

31-6-D-27, 3

DE RERVM

NATVRALIVM PRIN-
CIPIIIS.

SIMONIS PORTII NEAPOLITANI

LIBRI DVO: QVIBVS PLVRIMAE,

eaq; haud contemnenda quaestiones

naturales explicantur.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

NEAPOLI.

APVD GIO. MARIAM SCOTVM.

M D LXI.

D. T. H. E. S. S.

ИМАТИВАТИВ
С. И. С.

ИМАТИВАТИВ С. И. С.

ИМАТИВАТИВ С. И. С.

ИМАТИВАТИВ С. И. С.

ИМАТИВАТИВ С. И. С.

ИМАТИВАТИВ С. И. С.

ИМАТИВАТИВ С. И. С.

ИМАТИВАТИВ С. И. С.

DE RERUM NATURALIUM

PRINCIPIIS LIBER

PRIMVS.

DE QUAM METHODO INVESTIGANDA

sunt rerum naturalium Principia ex
Aristotele. Caput Primum.

VRES Naturales accuratè Aristoteles tractaret, duos ad exquisitam earum cognitionem Libros conscripsit; primum videlicet ac secundum Physica auscultationis: atq; id hoc consilio factum ab illo fuisse suspicor, quod rerum naturalium principia duplici via indagare possimus; vna vt fiunt: altera vt sunt: & vt res fiant tribus principijs materia, priuatione, ac forma constant: vt vero fiunt, natura, causisq; naturalibus coalescunt. Proinde primo libro, rerum primordia vt fiunt scrutatur: atq; in secundo earundem ut iam sunt, originem inuestigat: verùm diuersa tractandi ratione: nanq; in illo via, & naturali, & primo philosopho trita, per confusa, quæ sunt disiuncta, diuidendo incedit; & hoc pacto ea quæ sunt circa principia inquirat, vt eorum cognitionem venetur: In hoc autem ab effectis quod est à signo, rerum causas rimatur. Vtraq; mea quidem sententia, his duobus tantum de rerum principijs pertractat: nam reliqui motum expendunt, atq; huic mea opinio ni Auerroes quoq; libro secundo Physicorum subscribere videtur. Licet Ioannes grāmatics quatuor esse in quibus de principijs agat, & Adrastus quinq; suam vterq; rationem insecutus, asserat. Rerum ergo vt fiunt triplex proponitur principium, quo omnis motus continetur, forma, priuatio, & materia: quorum duo forma scilicet & priuatio termini: materia vero, eorum subiectum appellatur: hæc q; primo libro inuestigat philosophus. Cumq; ea sint interna licet ad motum maxime pertinere putentur; nulla tamen sit motoris (quod is motionis non sit principium internum) vt neq; finis mentio. & quoniam tria illa in omni mutatione sunt necessaria, ob id dixit oportere principia semper manere. Porrò primo libro proemium suo instituto accommodatum præfixit: quo scopum, puta de principijs, ex quibus res fiunt & sunt institui tractationem; ac methodum qua ea inquiri debent,

& demum ordinem quem in Acroamaticis libris seruavi oportet, aperit. Id interpretes aliter atq; aliter, quod non leuis lateat difficultas, (ob affectatam Aristotelis, vt videtur, obscuritatem.) in summa breuitate, & verborum propemodum repugnantia, prout quisq; rectus iudicauit, explicare conantur. Verum enimvero dum hi temere ac pro lubito, Philosophum oculatissimum, multa, qua deinde tractando non persequeuntur, proponere autumant, miris ambagibus ac tricis, vnde se extricare nequeant, sese irretiunt: quas facile effugiet is, qui id proponi à Philosopho, quod postea pertractet, existimabit. Atq; id solus vt mea fert opinio, Alexander probe perspexit. Si quidem ipse Aristotelem sibi ipsi constare, atq; id quod initio proposuit, tractando exequi, sua interpretatione edocet. Caterum cum Alexandri verba concisè admodum à Simplicio citentur, eiusq; interpretatio interciderit; quod eam, ni fallor, posteriores neglexerint, (reliquorum varia multipliciq; expositione, ne loco alioqui difficillimo tenebras effundeat, ac obscuriorem reddere videar postposita, illa explicare nitentur; & quæ alibi, vbi hæc Aristotelis verba enucleare voluit, tradidit, vnum hunc in locum congerere conabimur; quò tum Philosophi, tum Alexandri sententia clarior elucescat Verùm antea breuiter de ys, qua hic supponuntur, discrete placet; quæretq; primum, quam ob causam Aristoteles, vt in maiori alpha prima philosophia, dignitatem illius scientia, cen maximè expetenda, quod circa causas altissimas versetur, prætexuit; & antiquioram de rerum principijs opiniones recensuit; ac demum rerum causas finitas esse edocuit Ita in his de natura libris, idem non obseruarit: Deinde, inquirere quoq; licet, an prima philosophia secundus, (quod minus alpha græcis dicitur) ei qui de natura secundus est, præponi, vt quidam sentiunt, debeat? Denique expendendum est, quid Philosophus hoc primo libro sibi sumat, ac supponat. Sunt, vt ad rem veniam, qui ea de causa hic totius philosophia scopum dignitatemq; prætermisam arbitrantur: quod hoc opere non de rebus naturalibus, sed de principijs, qua cen fundamenta rebus natura constantibus iaciuntur, pertractetur: atq; iccirco cum libris de celo præponi, vbi inquit Philosophus, scientia naturalis ferè plurima est de corporibus ac magnitudinib; & passionibus ea cõsequentibus. Quare hic, tanquã alieno loco non fuisse, aut scopum aut dignitatem proponendam asserunt: vel ob id potissimum, quod inter antiquos constaret: hanc, quæ in rerum contemplatione versatur, ea qua actionem sibi proponit, longè esse præstantiorem; quam summis laudibus, extulerunt: licet eam à prima philosophia non distinguerent. At Aristoteles, summi iudicij vir, qui hanc à naturali se parat, primamq; esse censet, ac verè sapientiam dicendam, qua maximas summasq; causas considerat: eius quoq; præstantiam voluit ob oculos ponere: Simulq; quo discrimine inter se distent, et quid prima philosophia inuestigare

sonetur; adhuc, quomodo se habet per additionem ad mathematicam, & quã inde consequimur perfectionem, delectationem, puritatem, ac deniq; firmitudinem edocet hanc igitur dignitatem huius sapientia declarant, à qua philosophia naturalis sumit omnem certitudinem, atq; firmitatem; & est philosophi finis. non igitur philosophiam naturalem in principio laudamus. Est namq; verũ mutationibus obnoxiarum cognitio, diuina illa puritate & sinceritateq; inferior. Sed quæ ratione a mathematica discrepet, suo loco postea explicabitur. Puto igitur e quidem iccirco de naturalis philosophiæ præstantia, nullum hic addi verbum: quod antiquioribus eadem esset cum prima; quippe qui eas distinguere non possent, sed vtrinq; pro vna eadem que haberent: Aristoteles verò, si semper aliquid mirandũ in natura existere libro primo de partibus edocuerit; verum non ea perfectione atq; sinceritate, sicut in æternis; qua propter longe inter se eas discrepare credidit. Ceterum, quòd minus alpha prima philosophiæ non sit secundus huius naturalis scientiæ, (vt quidam malè iudicarunt) iam in nostris eius libri commentationibus satis docuimus nam, & si in fine eius libri dicat, oportere primum considerare quid sit natura: tamen per naturam nihil aliud inuit, quam rerum naturalium cognitionem, quæ precedere primam philosophiam debet, vt ipsa quoq; libri inscriptio docet, quæ est τῶν φυσικῶν ἀπορίων. Sumit autem positq; hoc loco, res naturales esse, (id enim res sensus docet) atq; eas esse compositas. Astamen quod Aristoteles eeu sensu notum præterit, Theophrastus, vt docet Simplicius, ratione confirmare voluit. Compositio porro earum, vt Auerroes quoq; monet, nõ aliunde quam ex mutatione, quæ tribus opus habet principijs, astruitur. Quare inquit Alexander, vt meminit idem Auerroes duodecimo prima philosophiæ, substantiam naturalem compositam esse probat Metaphysicus, & supponit Pbyisicus. Quoniam substantiam naturalem, vt substantia est, ille cognoscit: hic verò motus via ac ratione componi eam vt naturalem asserit. Proinde Aristoteles, supponit hic substantias naturales esse compositas: quod motus, quomodo fieret nouus, nondum esset explicatus, neq; quibus terminis concluderetur: sciebat namq; duplicem esse motum; æternum, ac nouum atq; illo, duas substantias, motoris scilicet & moti cognoscimus: hoc verò materia formæq; coagmentationem discimus. Nam quicquid nouum est, materia ac forma coalescit. Ceterum Theophrastus; vt compositas esse res naturales persuaderet, medio vitur naturali: Sed Porphyrius, vt habet Simplicius, id ad primum philosophum pertinere putauit. Is enim cum negantur principia, aut compositio; vniuersalia quoddã sumit, quibus ea astruat. Siquidem habitu Metaphysico, vt docet Philosophus, principia negata confirmamus. Ita namq; ipse contra Parmenidem, entium pluralitatem, ac principiorum multitudinem comprobatur. Quare

si quando eum vs qui rerum principia è medio tollunt, congregari velimus. Licet è prima Philosophia quædam mutuari: quandoquidem id Philosophus suo exemplo nos facere docet; vt eam ob rem, disputationem suam cum antiquis non esse verè naturalem asseuerare possimus, atque id non iniuria, quod hæ scientiæ multa habeant inter se communia, & mutuas tradere possint operas, suasq; rationes sibi mutuo commodare. Sed quoniam iam satis fuimus præfati, ad Philosophi contextum accedamus, qui qua methodo hæc principia inuestigari oportet, præclare edocet, & ita habet.

Quoniam cognoscere ac scire contingit circa omnes methodos, quarum sunt principia, aut causæ aut elementa, ex horum cognitione, (tunc enim putamus cognoscere vnumquodq; cum causas primas cognouerimus, & principia prima, & vsq; ad elementa,) manifestum est, quod & ea, quæ sunt circa principia scientiæ quæ de natura est, primum de terminare tentandum est. Innata est autem ex notioribus nobis via, & manifestioribus ad manifestiora natura, & notiora, nõ enim sunt eadem, & nobis nota, & simpliciter. Quapropter necesse est, ad hunc modum procedere ex immanifestioribus natura quidem nobis autem manifestioribus; ad manifestiora natura, & notiora. Sunt autem primum nobis dilucida ac manifesta, confusa magis, posterius autem, ex his nota fiunt elementa & principia vs qui diuidit ipsa. Quapropter ex vniuersalibus ad singularia procedere oportet. totum enim secundum sensum notius est, vniuersale autem, totum quoddam est, multa enim comprehendit vt partes vniuersale. Patiuntur autem hoc idem quodammodo & nomina ad rationem. totum enim quoddam, & indistinctè significant, vt circulus. definitio autem ipsius, diuidit in singula. Ac pueri, primum quidem omnes viros, patres appellant, & matres feminas, posterius autem determinant eorum vtrumq;.

Iam antea monuimus eorum verborum difficultatem, innumeras præpeditum apud Græcos, Latinos, & Arabias peperisse interpretationes; nec dũ satis effugi possunt nodi, qui interim incidunt. Ego verò eam huius loci explicationem asserre conabor; qua si quæ oboriuntur contouersie, partim vt à proposito alienæ reiciantur, partim verborum dilucida enarratione dirimantur. A maxima igitur ac euidenti propositione, qua magnum aliquod opus auspicari consuevit, exorditur; verbisq; vtitur proprijs, & inquit quod in omni methodo, hoc est in omni scientia, (methodus enim in presentia pro scientia sumitur, & si alibi pro docendi via capiatur, veluti olim libro de partibus animalium prolixius docuimus,) quoniã erga in omni scientia: quæ à principijs ad conclusiones progreditur; cognoscere & scire contingit. coniunxit vtrumque, cognoscere & scire, vt excluderet intellectum intelligentem simplicia, et sensum singularia cognoscentem: & se de dia

voetica loqui doceret cognoscere ergo & scire contingit, hoc est cum ratiocinatione principia, à quibus oriuntur conclusionem notitiæ apprehendere. Quoniam inquam scire tantum competit intellectui, & cognoscere tam sensui quam intellectui: ut explicaret se loqui de cognitione cum ratiocinatione ac discursu, (quomodo etiam Auerroes intellexit.) duobus his verbis usus est, atq; illud contingit, capitur pro necesse est. Et sit sensus, quod in omni cognitione scientifica, cum scire volumus, primum principia aut causas oportet cognoscere. Addidit, causas; quia multa de rebus, quæ carent causis per effectus scimus, atq; ea notitia sub scientiæ genere comprehenditur. Verum cum cupimus parare cognitionem rerum quæ causas habent: tunc methodus ac scientia parata est, ubi causas cognouerimus. Huius itaq; propositionis ratio huiusmodi est, Ab illis res cognoscuntur, à quibus fiunt & sunt. Sed à principijs & causis res fiunt & sunt. Igitur à principijs & causis ordini oportet. Nec distinctionem methodum ad scientiam speculatiuam contrahere decet: sed omni scientiæ quæ recto ordine traditur, rectaq; via incedit, (sive ea in rerum actione versetur, & practica sit, sive in contemplatione:) adaptare; quomodo Galenus quoq; nomine methodi interdum utitur. Ita quod omnis scientia, in qua legitima certaq; via seruatur, notitia ex causis oritur. Ceterum, non leuem parit difficultatē, illa nominum diuersitas, cum inquit principia, aut causas, eius elementa: multoq; maiorem coniunctio, aut; quod incertum sit an eadem distinctiones disjungat ac separet, (multa namq; scientiæ, non vno tantum causarum genere utuntur, ut Auerroes etiā in huius loci enarratione docet.) an non est deniq; quod hæsites, quia locus carere a quinocatione non videtur: aliter enim nominibus in maiori propositione, quam in eiusdem confirmatione usus fuisse putatur. Quidam hic crediderunt, ea nomina confundi, quod Aristoteles altero alterius loco uti sit solitus. quomodo sexta prima Philosophia; principia in Mathematica, & causas, vocauit elementa: et quinto eiusdem elementum multis accommodari, capite propria docuit: nec non libro posteriorum primas propositiones rationem elementi obtinere dixit. Sic sexcentis in loco causam pro principio, & contra accipit Verum Alexander quem sequitur Auerroes, ea distinxit, & principium pro causa significare in speculatis capi ait, atq; in practics obtinere rationem finis; ut Philosophus quoq; secundo Physic. docet. Causam vero, si eius dignitatē spectes, fuit: si vero id per quod res est, forma: si deniq; nomē comune denotet, omnibus causis obpctere inquit. Elementum autem proprie materie conuenit, ut Auerroes quoq; auctor est, quarto de celo. Dicitur & forma elementis, prout est rei pars: sed quod non semper permanet, elementi ratione proprie, ac vere, et primò non subit. Quare antiqui materiā, vere principium appellabunt; (quippe q formas substantiales adhuc ignorabāt) quod tota rei

substantia inde præderet: ac propterea Aristoteles primo Physicorū inquit, ab illis vocata principio omnē nanq; causam, hoc nomine nuncupabāt. Qua propter ex sententiā Alex. non est dicendum, hæc eadem esse, indifferenterq; omnibus causis cōpetere: atq; Aristotelē ea nunc confundere, satisq; esse, si alibi ea distinxerit. Quomodo Philosophiam a Mathematica separat; quā vis sexto primæ Philosophiæ Mathematicam Philosophiam vocet. Sic libro nono eiusdem, potentiam Mathematicis tribuit; quam tamen alibi Philosophiæ naturali propriam esse dixit. Quinetiam artem ac scientiam longo inter se intervallo dissidere sexto Ethicorum tradidit: & tamen sexcentis aliis locis eas nullo discrimine confundit. Non est itaq; putandum, hæc nomina confundi, quasi ita ijs utatur Aristoteles: sed satis est illorum proprietatem distinxisse. Porro Galenus, partes similes, elementa appellat quod nimirum sensus iudicio ea sint elementa. Cæterum nomen elementi, ut refert Ioannes Grammaticus ex autoritate Theophrasti, Plato primum principijs imposuit, eiq; Galenus astipulatur. Quod si quis querat, quare ea cum coniunctione disiungente protulerit: eius rei rationem ab Alexandro petat, qui eam nominum multitudinē ad scientias, quæ certas causas recipiunt refert. Mathematicus nanq; qui sua quesita à materia sensibili, quæ verè nuncupatur elementum, abstrahit, omnia ad definitionem reducit. Verum naturalis sua, ad principia, & elementa, (quia ad materiam principiumq; naturale, vnde omnis motus oritur.) desert. Primus verò Philosophus, quamvis omnes causas in vniuersum considerat: tamen finem, & formam quæ vnā rationem videntur obtinere, ac motorem primum potissimum spectat. Nec profectò in tanto exordio nomina distinxisse satis fuisset: nisi per ea scientias separare in animo fuisset. Quod quia Themistius non animaduertit, ne hæc quidem se iunxit. Omnis ergo scientia, quæ rectè tractatur, primas suas cognoscit causas, & quibus suam cōclusionem cogit. quare Mathematicus à puncti, lineæ, & circuli definitione: naturalis, à materia: & primus Philosophus, ab vltimo fine, prima forma, primoq; agente suam scientiam orditur, vnde suam quoq; depromit dignitatem. Quandoquidem primus Philosophus, duo, nempe entia & principia entis considerat: velut Auerroes, id ipsum ab Alexandro mutatus duodecimo primæ Philosophiæ testatur. Quibus sic constitutis, quare Philosophus in ipso statim physica tractationis vestibulo, ea nomina distinxerit ex Alexandri sententiā; quodq; omnis scientia, nedum naturalis tantum, à primis causis, primisq; principijs, suam auspicatur cognitionem, iam liquido cōstat. nec satis esse vt ideo hic diuisiones eas indistinctè proponi, quod alibi diremerit, distinxeritq;, asseueremus. At que hæc in Alexandri gratiā allata sunt; ne aliquid in Philosopho superuacaneum aut varium esse, admittere cogamur. Cæterum, si de nostro quoq; agello, post tot tantasq; vigili-

Vas aliquid ad ferre licet: (non quidem, vt Alexandri expositioni, qua
 huic loco haud facile accommodatiorem reperias, detrabamus, vel quicquam
 inquam auxiliarium adiciamus; verum vt res planior euadat, & philosophia
 ariditatis gratificemur.) putarem, quod hoc libro tria principia ponat, qua
 res sunt vere causa, (non enim priuatio est causa, nisi per accidens.) nec vera
 elementa, quia si materiam excipias, non sunt rei nisi prout gignitur, partes.
 Circo hac nominum multitudine vsus fuisse, vt significet, ab us quomodocun-
 que vocentur, vel causa, vel principia, aut elementa, (antiqui nanque hi illo,
 ly hoc nomine ea nuncupabant.) iam esse ordiendum: quod sint rerum natura
 ium, vt fiunt principia. Nec in ratione latet aequiuocatio. nam non ob id, quod
 in confirmatione aliter vtatur nomine elementis & causa, syllogismus dicendus
 sit esse aequiuocus. Porro maximam hanc propositionem, sola comuni hominum
 opinione persuadet ea nanq; euidentis rationis satis effioax est confirmatio.
 Iubdit deinde. § Tunc enim putamus cognoscere vnumquodq; cum causas
 rimas cognouerimus. § Per causas primas, intelligo proprias. (Si quidem
 Tavo Physicorum, & alibi sepius, primum accipit loco proprii.) hoc sensus
 hinc opinamur cognoscere, cum causas proprias, & principia prima, hoc est
 vixima, vsq; ad elementa; quod est summas causas, cognouerimus. Nam
 et elementa summas causas, ex quibus res fiunt & sunt, significat. Sic enim
 quinto prima philosophiae cap. de elemento, ait elementa esse ipsa rei indiuisibi-
 lia ex quibus componitur: vt vocis elementa sunt litera, in quas grammaticus
 em dissoluit. Inquit ergo, tunc arbitrari nos vere scire cum peruenierimus
 vsq; ad elementa; ipsa scilicet rei indiuisibilia, ex quibus cognoscatur. Atq;
 ut probatio non solum e causis nasci scientiam, vt primo posteriorum analyti-
 corum traditur, docet; Verum etiam ordinem causarum, quo ad summam
 eruntire possimus monstrat. Quomodo suam quoq; tractationem primo
 bro instituit, nanq; ex priuatione & forma, principis sibi mutuo succedenti
 us, ac ex similitudine cum ijs qua arte fiunt, materiae naturam inquirat.
 Atq; hanc confirmationem longe contra interpretantur, & per elementa, cau-
 sis rei qua fit proximas intelligunt. Porro via componente videtur resoluens,
 ua primas causas indagamus in cognitione potior, magisq; artificialis: Tunc
 enim opinamur cognoscere, cum summam causam qua res est, & e qua perfecta
 rimasq; cognitio paratur, perceptam cognitamq; habuerimus. § Manifestum
 sit. § Locum hunc sic intelligendum esse arbitror, quod concludat, quam diffici-
 lis sit huius scientia, qua est de rerum natura tractatio: ob id scilicet, quod dif-
 ficilis occultaq; sit primorum principiorum noticia, quia simplicia sunt, atq;
 vocal a sensibus nostris seposita. Inquit autem primum determinare tenta-
 tionem est, quasi dicat, oportere primum inuenire, vnde principiorum cognitio
 etenda sit. Continet autem hoc scopum, ordinemq; tractationis, ex quibus
 portet principiorum noticiam venari, in ea scilicet scientia in qua ratiocinan-

do, ac vt sic dicam discurrendo, progredimur. de hac namq; nō de ea qua sensu
 acquiritur: loquitur Philosophus: veluti supra quoq; admonuimus. Porro de
 hac ratiocinante noticia: quod primum cognoscendum occurrit: est ipsum con-
 fusum. quod quidem duplex est: nam vniuersale: quod partes continet in po-
 tentia cum ordine tamen: & de quo agit in libris posteriorum Analyticorum:
 confusum appellatur. Alterum est confusum cuius certitudinem partium non
 habemus. atq; hoc distinctum solent nominare. De hoc posteriore loquitur
 Aristoteles quod etiam Græci animaduertunt alio modo scilicet intelligi ab
 Aristotele vniuersale hic: & alio modo libro posteriorum; licet postea de quo
 vniuersali hic intelligat band recte senserint, huius quidem aduinculo prin-
 cipiorum cognitionem seruetur. hoc enim primum nobis innotescit, & qua ita
 paratur noticia: confusa est; quod nulla eius pars certè distinctèq; percipitur.
 Tale autem est: de quolibet dicitur esse vel non esse: in prima Philosophia hoc
 namq; principium cognitione quadam primum nobis occurrente: præbenditur:
 estq; ceu Ianua locus in ædibus: quem nemo ignorare potest. A quo Aristote-
 les quoq; tanquam statim cuiuslibet obuiò disputationem auspiciatur distincta ora-
 tione vsus: ceu confusa: ac primum nota. Distinctam autem orationem: que
 oppositis constat cuiusmodi est: unum aut multa: finitum vel infinitum: mobile
 aut immobile similem esse illi, de quolibet dicitur esse, vel non esse; neminem la-
 sere arbitror. Atq; hæc sunt, que circa principia primum sunt determinanda.
 Subiungit deinde. Innata est autem nobis via. Quasi dicat. Via inquir-
 endi est ab vniuersalibus questionibus ad minus vniuersalis, & cum quæsto
 an principia sint vnum vel plura, sit magis vniuersalis, vt pote qua pauciora
 præsupponat, iccirco à magis vniuersalibus via inquirente, proficiscendum est;
 ad est, à questionibus magis vniuersalibus qua constant terminis magis notis, in
 naturali scientia quemadmodum latius primo prima Philosophiæ; vbi de nos-
 tra cognitionis ortu disputauimus, explicuimus. Ab ipsa ergo natura hoc nobis
 insitum est, vt ex notioribus nobis, indagemus ea qua nobis sunt incognita,
 qua Aristoteles dixit esse manifestiora natura & simpliciter. Simpliciter no-
 ta, sunt simplicia, quæ non tantum nobis sunt nota, sed dicuntur naturæ ma-
 nifesta, quia sua natura percipiuntur, neq; alterius causa auxilio indigent.
 Quod si ea nequimus apprehendere, id nostræ imbecillitati ac defectui, non an-
 tem illorum compositiōni & ambiguitati est tribuendum. Ita materia prima
 quamuis à nobis syllogismo notio. noscatur, ac similitudinè; tamen simpliciter
 est nota, quoniam simplex est, nec alio tanquam principio innotescit. Verum
 quia est in potentia; eius cognoscenda difficultas, non tantum ex nobis; verum
 è sua quoq; natura oritur: licet vt principium, sit natura nota; quia simplex.
 Nichil igitur absurdè cõmittimus, eam dicimus eam esse notam & ignotam, est
 enim nota, quatenus est simplex: sed est ignota, prout est in potentia; & alterius
 ope cognoscitur. Itaq; prima principia sunt nota natura, quia sunt simplicia;

& disunctum, quod est cōfufum & vniuerfale, primū nobis cognofcitur, quod
 ius partes indifimile innotefcant, atq; ita vniuerfale; quoniā multa fubfe con
 ufe cōplectitur. Neq; eft incōmodum, aut ab Ariftotele alienū dicere, primū
 ognitum eſſe aliquod diſunctum innata igitur eſt nobis via ex notis nobis, ad
 a que natura nota ſunt. Nō ſunt aut nature nota, vt quidam exiſtimant, quod
 atura ea primū cognofceret, ſi aliquid cognofceret: ſcd quia ſua natura ſunt
 mplicia. Porro hęc eſſe cognofcendi viam cōfirmat, vbi ait, non enim ſunt eam
 & nobis nota, & ſimpliciter, quoniā auſpicaremur à nobis ſimul & ſimplē
 iter. Nec dixit, nulla eadem: quoniā fortaiſis aliqua ſunt, quę eadem ſunt no
 is nota, & natura, vt in mathematicis. Immo, vt Auerroi placet, multa quoq;
 v natura, eadem ſunt nota nobis, & ſimpliciter: Verū illi hęc in re nō eſt ad
 ribenda fides, vt multis in locis demonſtrauimus. Cæterū quę nam ſint illa,
 uā nobis primū percipiuntur, Ariftoteles docet, cum ait, ſunt autem primū
 nobis dilucida ac manifeſta cōfuſa magis, notitia ſcilicet diſcurſiua, & quā prin
 ipia naturalia inueſtigamus, & diſinctam quęrimus cognitionem. Sunt autē
 vnfuſa magis, quę ſunt magis vniuerſalia, & per diſiunctiōnem efferuntur.
 cnde circa principia primū cognofcitur, ea eſſe vnum vel nō vnum, idq; ab in
 ellectu. Is enim ſolus rationes diuerſas comprehendens, (quod ſenſus, qui in
 articularibus occupatur, nequit,) iudicat entia multa eſſe. Eapropter Aristo
 teles infra inquit, ſubſtantiam ac quantitatem & qualitatem, multa eſſe: quan
 tis re ipſa nō ſeparentur, ſed ratione. Quare cum habet, aut vnum eſſe, aut nō
 vnum; non tantum intelligit quod ab alijs ſeparatur, ſed etiam id quod ratione
 liſtinguitur, ex quo perſpicere potes, quantum valeat ratio Ariftotelis cum in
 quit, ſi erunt ſubſtantia, & quale; & quantum; multa ſunt quę ſunt, & non
 vnum. Primum ergo quod intellectus circa principia cognofcit, eſt ipſum vnū
 ſe, aut nou vnum. Atq; hoc eſt vniuerſale: de quo hic agit Philoſophus; diuer
 ſum ab illo: quo vtitur in libris poſteriorum Analyticorū: non vt Ioannes Græ
 naticus cenſet: aliq; autumant. Vocat enim hic vniuerſale: diſiunctū: & con
 fuſum: vt antea diximus: quale eſt hoc: principium, vnum eſſe aut non vnum:
 quod quidem ex terminis vniuerſalibus coaceruatur: & per diuifionem diſtin
 ctis: quibusdam intercedentibus rationibus comprehenditur vnum eſſe: aut non
 vnum. Quomodo etiam Ariftoteles docet: idq; multis rationibus: nō eſſe vnū,
 & propterea addit: § Poſterius autem ex bis nota ſunt elementa & principia:
 is qui diuidūt ipſa. § diuidentibus nāq; per diſiunctū: elementa euadūt mani
 feſta: primū quot numero: deinde quę nam ea ſint, nā vbi vna pars diſiuncti
 vera eſſe cognofcitur diuifione: eaq; ratione cōprobatur: reliqua perimitur &
 nfirmatur. Quare inq; Philoſophus: vs q diuidūt cōfuſa ex bis quę ſunt circa
 principia: nēpe vnū eſſe aut plura: nota euadūt elemēta & principia. Nec cre
 tidetū illud: & cōſtere eadē principia & elemēta ſed diuerſa. § Q nā prop
 ter ex vniuerſalibus. § Audetē hic aſſerere: neminē interpretū horū verborū

sensum attigisse; atq; ita enarrasse: vt Aristot. tractationi disputationiq; cū antiq; respondeant. idq; nō aliā ob causam, q̄; quod integrā Alex. expositionē non intueantur. mihi vero est ad manus eius q̄stio in qua tota huius proamij series explicatur. Itaq; cōnectentur hac cū superioribus hoc pacto, quod cū vix p̄ue sugandi principia ex his disunctis, puta vnum esse aut plura, nobis indicasset: nunc ordinem, quo his disunctis vti debeamus cōmostrat, inueniens, propterea incipiendum est à disuncto magis vniuersali, eo videlicet quod partibus magis notis constat. Atqui inter omnia disuncta, nullum est quod prius nobis se offerat quam hoc, vnum aut multa: est enim magis immediatum enti, atq; primò notum, & quamuis posuerit tres diuisiones quod complecteretur omnes antiquorum opiniones, cū sint circa principia: si quis tamen ad res conferet, prima erit, esse vnum ens aut plura. Sic quod ad nostram cognitionem spectat, prius se offert vnum esse aut plura, quam alia; & ideo inde etiam orditur; & ita numerum naturamq; principiorum indagat. Inquit ergo, quapropter ab vniuersalibus ad singularia procedere oportet, hoc est proficiendum est à confusis magis vniuersalibus ad minus vniuersale confusum, (id enim per singulare intelligit,) tale autem est, an substantia vna, vel plures, siquidem hoc minus vniuersale est, quam vnum aut multa. Dixit autem in plurali ex vniuersalibus, non vt tres illas diuisiones comprehenderet, nempe vnum aut plura, finitum vel infinitum, & mobile, vel immobile. nam hæc tres omnem vt diximus antiquiorum opinionem de principijs continent ratione communi: sed vt omnes scientias complecteretur, inquit quod primūm per vniuersalia, & questionibus vniuersalibus principiorum cognitionem aggredi debemus in omnibus scientijs. Atq; id similitudine sumpta à toto comprobatur, ad maiorem rei perspicuitatem. nam quemadmodum totum ante sensu percipitur quam partes; ita intellectus prius magis vniuersale apprehendit quā minus vniuersale, quod est disunctum, quod terminis minus vniuersalibus coagmentatur. prius namq; innotescit, esse vnum aut plura, quam esse vnam substantiam. § Vniuersale aut totum quoddam est. § non dixit vniuersale esse totum, quia non loquitur de vniuersali, quo vtimur in predicando, vt nonnulli perperam sunt opinati, sed de disuncto, quod constat ex terminis magis vniuersalibus, complectente plura, quam disuncta inferiora, quod est veluti totum, continens in se plura, seu partes, quia continet illa quemadmodum totum suas partes. Dixit autem vniuersale disunctum esse quoddam totum, quia reuera totum non est, sed veluti totum, duobus terminis constans, qui quod sunt magis vniuersales, eo plura comprehendit. / Quare sensus hinc eiusmodi colligi potest, quod cū nobis innata sit via, ex nobis notis que sunt cōfusa, & disuncta, ad ea que sunt nota simpliciter: operæ precij est, vt in his disunctis ordo seruetur, vt primūm capiamus disiectum magis vniuersale, ac per diuisionem pars vera dignoscatur, eaq; denuo diuisione cognoscatur, donec ad certam principiorum cognitionem peruenierimus:

propterea ait, diuidentibus sic manifesta, & certa cognitio, usq; ad principia. Atq; hic est ordo, quem cum antiquis disputans obseruat. Philoponus, & qui eum insequuntur, confundunt terminos vniuersales cum toto disuncto, erunt si diligentius animaduertissent, qua industria. Philoponus vsus fuerit, iconi confusum & non compositum profecto rei. veritate agnouissent. Neg; rodest profugisse, vt quidam facit ad mendam tanquam pro οὐρανὸν πῦρ quod & compositum, suspectum sit librarij vitio οὐρανὸν πῦρ: quod est confusum: vni id, vt diximus de industria ita fuerit prolatum. Sunt preterea plurimę hęc recentiorum interpretationes; quas ego omnes studiosis, non secus quam peccem fugiendas esse censeo: quod hominem in eum gurgitem precipitent, vnde ostia nequit emergere, vt interim taceam Ioannem grammaticum, qui sibi cōradicit; ob id mi fallor, quod ipse, non secus quam Simplicius, Alexandri sententia dixerunt, vniuersalem insequi vereatur: nam si vbi ex Alexandri sententia dixerunt, vniuersales magis quæstiones proponendas esse: per vniuersalem quæstionem, in ellexissent distinctum terminis magis vniuersalibus constans; quod ab Aristotele sub-problematis forma, sed ordine magis vniuersali perquiritur: velle utiq; dixissent. id enim habet rationem totius, & etiam ordinem in sua tractatione, dum cum antiquis disputat, insequitur; siquidem problema magis vniuersale proponit. Quinetiam numerum principiorum tradens primam vitur terminis omni motus generationiq; communibus nempe priuationis ac forma. (nā vniuers terminus quem vocat priuationem tam motus habenti contrariunt priuationis, quam quod reuera tale est, & competit.) atq; ex his, materia primæ vniuersalis sui cognitionem, cum sit imperfecta, exigit syllogismam sparium; vt supra inōq; monuimus: ac propterea eam tam Aristoteles quam Plato, vt notat Siphacius similitudine eorum quæ arte fiunt; patefacit. Et patiuntur autem hoc idem quod a modo: & vniuers hanc locum interpretes enarrant, mihiq; videntur ea quæ ab Aristotele penitus abhorrent adferre. Verum ego ni fallor platiorem veritatem; sententiam propono, nempe, quod cum per similitudinem dē cōsū de promptum; mostum cognitionem ex confusis magis vniuersi docuissetiq; intellectus nostrum duplex sit; vniuers: primo de anima, nempe, definitio, & demonstratio vniuersum vniuers per definitionem demonstrare nititur. nām quod vniuersum nobis in definitione se offert, est definiti nomen; quod partes definitiois in se in confuso comprehenditur. Præterea, inquit hoc idem nomina, quæ scilicet et significatio definitum; patiuntur ad definitionem, quæ definit partes distincte exprimit atq; explicat. Dixit autem quodammodo, quoniam definitio habet actu partes, quæ in nomine definito, continentur; quoniam cum animal audimus, in confuso substantiam animatum cognoscimus: sic cum circulus licitur, linea vna superficie contenta intelligitur. Atq; hæc definitio quid nominis vocari solet, quæ indistincte scilicet id significat, quod definitio quid rei in scholis nostris appellata, in partes distinguit. Ad hæc, hanc viam de confusis

In cognoscendo progredientem, exemplo à pueris desumpto confirmat, quòd eam
 ipsam nobis à natura quoq; insitam esse confirmat. Nam antequàm puerorum
 cerebrum à superuacua ac nimia humiditate exoneretur, ipsi omnes viros patres;
 & omnes feminas, matrem nominant. At ubi intellectus eorum vegetior factus
 fuerit, tempore ubi imaginatio, superfluo à calore naturali exsiccate humore ab
 sumpto, expurgata fuerit, discernunt, distinguuntq;: Hæc igitur distinctio, ab
 imaginationis sensuq; repurgatione oritur, ubi scilicet superfluum humorem,
 ab quem, tum puerorum, tum pumilionum capita generantur, ut ea vix possint
 attollere; deposuerint. Atq; duo hæc exempla non ad eandem declarationem
 Aristoteles induxit, sed ut huius primæ questionis duo declararet. Primo si-
 quidẽ exemplo explicat totum ipsum habere partes, & quod prius cognoscatur
 quàm sue partes, atq; quod primæ quæstio cõcludat duo opposita tanquàm partes.
 Altero verò exemplo declarat, modum cognoscendi primum esse ab isto confu-
 so, & postmodum partes ordine atq; distinctè perquirere; ut significet primum
 res intelligi sub cõfusa cognitione, postmodum distinctè partem ipsius veram per re-
 lationes perquirere. Atq; hæc mihi quidẽ, cui una Alexandri interpretatio
 satisfacit; aliorum ineptis, quas ne maioram parerẽ huius loco obscuritatẽ cõsuta-
 re nolui, reieciis, ad horum verborum explicationem satis esse videtur. Caterum,
 cum multe sint libri Aristotelis, præter eum qui de rerum natura pertractet, auscul-
 tatorij & Acroamatici; nõ erit fortasse ab re, neq; inutile, expendisse, quare
 hic de auscultatione naturali inscriptus fuerit, perinde ac si solus esset acroama-
 ticus. Neminem antea paucis explicemus quid sibi velit hoc nomen à nouo partem
 hæc. Scire itaq; licet, duo esse hominum qui se disciplinis dedunt, genera. Primum
 quod à amicis artium ac scientiarum bene quoddam eruditionem, quam Aristoteles
 primo de partibus animæ alium, *τακτικόν* appellat, persequitur huius satis est, ra-
 tionem multarum notitiam; earumq; conclusiones, ac quasdam vniuersaliores causas
 citra ordinem nouisse, veluti primo libro Ethicorum, & secundo prima Philo-
 sophia, aliis latinis disputauimus. In huius gratiam y à Philosopho scripti fue-
 runt libri, quos *ἐπιτακτικὰ* nominant, quiq; conclusiones haudquaquam in pri-
 marum causas dissoluunt. Cuiusmodi sunt problemata, ac quædam moralia. Al-
 terum genus hominum est, quod primas rerum causas inuestigas, easq; tanquam
 vniuersales ad scientiam cognoscere desiderat; his conscripti fuerunt libri, duo quæ sunt,
 quæ conclusionum primas causas dissoluendo proponunt, & ordinem seruant,
 eiusmodi omnes sunt, ut Ioanni quoq; Grammatico visum fuit, qui ab ipso Phi-
 losopho in præmia Meteorum enumerantur. Porro liber hic, quod naturam,
 naturaliaq; principia indagat, quæ cognita sunt longe omnium difficillima: sc-
 circo, ut fallor, id nominis sibi retinuit, ut de naturali auscultatione inscribi me-
 neretur: quod in eo potest Philosophia potentia, ut loqui solemus includatur;
 Nec secundus à primo distrahatur, ut græcis placet, quasi in primo de ma-
 teria potius quam de alijs principijs, atq; in secundo de efficiente, vel de forma.

11)

uelis quam de alijs partibus et uiam uicemq; eadem proponit, sicut diuersa ex
 eandem ratione, ut ostendit diximus; Et in primo materia; in secundo uero
 natura; quae eum elemente familiaritatem obtinet, inuestigat. atq; id est: animo
 sicut in uero secunda philosophorum, cum dixit principia naturalia. Et natura
 obsequium; hoc est, ea potissimum hic considerari uiam reliqui uotum, atq;
 quae uicem adhaerent, explicant. Porro duo adhuc fortis affinitate examinanda
 sunt, nempe, quod nam sit totius Philosophia subiectum; deinde quid sit, il-
 li quod primum se nobis cognoscendum offert, quod primum cognitum, et
 cognitionem occurrentiam nostri passim vocant, sit ut illud uerisale, an par-
 tiale; ut Aristoteles subiectum in primo de celo. propo-
 nit, atq; id esse uideatur, quod quid in corpus coalescit, uicem quam scilicet carpo-
 reus q; partes: propterea ad eum locum, qua ei q; uicem primum ratiocinat-
 tionum autem, ex q; quae in suaratione prosequi. docuimus pat-
 entis patet, nempe confusum nobis primum occurreret, ut per confusum ali-
 quod innotitia occurrant, quod, est audiendum, sed quaestio, magis uniuersa-
 re ex sententia, Alexander, quod est desinitum uicem uniuersale terminis si-
 cet magis uniuersalibus constans. id enim nobis primum inquirendum re offert:
 utrum instabit, si confusum magis uniuersale est id quod primum est inquiren-
 dum, prima Philosophia esset, quo ad maxime quoniam, quare, an ens sit, uel
 et multa, ad primum spectat Philosophum, sed dico, uicem illa, communia,
 inquam uniuersalia de communia primum nobis innotescere, sed ea distingui
 prima Philosophia: quod sit scientia, qua, communia pertractat, non tam-
 b id ipsa est nobis primum nota, nam cognoscenda sunt illa, ob qua nascipari
 ut, per se, quae, qua, non nisi rebus naturalibus cognitio percipiuntur.
 Quid si plinius explicari cupis, quid sit quod in notitia posita occurrentia, pri-
 mum se offert, quamuis id ad hoc negotium minime pertineat, quod Philoso-
 phus ea inuestiget, qua primum queri debent, tamen ut haec quoq; in parte ti-
 i satisfiat, at id quod primum innotitia ea sit obuium, esse concretum accid-
 ale; quemadmodum, meo quidem iudicio, ut ad notorios descendamus, Her-
 uos uelut quam catari, animaduertit, id enim primum a sensibus intellectus
 ex ipis, sed ut uariu est intellectu magis uiuosa distat; ita uicem, quod;
 si obtinet, quod primum a intellectu cognoscitur: non tamen potest esse de
 e rationem concreti accidentalis. erit enim album quodpiam, sicut nigrum, uel
 alio colore infectum, quod minus a uisu; (ut patet qui sensus remota percipit,)
 apprehenditur: nam sub ratione alterius qualitatis, pura ut alidum, uel frigi-
 lum, uel gustabile, qua reliqui sensus magis corporei sensibus, non potest in di-
 stantia aliqua notatu digna percipi. solet, praeterea ab interpretibus hoc etiam
 uocari de regressu, ut uicem alterum, uicem, quod ab uicem, uicem,
 quam Aristoteles demonstrationem circulem primo posteriorum Ana-
 lyticum appellat. Quae quaestio, et si nihil ad naturalem contempla-

tionem spectare videtur: tamen ut nihil desiderare possis, duo in ea exprimiabi-
 mus: unum an Peripatetici eiusmodi regressum admittant: alterum, quid utri-
 que assertat. Scire ergo licet, duplicem proponi à latinis cognoscendi rati-
 onem à posterioribus ad causas quam inveniuntam dicunt, quod Aristoteles
 dicit, primo prima Philosophia, à subiectis ad causas: alteram à causis ad sub-
 iecta, quam scientificam appellant, & iudicalem: illa, à subiectis inquam &
 effectibus ad causas proficiscitur Philosophus in secundo naturalis auscultatio-
 nis, cum inquit, Quaedam sunt à natura, quaedam propter alias causas. Dico
 igitur ad id quod primo loco inquitur, an eiusmodi demonstratio circularis apud
 Peripateticos concedatur: eam admittendam esse, in diversis quidem demon-
 strationibus quae per se procedunt: puta in demonstratione quae fit ex forma ad
 materiam, quae per se causa sunt, ac medio adent. Verum contrarium est,
 ut sexto Phys. vocat Auerroes, an in eadem demonstratione locum habeat,
 nempe an à causa ad effectum, & ab effectu ad causam progredi liceat. Cui re-
 spondemus, principia non esse primum nota nobis: sed ipsa ex iis quae cognita
 sunt nobis investigamus: atque haec demonstratio docet causam, & eam esse huius
 verbi gratia rei causam. Condicio porro illa, quam habet Aristoteles primo
 & posteriorum Metaph. capite, de ipso scire quae est, quod impossibile sit aliter se
 habere, requiritur intelligi nequit nisi à causis ad effectum, & contra ab effectu
 ad causam regressiamur, ut discamus principia cum suis effectibus commutare
 ut regredi. Quod ubi cognoverimus, tunc nobis constat, fieri non posse ut hic
 effectus aliam habeat causam: dicimusque eam esse causam huius effectus, & im-
 possibile esse ut alter se habeat. Quibus sic constitutis, conimui cuidam, eo-
 rum qui Metaphysici nuncupantur, argumento, cum aiunt: si ex prima pro-
 gressu id nanciscimur, quod sciamus huius hanc esse causam: nihil prodesse de-
 monstrationem à causa ad effectum, quippe quod prior demonstratio id docerit:
 huic inquam respondere licet, quod ex utroque regressu hoc accedit commodi,
 quod sciamus, ea inter se commutare, fierique non posse ut huius effectus alia sit
 causa, praeter eam. Verum non est ignorandum: quod ut Themistius docet: &
 res ipsa loquitur: progressus à notis nobis ad nota naturae, non dicitur demon-
 stratio simpliciter: sed simul duo problemata dirimit: ac propterea inquit The-
 mistius primo Posteriorum Metaphysicorum quod demonstratio simpliciter non
 accomodat se ad ingenij nostri captum: Quare eam ut Auerroes haudquaquam
 mihi recte sentire videtur: sed de his hactenus: reliqua est: ut ad id quod
 nobis propositum fuit: accedamus: & cuius gratia haec praefati sumus. Nunc
 ut principia rerum quae sunt: excutiamus: ac siquid circa ea dubium obse-
 ratur: diluamus: explanemusque. Quod ut commodius fiat: à ma-
 teria ipsa exordiemur: quae prima Philosopho nominatur.

PRINCIPIUM ac seminarium, ex quo omnia quæ mouentur, & infra cæ-
 lura sunt, constant, quòdque fons & origo est motuæ, Philosophi materiam
 dixerunt, & subiectum, ex quo cum insit, substantia per se oritur. Hæc
 materiam, si qui Aristotele ætate fuisse superiores, ex rebus quæ natura constât,
 tam esse substantiam rati: omnem speciem ac formam, qualitatem nuncupan-
 tes. De hoc itaque principio, quod materiam primam appellant, consilium est
 in hac nostra disputatione, inquirere, primum, num sua natura sit substantia
 in se ipsa; & quamuis subijciatur formæ, non tamen inde, mutuetur quod sit
 substantia. Deinde, quam unitatem habeat per se, ac natura sua, quæ à for-
 ma non proficiscatur. Denique, quomodo sit æterna, neque unquam defectura,
 cum interim causa sit, quare cætera cuncta, sint interitus mutationisque obnoxia-
 tis namque explicatis, omnis propemodum ambiguitas, quæ de materia propo-
 nitur, è medio tolletur. Ac primum inuestigabimus, num sit certa aliqua na-
 tura, quæ communi vocabulo substantia essentialique nominatur. Eiusmodi sane
 se quamquam Aristoteles nulla certiori ratione demonstrari, septimo præ-
 philosophie contendit, quam eò quoddam inter cætera substantia propria est:
 semper subijci contrariis, usque per vices efformari; quinque si eius natura esset
 ualida, vel dimensio, multa sequerentur absurda: nam primum, ut
 philosophus dicere consuevit, passionibus à substantiis separarentur. Vt in præ-
 cipuis in immensum progrediremur, neque esset primum aliquod, quod omnium
 sit quasi fundamentum. namque una qualitas alteri non inest, nec una alteri sub-
 ternitur. namque Arist. 4. Metaph. dixit accidens accidenti non inesse: sed
 in qualitates unum subiectum sortiuntur; illi inhærent illudque informant.
 Ad hæc, substantia ac corpora sensilia materia, seu parte constant: parsque essen-
 tia, essentia substantiaque est. non enim coalescit substantia ex his; quæ substan-
 tia naturam non sapiunt. Sunt enim habentque suam essentiam composita ex his,
 quibus constantur. Materia porro natura simplex est, quæ omnibus quæ na-
 tura sunt, ac fiunt, subijcitur: cum ipsa interim nihil habeat, quod sibi substernatur,
 atque id quod res: cum abolerentur, abeuntque cumque gignuntur, inde tan-
 quam à primo subiecto exoriuntur. est autem ipsa naturalibus mutationibus
 opprimere necessaria. nam nisi ut primum subiectum mutationibus subijceretur,
 nullus esset rerum aut ortus, aut interitus: est enim omnium Philosophorum con-
 sensu confirmata sententia, quod subiecto nullo præsupposito, res nec oriretur,
 nec occiderent. Itaque cum materia sit substantia, quæ necessariò præexistit,
 ac mutationibus speciebusque subijcitur, quæ per se causa est, ac composita sub-
 stantiæ per se pars, in dubium venit materię natura & essentia, an scilicet in-
 ter entia sit numeranda, ipsaque sit: & si per se, quod est actus & hoc est, an materię

natura sit actus, nec ut sit, mutuetur à forma, sed habeat hoc per se & sua natura. Verùm hic nodus facilius dissoluetur, ubi prius quid per materiam intelligimus, explicuerimus.

QUID SIGNIFICET MATERIA
& subiectum. CAP. III.

MATERIA, & subiectum, cum non sint vulgi sed Philosophorum peculiaria nomina; operæ precium est intelligere, quo sensu apud Peripateticos in usum sint. Rerum quæ sensuum iudicium effugiunt, & ratione cognoscuntur, naturam; hand aliter melius ac exquisitius comprehendimus, quam eorum, quæ sub sensum cadunt abnegatione. Hac sane via Aristoteles, cæli substantiam, nec grauem esse, nec leuem, neq; oriri aut interire: ad hæc neq; increscere, aut aliquam perturbationem eam qua quæ sub cælo sunt, & materia compacta, afficiuntur, perpeti cognouit. Quinetiam eadem ferme methodo substantias à materia se iunctas, Deum inquam ac intelligentias non moueri, sed impartibiles æternasq; esse intellexit. Simili quoq; Philosophandi ratione ac via, materia notitiam indagauit; & propositione scilicet ac similitudine rerum quæ arte fiunt, & omnium specierum negatione. Siquidem similitudo exprimit, quomodo ea se habet ad rerum mutationes: vnde licet ut lignum, ad artis formas, negatio verò eius naturam exprimit, nempe, quod nullam propriam formam possideat, sed omnes aliquandiu in ea quasi hospitentur, & peregrinas quasq; suo gremio excipiat. Sua namq; natura omnium capax est, nec illa peculiari proprietate forma, circumscribitur. Quinetiam similitudo opus eius quod in rerum natura exercet, declarat: negatio verò naturam ac substantiam eius, quæ è regione forma opponitur, aperit, hinc fit, ut tribus modis ab intellectu apprehendatur. primum similitudine ipsa omnibus mutationibus priorem esse, esseq; substantiam, quæ innumeris formis ac sibi mutuo oppositis, quarum hæc illam destruit substernatur. Deinde, ut forma à qua perfectionem, suum, ac complementum nanciscitur subest, & ut est compositi pars, atq; ab alijs materia portionibus seceratur. Postremo, ut ea res certa forma, neq; ab ulla determinatur. Et hac ratione in rebus non reperitur, sed tantum mente concipitur, diciturq; ita vna, omnium formarum negatione, & ut nostri loquuntur, vna priuatiue. Materia igitur, ut nunquam à forma seingitur nec à potentia alteram recipiendi, ut subiecta forme, subiecti nomen sortitur: ut verò alia quapiam forma priuatur, quam recipere potens est, materia Philosophis nominatur. Hinc itaq; discere licet, quæ ratione subiectum, & qua materia nuncupatur. Nolum tamen te ignorare Aristotelem optimo consilio ipsam potius dixisse esse subiectum, ex quo res fit, quam ex quo existit. siquidem per formam res esse videtur; at per materiam gigni-

r absit, perpetuisq; agitur mutationibus, & pritur ac interit. Adhuc,
 : supra quoq; monuimus in primo auscultationis libro Aristoteles tractat de
 bus naturalibus vt ex his principijs fiunt & non vt sunt. Verum his di-
 sia hanc leuis se ingerit difficultas, quod cum materiam vocemus subiectum,
 ita forme substantia, cumq; corporibus naturalibus subiecti nomina adprop-
 nes, dum ea motui, qualitativis ac dimensionibus subijci dicimus: nihil inter
 materiam, vt forme substantia subest; & corpori, vt qualitativis & dimen-
 sionibus subferuntur; discrimine intercedere videtur. Cui sic satis facien-
 um puto, materiam primam fieri subiectum a formae, sua vero natura esse vt
 iunt, potentia: ac corpora qua qualitates & dimensiones recipiunt, cum sua
 itura subsistant actumq; vt loquimur, habeant: hancquam hinc quali-
 tatem ope, substantia, quin contra potius, per corpora qualitates subsistant,
 h sine. Quod si obijciat mihi, saltem dicitur corpus subiectum qualitativis,
 bi aduenit ea: igitur fit subiectum, simul atq; qualitas corpus informat, quia
 ntea in potentia erat ad suscipiendam qualitatem: non aliter quam materia
 rius quam formam recipit, potens, aptaq; nata ad recipientem: at postquam
 recipit, iam forma subiectum & fundamentum dicitur. Huc responderi vo-
 est, materiam primam esse in potentia essentiali; quoniam habet facultatem re-
 ipiendi essentiam ac substantiam qua species, i vt diximus, ac materia est vt
 efflo: at corpus naturale esse in potentia accidentali nuncupato dicitur, in-
 terq; essentiam ante quam formatur. Quare corpus, ubi qualitas vel dimen-
 io accessit, earum fit subiectum proprie ac vere: Verum materia non modo at
 relationem subiecti a forma accipit sed res quaedam perfecta evadit. Atq; ter-
 circo nobiles Philosophi dixerunt, & praecipue Alexander in suis question-
 bus naturalibus, eandem subiecti ratio non conveniat materiae, nisi formam possi-
 teat quemadmodum Themistius quoq; sensit formam substantia non esse in ma-
 teria: veluti in subiecto: quoniam ita significaretur, formam esse in aliqua re
 perfecta, qua illi subijceretur, non secus quam corpora perfecta subferuntur
 adveniensibus qualitativis: sed qualitates vera dicuntur esse in subiecto,
 quoniam insunt corpori perfecto, rei inquam naturali. forma autem sub-
 stantia est in materia; perinde atq; in subiecto a se facta; atq; ita materia dici-
 tur subiectum ex quo fit res; parsq; rei iam facta. Suntq; materia & for-
 ma se invicem invadentes causa; quas concensas nominamus: quod una absq;
 altera, nec esse, nec suum opus absolute queat. Per formam itaq; sub-
 stantiae fit pars compositi, & subiectum: sed sua natura est po-
 tentia & materia; Atque habet nomen materiae, ac subiecti fit ex-
 plicitum.

AN MATERIA, CUM SIT OMNES

formæ potentia, nullamq; sibi vendicat propriam, sit substantia actus. CAP. IIIII. DE REVERENTIA NATURALI.

PHILOSOPHVS in materia ad formam se habere dixit vt lignum ad lectum; atq; ita innuit ipsam esse in potentia ad formam: Verum tamen substantiam esse omniformam tacet docuit in libris prima philosophiæ, per negationem omnium eorum, quæ sunt in aliquo genere perfecto ac absoluto. Ex quibus constat, cur sit subiectum omnium, & vt iam diximus, in potentia ad omnem formam, eam esse substantiam. Ceterum, hic statim quærivimus, cur sit substantia, primum principium, & rerum omnium per se causa, & sua natura & essentia, nihil à forma mutans, sicut est materia & actus. Siquis dicit non carere ratione, nam cum à privatione longè differat, cumq; non sit aliquid à mente factum; verum omnium rerum origo æternaq; causa, prior forma, & in omni transmutatione præexistens, licet in potentia sit ad perfectiorem; non tamen est in potentia ad suum esse, hoc est non est potentia ad ipsam materiam: quandoquidem si esset materia potentia ad hoc vt sit materia, materia non esset materia. quoniã id quod est in potètia aliquid, nõ est illud; vt Iulianus dicitur Socrates in potentia, non est tunc Socrates actus. Quin et aliud inòdòdum id fecerit adfert, quod materia esset ad seipsum in potentia. est nihil necesse; vt quicquid est in potentia, materiam præsupponat, veluti primo physico non demonstravit Philosophus. Deniq; materia non esset quod tamen asserimus simplex, nam quod sit, quodq; est in potentia vt fiat, compositum esse ferentis locis Aristoteles docuit. Sunt non vulgares Philosophi, qui hæc verba rem non posse contendunt; nempe, esse in potentia ad omnem perfectionem, & sua natura esse actum. nam esse actum, aliquam perfectionem indicat. Quare cum se in infinitum imperfecta, & ad omnem perfectionem potentia, nullus illi (aitur) actus sua natura competat, sed omnem à forma mutatur. Itaq; hæc introductio, quæ dicitur Aristotelis interpreti corripit, sedetur: opus est, vt materia naturam & quo pacto cum forma concretam componat, expendamus. At primam sumendum est id, in quo omnes Peripatetici consentiunt, nimirum materiam non esse à Deo factam: Ita enim ex nihilo esset producta. Peràm sit à Deo, quia ob cæli motum generationes corruptionesq; rerum sunt continua, atq; ita motu cæli perpetuo fit in actum, non tamen substantia eius fit, sed æterna est, vt Aristoteles sub finem primi Physicorum docuit: & sua natura ad firmam appetitionem quadam ac impetu trahitur, vt quoad eius naturam patitur, Deus assimiletur. Est igitur Deus, materiæ causa efficiens ac finis. Finis quidè quoniam ad formam, tanquam ad bonum atq; perfectum, & per quædã essentiam, ac pulchritudinẽ nanciscitur, summa pro pensione ducitur efficiens verò, quia perpetuo motu, eam in continuas generationes, & interitus

conijcit. Hic colligas materiam, vt pote aternam, & non productam, non esse in potentia, sed actu. Est ergo semper in actu materia, atq; existit. Sed cum sit seminarium, & chaos, vnde cuncta agentium naturalium ope, in lucem prodeunt, sitq; potentia omnia, ordine caret, quem particularium causarum mouentium impulsu, qua eam ad hanc formam potius suscipiendam, qua illam dirigunt, postea acquirit. Caterum agentia ea, ob eali motum, ac potissimum solis in circulo obliquo, a materia abscedunt acceduntq;: quod sit, vt cum proprius accedunt, hanc formam gignant: cum vero longius abeunt, illam & priori interdum contrariam generent. Existit itaq; materia in actu & in potentia: Verum vt ad diuersa comparatur. nam vt nunquam gignitur, nunquam est in potentia, vt sit materia; sed quia semper in eius gremio diuersas formas recipiendi facultas reperitur, propter suam indeterminationem, vt ait quarto de Generat. animal. Aristot. non est actu. Atq; hoc est, quod Graeci interpretes significauerunt, cum dixerunt materia $\nu\ \eta\ \gamma\epsilon\ \alpha\ \nu\ \pi\alpha\ \chi\ \epsilon\ \nu$. hoc est actu existere: quod sit ingenita, & esse suum actuale, vt ita loquar, quod sua natura obtinet, illi a forma non communicatur. quoniam vt sit ingenita, & substantia, et subiectum formae; necesse est ipsam existere, quod idem est, ac si dicas, actu esse. Existit tamen semper cum forma, a qua nunquam neq; secundum suam essentiam neq; secundum rationem (vt materia) separatur. nulla namq; ratio perfecta, veram materiam naturam explicat, nisi vna cum actu intelligatur. Caterum cognoscere materiam, vt substantiam, imperfecta est, confusaq; cognitio, vt quae sub nomine amplissimo apprehenditur. Et quamuis nunquam forma spoliatur, sensu perq; sub forma subsistat habet tamen aliud quippiam, quod forma, & si ipsa materia sit perfectio & $\nu\ \tau\ \alpha\ \chi\ \epsilon\ \nu$, ad quam tanquam ad suum finem propendet, illi non largitur. nam materia per se formae subiicitur, & forma circa materiam non subsistit, multoq; minus quod ex utraque coagmentatur & coe crescit. Sunt itaque; sibi mutuo causa, forma enim per materiam subsistat, & materia formae ope perficitur ac absolutur. Et quod inde concreuit a materia, corpus & dimensiones; a forma vero actum atq; perfectionem nanciscitur. His sic explicatis, hanc erit, in fallor, difficile nodos omnes dissoluere nam cum dicitur, materiam actum omnem habere a forma; id verum quidem est, hoc sensu, quod mutuetur omnem perfectione a forma; sed quod semper actu sit materia, id non habet a forma, licet sit cum forma nec illud esse, est perfectio certa & propria sed quendam existendi modum denotat. in omnibus substantijs quas mens non est commenta: quae non sunt in potentia vt sint, quomodo dicimus Platonem antequam fiat, esse in potentia vt fiat. hunc actum quidam non imperite; vt videtur: actum entis: vel praesentiae appellarunt. Omne enim ens quod praesens est: non autem praeteritum aut futurum: hoc habet: vt de illo fieri possit enunciatio: vt dicunt de secundo adiacente & binaria. Et licet hoc esse materiae semper coniungatur cum forma: non tamen ab ea actum accipit.

Porro cum dicebamus, eam esse infinitam imperfectionis, id ita intelligebamus, quod inter ea quae existunt nihil sit illa imperfectius, idque ut diximus ex Aristotele, ob suam ἀπειρίαν & indeterminationem, quod scilicet nulla forma propria circumscribatur, & ob id ad aliud refertur, estque τὸν ἄριστον; at tamen ut est substantia, & si imperfecta, non significat habitudinem. Quare id quod Latinos diu torsit, nempe quod ut forma omnem imperfectionem sortitur à materia, atque omnem patiendi rationem ab eadem mutuetur; ita omnem actum materia à forma accipiat: ex his quae iam diximus intelligi potest verissimum esse, quod materia formae largiatur omnem imperfectionem; & contra omnem perfectionem à forma accipiat materia: sed actu existere, non est aliqua perfectio peculiaris ac determinata, verum omnibus quae à mente non sunt concessa, quaeque praesentia sunt, convenit; de quibus enunciare possumus ea esse, ut materiam esse. haec autem enunciationes de praeteritis, aut de futuris, quae non sunt, effici nequeunt. Ex quo & aliud dilui potest cum obijcitur, quod cum in Deo optimus. Maximus sit omnis perfectio, & materia sit rerum facta ac recrementum, in qua reperitur omnis imperfectio: nullum actum posse de ea affirmari, nam & si materia, ob suam indeterminationem ut iam saepius monuimus, nullum actum, hoc est nullam perfectionem obtineat, non est tamen illi negandus actus substantiae praesentis. quandoquidem, si hoc iterum inficiamus, esset omnino eadem cum privatione: quod ab Aristotele libro primo Physicorum exploditur, sic si quis adhuc insisteret, quod si de materia actum aliquem asserere liceret, qui sua natura illi conveniret: in concreto ac composito duo essent actus, materiae scilicet primae, & forma. Respondendum est, quod cum sint duae partes in composito, duae quoque imperfectae substantiae in eo reperiuntur, quae unam substantiam integram absolunt, & concreta substantia; à forma; speciem, quod quid erat esse, ac unitatem accipit: à materia verò habet quod dimensionibus constet, & dividi possit: quae utraque corpus sensibile facit. nam nisi forma materiam informaret, & materia formae substerneretur, nullus sensus de passionibus ac affectionibus quae in composito percipiuntur, iudicium ferre posset. Sunt igitur in composito duae substantiae, & duo actus imperfecti: quae ut partes, dicuntur esse in potentia. totum enim est illud, quod verè dicitur esse actu. Sed ut forma & materia inter se conferuntur, forma dicitur actus & ἐπιλήχεια; & materia potentia: concretum verò, est in actu. Materia ergo est actu, non tamen sua natura aut actus est, aut in actu. Quapropter aliquando Philosophi dixerunt, materiam in composito esse in potentia, & formam in actu. nam ratio essendi, est à forma; & subsistendi, à materia. Atque id voluit Aver. secundo Physicorum cum inquit, materiam primam esse inseparabilem à forma. nam si à forma aut, separaretur, id quod sua natura non est in actu, esset in actu perfecto. Eodem serè pacto intelligi debet Aristotelis sententia libro quinto Physicorum ubi habet quod, generatur non est, & quod.

mouetur est perinde ac si diceret, quod mouet est in actu cōpleto, ipsum scilicet compositum, cuius essentia ex materia & forma coacervatur: quod autem generatur, non est in actu perfecto sed subiectum, quod quidem est in potentia ad perfectionem, fit per generationem substantia perfecta. Hinc liquet, quod cōposita substantia, omnes proprietates, quas Aristoteles illi in libro predicamentorum tribuit, à partibus sibi vendicat: licet vnā habeat, vt est substantia perfecta, nempe de alio non dici, nec alteri inesse. item non habere contrarium, quod tamen à materia mutuatur. nam non recipere magis & minus, insequitur hanc proprietatem, non habere contrarium. Non enim vt alij affirmarunt, non habere contrarium, à formis nauisitur. quippe formæ elementorum sunt substantia & contraria sibi inuicem. Habet & aliud à materia peculiare, quod cum vna & eadem sit, contrariorum fiat susceptrix. Verum vt huic nostræ dubitationi iustum finem imponamus, colligatur ratio qua materiam, quæ est substantia actu, subsistere, vel vt Græci loquuntur, ἕνεκεν demonstramus. Omnis qualitas, & omne quod aduenit, omnisq; passio quæ est in actu, requirit actu subiectum, vt primo de generat. docetur ab Aristotele; alioqui passiones essent separabiles à subiecto. siquidem ipsæ essent in actu, & subiectum non haberent in actu. Sed generatio est passio materie primæ, vt Aristoteles definiuit & materia est subiectum immediatum in generatione. ergo ipsa erit in actu, alioqui non fieret generatio in actu, si subiectum eius esset pura & absoluta potentia. Hæc ratio satis euidentis est, si Aristotelis verba inspiciantur primo de generatione, vbi inquit, quod materia sit subiectum primum generationis. Atq; hæc de actu materie quod ad te exercendum spectat, satis in presentia sint.

DE POTENTIA ET MATERIE Indeterminatione. CAP. V.

OPORTET prima naturæ principia in omni mutatione semper simul manere, quod vnū ab alio, nisi mente & ratione se iungi nequeat. Semper enim materia cum priuatione & forma coniungitur. nam cum iam formæ alicui subijcitur, habet priuationem formæ, quam materia potest recipere. cuius absentia, cum aptitudine ad illam recipiendam, dicitur priuatio. Itaq; semper vnā permanent materia cum priuatione futura formæ qua scilicet potest fieri & generari. Ceterum hic oboritur dubitatio, si materia semper habet formam, semperq; priuationem formæ venturæ & gignendæ, cur eius notio explicetur per potentiam, non autem per formam vel priuationem? Præterea, illa potentia quæ adueniente formæ

abscedit videtur esse accidens in materia. nam si esset eius essentia, & ut loqui
 mur possim eius quidditas; discedente potētia, materia quoq; aboleretur, contrā
 quā sentiunt Peripatetici, qui aeternam eam esse asserunt. His accedit, quod si
 potentia est in materia per priuationem, cum priuatio sit accidens in materia,
 quoniam adest & abest ab ea: forma verò per se sit in materia; videtur per for
 mam potius quam per potentiam natura materiae esse declaranda. Deinde po
 tentia significat habitudinem ad actum, ut sepe docuit Aristoteles: habitudo
 autem habet suum locum in predicamēto ad aliquid, at materia est substantia:
 quo pacto igitur per habitudinem, substantia ratio redditur? Huc accedit quod
 cum tria statuat cuiuscunq; mutationis principia, priuationem, materiam, &
 formam, cur priuationis loco non posuerit potentiam, cum potētia priuationem
 connotet? Postremò & hoc in dubium verti potest, an, si anima extrinsecus
 accedit, materia ad illam esse dicatur in potentia? Ut autem his questionibus
 satisfiat, & nullus post hac reliquus sit dubitandi locus, quatuor prius, quae
 de materia dici solent, non sunt ignoranda. Primum materia substantia ac na
 tura, quod nulli actui sit addita, sed ad omnem sit indeterminata. ac propte
 rea tertio Physicorum dixit Philosophus, eandem esse rationem infiniti, & ma
 teriae; sic secundo prima philosophiae vocat materiam infinitum quoddam.
 Quinto etiam volens hanc indeterminationem innuere septimo eiusdem primae phi
 losophiae, inquit, materia non esse nec quid, nec quale, nec quantū; sed potentia
 omnes actus. Atq; eā ob rem, ut supra quoq; monuimus, eius substantia ac na
 tura negatione comprehenditur. Haec sane indeterminatio, nunquam ad finē
 perducitur, nunquamq; deficit, nec adueniente forma desinit: ac propterea primo
 Physicorum dixit Aristoteles, eam secundum potentiam esse ingenerabilem et
 incorruptibilem: hoc est sua natura, suaq; indeterminatione nunquam defectu
 ram, ob id scilicet, quod formae, quas recipit, certo numero non contineantur,
 sed infinitae sunt, ad quas naturali quadam propensione & appetitione fertur,
 quasq; certo tempore hospitio velut excipit, ipsis illis substrata, non tamen ci
 tra ordinem, nam omnium primae accedunt elementorum formae, quae semper in
 materia insunt, saltem secundum suam totalitatem, ut ita dicam, & ὁλότως.
 quamuis enim haec sibi inuicem opponantur sintq; secundum partes generabiles
 ac corruptibiles; attamen secundum suam totalitatem, nunquam deficiunt.
 deinde, per has formas, ubi sibi inuicem permiscantur, materia alias recipit.
 Illud quoq; non oportet ignorare, quod priuatio, quae ita appellatur, nihil aliud
 sit, nisi forma absentia, cum potentia determinata ad eam suscipiendam atq;
 haec priuatio, ut respicit subiectum, dicitur imperfectio; quoniam est carentia
 perfectionis. Est autem hoc, priuari forma, ambiguum. Si quidem, possumus
 intelligere, materiam sub indeterminatione illa priuari forma determinata, ac
 certa: quam priuationem quidam potius potentiam remotam appellant, quae
 ab aeterno est in materia, & sua essentia. atq; ob id interdum dicunt Philoso
 phi,

phi, eam esse in substantia materiae. Deinde, licet dicere materiam priuari forma quam iam habet, quod scilicet eam amplius recipere nequeat: quoniam non datur regressus, licet id senserit Pythagoras. atq; hoc est quod dixit philosophus in praedicamentis, quod a priuatione ad habitum non est regressus. est tamen loquutio illa impropria, & mihi nunquam arrisit. Dicitur postremò priuatio, carentia formae cum proxima habitudine ad eam recipiendam, quae concomitatur formam contrariam qua materia perficitur sitq; causa, vt altera contraria priuetur. De hac priuatione, multa Philosophus pronunciauit, nempe, non esse eus per se: accidere materiae: esse terminum à quo incipit generatio, & ad quem terminatur corruptio: esse principium per accidens: eius causa materiam esse generabilem & corruptibilem. nam materia, cum propter priuationem sit imperfecta, appetit formam. Atq; haec omnia exquisitè & accuratè sunt explicanda. Non est ergo priuatio ens per se, nam ratio priuationis est absentia determinatae formae: quae accidit materiae propter aduentum formae contrariae. atq; ea forma perficit materiam: cum dispositione ad suam oppositam. puta aliquod calidum, (vt res exemplo declaretur) est potentia frigidum. non quod est potentia dulce, potest recipere frigidum: sed quod est actu calidum, est potentia frigidum. Haec tamen potentia varia & multiplex est, non secus quam actuus. De hac facultate intellexit Philosophus tertio Physicorum, cum inquit, si eadè esset potentia sanitatis & aegritudinis, idem esset sanitas & aegritudo. Priuatio igitur de qua praesentia sit sermo, significat absentiam cum proxima dispositione ne ad formam contrariam; atq; ob id est per se non ens: deinde, dispositionem et potentiam ad determinatam formam. Tertio, quia priuatio concomitatur formam contrariam, iccirco dicitur accidere materiae, & denuo adesse & abesse est tamen cuiuslibet mutationi necessaria, seu terminus à quo vel ad quem. Quoniam in omni mutatione opus, est carentia formae, alioqui ad illam non esset mutatio. nihil enim mutatur ad id quod obtinet. Necessaria est etiam forma opposita, vel aliquid quod oppositum includat. siquidem omnis mutatio est, vel ex opposita ad oppositam; vel ex media, qua oppositarum est particeps, atq; ex his concreta: opus quoq; est dispositione mediæ ad formam. Deniq; necessarium requiritur dispositio & potentia immediata & disposita ad formam: quoniam formae naturales determinant sibi materias proprias in quibus fiant & sint, & permutationem subiecti oriuntur. Hoc itaq; sensu priuatio materiae accidit, diciturq; ita necessaria; atq; opus esse vt in omni mutatione praesto sit. Hac quoq; ratione assuerare licet, priuationem esse terminum per se & primò: sed generationis & genti principium & causam per accidens, magis tamen genti quam generationis: quoniam materia per mutationem fit pars compositi, quod dignitur; priuatio verò, non est elementum nec pars compositi, vt materia: sed in generatione, quandiu ipsa non absoluitur, semper intelligitur aliqua adesse imperfectio, atq; ita aliqua priuatio. Postremò Philos. primo Physicorū inqer

Φθαρταὶ δὲ καὶ γίνονται, ἐστὶ μὲν ὡς, ἐστὶ δὲ ὡς οὐ. ὡς μὲν γὰρ τὸ ἐν ὧ, καὶ αὐτὸ φθαρταί. τὸ γὰρ φθαρόμενον ἐν τούτῳ ἔστι ἐστὶ ἐστὶς. ὡς δὲ κατὰ δύναμιν, οὐ καὶ αὐτὸ, ἀλλ' ἀφθερατον, καὶ ἀγένητον ἀναγκαστὴν εἶται.

quod est, partim vero interit, partim non. nam quatenus est id in quo, secundum se interit; quod enim interit, in hoc est privatio quatenus autem potestate est, non per se: sed necesse est incorruptibilem esse, nec oriri. Hæc philosophus. Ex quibus patet, quo modo materia aliqua ratione incipere, ac desinere dicitur prouta ratione privationis, quæ est in subiecto ipsiusq; materiei, quæ eadem est cum privatione, quamvis ratione & notione differant. nam ut Simplicius anuotat, materia potius quam formæ Philosophus corruptionem tribuit; quod forma sit in materia, veluti in subiecto. Id tamen mihi minime arridet quandoquidem privatio & generatio magis debet tribui enti, quam non enti. Siquidem non eis improprie dicitur interire & gigni. Ac cum docet per privationem res corrumpi, intelligit formam aboleri. nam forma contraria in causa est, ut materia priuetur alia forma, quod in eodem subiecto simul esse nequeant. Per privationem igitur, intelligi debet dispositio proxima, (quam potentiam propinquam passim vocamus.) & forma opposita, quæ inest ipsi materia, quæ; priuatur, dum altera forma gignitur. alioqui Philosophus paratim proprie fuisse locutus. Itaq; propter ipsum non esse quod inest materia, eam corrumpi, & quoquo modo aboleri dicimus: quod tamen potius nuncupatur privatio, quoniam mutationes sunt, propterea quod materia non habeat formam, ad quam mutetur, nam si haberet, non mutaretur. Hinc iam patere quoq; arbitror, cur dicant Philosophi materiam per privationem appetere formam. nam ob suam imperfectionem appetit perfectionem: quoniam ob suam indeterminationem ut diximus, nullam peculiarem obtinet formam, habetq; ad determinatam ac propriam, puta leonis vel capræ, impetum atq; appetitionem à privatione: & ut desinit privatio, ita deficit & huius formæ appetitus. Est nihilominus materia sua natura, quam per esse in potentia Aristoteles exprimit, (quod nihil aliud est, quam materia indeterminatio, quæ nunquam incipit aut desinit.) æterna. Quod si instabilis, in materia quampiam esse formam perfectissimam, puta hominis, in qua omnes formæ continentur, neq; vititur organo. Respondeo, formam esse finitam, tum à materia, tum ab agente: à materia quidem, quoniam certo tempore eam hospitatur; ab agente vero, quoniam in vi seminis non est potentia procedendi infinitam formam in perfectione, quæ tamen aliquo intrinsecus corrupto desinit. atq; ea est temperies, quam complexionem quoq; dicunt, cuius ope forma in materia recipitur. atq; hæc temperies contrarium habet, & quamvis non vitatur corporis particula loco organi; est tamen in subiecto & quicquid ope

vatur per obiectum corporeum operatur, quandoquidem nequit operari citra
 imaginationem, vt in libro de mente humana docuimus. His sic explicatis que
 Aristotelis mentem aperte proponunt, facile erit dubitationibus respondere, &
 primum, cum reuocatur in dubium, quare per potentiam materia essentia decla-
 retur: dicimus, quod cum à naturali eius ratio perperditur, ea consideratio per
 suam imperfectionem & indeterminacionem quam habet: atq; eius ratio ac qui-
 ditas significat habitudinem ad formam, & hoc modo refertur ad eam, tanquam
 ad suam perfectionem & bonum. atq; hac habitudo proficiscitur ex substantia
 materia, & terminatur ad formam, tanquam ad concausam, & finem, cuius
 gratia à natura est producta. Verum prior est habitudo ad formam, vt ad fi-
 nem, quam vt ad concausam. neq; est absurdum, vt sit habitudo imperfecti ad
 perfectum, eo modo quo esse potest; velut dicemus, vbi de causa finali disputabi-
 mus. Quare in hac descriptione materia, forma ipsam ingreditur, vt termi-
 nus, cuius gratia à natura est instituta. Nec dicimus hanc relationem ac ha-
 bitudinem esse à mente effictam, sed è natura materia oriri. nam quæuis mēs
 faciat, vt ipsa sint actu relatiua: vtraq; tamen est imperfecta substantia, & al-
 tera, puta materia, patitur per essentiam; reliqua verò, nempe forma eam per-
 ficat. atq; ita verum sit quod dixit Aristoteles, quod potentia cognoscitur per
 actum & actus per se. Porro cum obijcebatur, quod potentia desinat: dicen-
 dum est, in materia duplicem esse potentiam, alteram quæ significat imperfe-
 ctionem, & ab Aristotele per negationem describitur, quæq; perennis est, nun-
 quamq; defectura: alteram, quæ ex priuatione determinatur: forma oritur, &
 hac quemadmodum & priuatio, materia accidit, desinitq; desinente priuatio-
 ne: sed per hanc haudquaquam naturam materia prima describimus, verum
 immediata & peculiaris materia rationem asserimus, quæ ad vnã tantum
 formam desinat. atq; hac potentia & materia, deficiente forma, deficit, vt
 alias sæpius demonstrauimus. Ex his solui potest & alius nodus, quare desi-
 nente forma, desinat materia, quæ erat pars compositi, vnaq; priuatio ac for-
 ma opposita deficiat. Sed vt rem planius intelligas, operæ precium est nouisse,
 quod per formam, quæ noua aduenit materie, desinat priuatio, illaq; potentia,
 quæ per priuationem habebatur. Cum verò ea forma quæ iam adest materie,
 aboletur: materia quoq; quæ compositi portio erat, interit, desinitq; esse con-
 causa cum ea forma: Verum adueniente alia, sit compositi pars, & respectu for-
 mæ, est concausa. Nam quanquam materia semper est concausa, cum forma;
 parsq; compositi non tamen vnus ac eiusdem compositi est pars. similiter nec
 eiusdem formæ est concausa. atq; hæc est Alexandri sententia libro primo de
 Anima. Hinc aliud quoq; patet, (quod plarisq; etiamnum perobscurum ac
 difficile habetur,) quare nullum æternum, vt est æternum. pars sit corrupti-
 bilis. quoniam materia prima, quæ æterna est, vt est pars elementis, puta ignis,
 desinente forma, desinit esse pars compositi. non tamen simpliciter, sed huius cō-

positi. hoc enim sensit Aristoteles primo de generatione, cum inquit: materia aliquo modo est eadem, & aliquo non. fit siquidem per formam in actu, & pars compositi, hocq; à forma mutuatur, aliqui sua natura est potentia pars: & desinente forma, sua natura est potentia pars: & desinente forma, quicquid ab illa mutuum accepit, deperit. Cum verò dicebatur, per formam potius declarandam esse naturam materia, quam per potentiam aut priuationem. Respondemus, id verum esse, quatenus forma est terminus à quo omnis materia appetitio dependet, cuiusq; gratia à natura ordinatur. Ad hæc, ad id, quod materia, quæ est substantia, esset in prædicamento ad aliquid. respondetur, quod licet habitudo, materia non conueniat ut est substantia, sed ut alteri confertur: tamen tria illi congruunt, nempe esse actu substantiam, ut primum cognoscitur: esse habitudinem, ob suam indeterminationem, quam habet ad formam: & demum priuatio, certæ formæ quam habet ad formas; atq; ob hæc, materiæ essentia haudquaquam interit, neq; habitudo ad formas: licet potentia ac priuatio certæ formæ deficiat, ut diximus. Nec inde sequitur, ergo esset relatiua, aliud enim est, esse alicuius, & esse ad aliquid, materia est alicuius, quia est in comparatione ad formam. non tamen dici debet ad aliquid, nisi denominatiue, ut multi asserunt. atq; hoc pacto Aristoteles dixit secundo Physicorum, materiam esse ad aliquid: quia est determinata ad formam, tanquam ad suam perfectionem. Semper enim, ut ait idem Philosophus octauo eiusdem, imperfectum destinatur ac determinatur ad perfectum. Cum vero quereretur, quare inter principia, potentia loco priuationis non enumeretur: dicendum puto, quod priuatio significet alium terminandi, & principij mutationis modum, nempe formæ contrarium; at potentia, minime: nec semper deponit actum potentia, verum coheret cum actu primo: at priuatio cum actu, cui opponitur, abiicit. Attamen potentia, de qua est presens sermo, actum reijcit, aduersaturq; ei, ratione priuationis, q; in se cõplectit. Itaq; ob id potetia nõ recetetur inter principia, sed priuatio: quia priuatio aliij principij modum, à materia formaq; diuersum, notat; quem haud quaquam potentia explicat. Verum, quò omnis ambiguitas quæ de priuatione ortum habet, è medio tollatur. videndum est, quare cum Philosophus secundo physicorum docuisset, naturam de materia ac generatione dici, atq; tertio de forma, quam magis quoq; naturam, quam materiam esse asserit; subiiciat postea, vbi formæ significationis explicationem agreditur, forma autem & natura dupliciter dicitur. Ipsa namq; priuatio forma quodammodo est. Hæc enim verba ansam dubitandi præbent, quamobrem priuationem esse formam atq; naturam quodammodo dicat nam si hoc ita se habeat plura videntur comitari absurda; ac primò priuatio minime esset nõ ens, ut superius asseruimus. deinde, esset magis ens, quam materia. Siquidem quod formæ quadantenus est particeps, maiorem naturæ, entis, ac partis rationem obtinet, (perinde ac forma;) quam materia. Sunt qui eum locum interpre-

vari conantur, hoc pacto; quod nomine priuationis Philosophus tria possit intel-
 ligere: nempe formam absentiam, quæ cum sit quidam veluti habitus; perpetua
 materia comites, subiecto eadem est cum materia: Quare cum ea inhaeret in-
 fixa materiæ, videtur aliquo pacto habitus esse dicendus. Quia igitur priua-
 tio materiam semper comitatur, natura quodam modo appellatur. est enim
 ipsa, causa ortus interitusq; naturalis quia per eam tanquam per terminum;
 materia habet appetitionem ad formam. Caterum hac interpretatio non con-
 sentit cum verbis Aristotelis, quæ subsequuntur, ubi habet, si verò sit priua-
 tio, & contrarium aliquod circa generationem simplicem, posterius considera-
 dum est. Nam per ea non videtur forma absentiam, sed contrarium imperfe-
 ctum ac imminutum intelligere; de quo nono, & duo decimo prima Philoso-
 phiæ loquitur; & de quo se libro de generatione dictum promittit. Adfer-
 tur & tertia interpretatio, quasi per priuationem, rem quæ sit significet: ve-
 rum hæc mihi semper hactenus fuit suspecta: nam res, quæ sit, & ut dicunt,
 est in fieri; potius sub generatione quam sub priuatione comprehenditur. ac
 propterea, dixit generationem dici naturam. Dico igitur, quod defectus pu-
 ta cæcitas, aut mutilatio, videtur dicenda natura qua nomine habitus expri-
 mitur: quia afficit subiectum; atq; ita Themistius quoq; auctor luculentissimi-
 mus, locum hunc explicat. cuius sententiam semper maximopere probavi.
 Per priuationem itaq; Aristoteles eo loco dispositiones, quibus subiectum im-
 perfectum nancumq; redditur, intelligit. Unde, primo de generatione ortum
 cuiusdam elementi minus perfecti, puta terra, ut cum aere confertur, aut ae-
 ris respectu ignis; eum potius corruptione, vel generationem inominatam, quæ
 generationem appellat. Itaq; dubitatio diluetur, quod priuatio ibi non signifi-
 cet carentiam aut absentiam puram; sed dispositionem imperfectam, quam de-
 fectum nominamus atq; ita incommoda illa facile est effugere, si intelligimus
 priuationem, ut notat absentiam & carentiam, esse per se non ens, nec dici quo-
 dammodo formam: non autem ut significat defectum. Deniq; ad id quod po-
 stremo loco quærebatur an si anima esset aterna, materia esset in potentia ad il-
 lam: respondendum puto, insequenti principia Aristotelis, atq; ea quæ do-
 cuit secundo Physicorum: quod materia, ob id dicitur, esse in potentia naturali,
 quod propensionem suam naturam habeat ad formam. ad quam producendam &
 si non sit principium actionis, ab agente tamen naturali tu ea disseminatur spar-
 gunturq; quædam quæ vim adiuuantem obtinent atq; ob id dixit Aristoteles, si
 in lignis esset nauifaciliua, esset potentia naturalis. Verum hæc vel esset poten-
 tia neutra vel violenta tam in lignis, quam in his quæ fiunt ab arte, ut dice-
 mus infra. Ita in aere, qui est materia proxima ignis, est aliquid quod eius ge-
 nerationem iuuat, puta symbola qualitas, & raritas, ut postea planius pate-
 bit. Sic & in aqua. Dicendum igitur est quod materia esset in potentia neu-
 tra, si anima esset immortalis: neq; illum appeteret, nisi de gremio suo educe-

vetur, ut liquet ex artificialibus: atq; ita compositum non esset naturale vñ, sed vñum arte factum; quare inquirendum esset, quid nam vñiret formam cum materia. Ex quo patet quod cum materia ad formam propendet, non sit inquirenda causa vñitatis formæ & materia: veram sup̄ materia, ex qua non deponitur forma, alicui forma subseruitur, iure quaritur qua sit vñitatis naturalis ratio. Et sic Arist. 2. de Anima exemplificauit de cera & figura (quorum neutrum, vñum est in potentia ad aliud) verum est vñio, sed artificialis: illa inquam forma qua non extraducitur, non pot̄ dici quod vñiatur materie naturaliter, quia non per causas naturales. Quod si animaduertissent plurimi, baudquaquam multa, que Philosophus Peripateticus sunt in digna effutuisse. Atq; hac de materia potentia, satis superq; dicta sufficiant.

AN IN MATERIA FORMA QUÆ ETIAM
EXISTAT, ANTE QUAM FORMA PRODUCATUR. CAP. VI.

MVLTI ex latinorum grege, ita placuit, quibus Arist. aliter quam grecis interpretandus esse videtur, cum primo de generatione inquit generatiouem fieri ex non ente, & ex ente: nam materia prima est non ens in actu, & ens in potentia. Siquidem illi hoc ita exponunt, quod non sit ens in actu existentia, habeat tamen formas coeternas in esse essentia: ut loquuntur, quasi ea forma in specie materie prima coeque non informet eam neq; denominent; sed ab æterno illi insit in esse essentia: verum agens naturale inde eas extrahat, & deducat ad esse existentia, & ad actum, atq; ita denominent materiam, eamq; informet. Et quemadmodum si quis lapidem hominis figura formaret, non tamẽ huius vel illius, sensus quidem eam hominis esse iudicaret, licet nulli similem. at statuarium, eam distinctius exculpens, similem alicui efficeret; non quod sua opera hominis figuram lapidi induat, (iam antea enim inerat,) sed alicui noto similem reddat. Ita inquit agens naturale non dat essentiam homini. quippe qua iam ab æterno præerat in materia; verum eam mutãdo, facit ut illa essentia actu existat. Atq; ita asserunt formas quoad essentias æternas esse in materia. atq; in ea re opinioni Anaxagoræ adherent, qui omnium rerum seminarium quoddam proponebat, ac in omnibus omnia esse aiebat: licet inter se dissentiant, quod Anaxagoras omnes res in illa miscella existere asseueraret: hi vero latini formas in materia in cõfuso & in esse essentia esse dicant. Atq; hac ratione euitant creationem, quoniam si nihil forme antè in materia existeret, prima forma crearetur: deinde sequeretur, quod nulla generatio esset naturalis, nec materia formã appetitu quoddam naturali ex peteret. Verum hæc, nullo pacto probamus, nec Peripateticorum opinioni consentire existimamus, Sed ut nomina essentia & existentia innotescant, quoniam reliqua cumulatè intelliges; scire licet, essentiam non esse aliam ab existi-

tia, ut latini opinantur: sed res quæ existunt, ut definiuntur vel demonstran-
 tur, dicuntur ab intellectu esse factæ res essentia, quod mens earum rationes, red-
 dat. Essentia itaque & existentia à ratione sunt effecta: nõ ut illi imaginantur, quod
 quia forme excipiunt à materia, inde ortum habeat esse, ipsi ergo esse: est effectus
 forma ut participatur à materia. alioqui nisi ita dixeris, in eò plura incidet in
 comoda: nam primum esset actus quispiam, quem Aristoteles nunquam cogno-
 uit: puta esse: quod medium esset inter formam, & actum secundum, qui est
 operatio. Duplicem quidem Philosophus secundo de anima facit actum primum,
 qui est forma; & secundum, qui est operatio: nunquam tamen ponit actum
 hunc medium, qui est effectus forma, & principium operis. idem enim est for-
 mam esse in materia, & compositum esse: nam per esse, intelligitur compositum.
 atque hæc est Aristotelis sententia. Cùm autem dicitur aliud est carnis esse &
 caro; per carnem intelligit singularem, & per carnis esse; rationem carnis:
 atque ita materia distinguitur à forma secundum esse, id est secundum rationem.
 Habemus igitur, quod essentia est ratio, & esse ipsi singulare, quod existit exi-
 stentia enim est; prout componitur; essentia verò, ut definitur: quare in compo-
 sitis est materia & forma, sed aliud est compositum à forma; & sic differt esse
 essentia, ab esse existentia. At in ijs quæ ex materia non coaluerunt, ut sunt
 diuina mentes, idem est res ut definitur, & ut existit: nec alia ratione defini-
 tur, quam est. Deinde esset & aliud absurdum, quia id medium si non est compo-
 situm: nec materia, aut forma; esset medium inter substantiam & accidens;
 atque ita generatio non terminaretur ad substantiam. Dicendum igitur est,
 quod esse dicatur de composito, & re existenti. Quare essentia ab existentia
 non dirimitur re; sed ratione: & prout compositum existit generationem ter-
 minat. Quid si descendimus ad materiam primam, in qua sunt forme secun-
 dum essentiam, ut latini aiunt, hoc certe incommodum evitare nequimus quia res
 ut defini possunt; aut essent in materia: atque id destruit vniuersam Aristote-
 lis Philosophiam quonia intellectus facit res definibiles quando sunt: vniuersa-
 le enim, quod efficit intellectus, aut nihil est, aut posterius & oportet igitur esse
 aut esse, quam habeat essentiam. Accedit, quod hæc sententia sit quæuis ab-
 surditate absurdior: quia essent forme in materia, quæ non informant; nec
 denominarent; ex quo sequeretur, eas non fore formas, quandoquidem forme
 proprium est informare. Quia nec mens concipere potest; formas esse in ma-
 teria, nec esse formas, & tamen distingui à materia: nam si non essent in mate-
 ria, necessaria essent forme; quare necessariò essent forme; quare necessariò
 quoque informant: nam ratio forma, est informare. Quid si occurrer, com-
 pteret quidem forma ut informet, in esse existentia, non autem in esse essentia:
 ita obiciemus, forma in esse essentia habet rationem forme, sed in ratione forme
 est perficere aliquid, igitur in esse essentia id ei conuenit. Ad hæc, substantia
 reciperet magis & minus, quod absurdissimum esse putauit Philosophus. Po-

Arcend, vt materia, secundum omne suum esse, est receptrix formæ, ita & forma, secundum omne suum esse, est actus materia. nec secundum illum esse, licet imaginari materiam non esse materiam, nec formam, secundum illum esse, non esse formam. Hinc liquet formam quam vocant corporeitatis commenticiam esse. nullam enim rationem formæ habet: cumq; forma elementi sit prima & imperfectissima, esset aliqua prior & imperfectior nullum tribuens actum materiæ; quod repugnat rationi formæ, vt alias à me fusus fuit disputatum. Quare satis est dicere, materiam & formam, esse partes compositi: non tamen materia recipit compositum, sed formam, per quam cõpositum est. Neq; hoc ita statuere necesse est, vt deuidetur creatio formæ, quia forma non fit, sed compositum, & in materia accipit suum esse. Et licet per generationem fiat vt causa cuius ope fiat compositum: tamen, vt purus effectus compositum fit, non enim per se generatur formæ, sed compositum: & forma dicitur generari, vt compositum fiat; verum compositum generatur, vt effectus tantummodo. Et quamuis generatio dicatur terminari ad formam, hoc ideo accidit, quoniã in illa cessat motus tanquam in parte, per quam compositum constituitur & fit; quia dum erigitur forma fit compositum, educitur enim forma, vt pars & causa compositi, atq; ita terminus est generationis: non tamen, vt effectus. Si enim terminus esset, vt effectus; fieret ex alia formæ, vt Aristoteles duodecimo prima Philosophiæ testatur. Non igitur creatur formæ quia non fit per se; sed crearetur compositum; nisi prior existeret materia. Nec prodest dicere, est terminus generationis, & vt causa ergo per se gignitur quoniam ad generationem per se requiritur effectus per se atq; hoc nulli præterquam composito competit. Nec obstat quod vulgò circumfertur, non dari generationem naturalem, quoniam materia prima quæ proximè ac immediatè subiicitur elementis, quamuis sua natura anceps sit, & ad priuationem, & ad formam, tamen quia disponitur à formis elementorum symbolis, hoc est in aliqua qualitate conuenit, (vt puta aer dicitur materia proxima ad mediõ carentis ignis & aqua aeris.) magis propendet ad hanc quam ad illam formam materia n. prima disposita magis ad formam aeris quam ignis; acquirat eam formam. atq; ita de alijs. Et licet elementa ex se inuicem gignantur, velut postea declarabimus, tamen immediatius elementum disponitur ad formam huius quam illius. Caterum in mixtis materia prima non adiuuat generationem, verum vi agentis naturalis ita disponitur, vt iuuet & vnã agat. puta semen in hominis generatione dicitur ratio seminalis: quoniam cum semine à patre emittitur virtus quæpiam, quæ habet rationem instrumenti, quæ seminalis ratio nuncupatur, usq; in semine potentia animal. Atq; ea virtus primum ex parte aerea ac spumosa gignit spiritus, usq; productis oriuntur membra principalia, nempe cor deinde cerebrum, atq; ita alia. est enim cor velut i focus & arca spirituum. Nec impedit quod appetitus materiæ à priuatione proficiatur,

nam quamuis materia sit in potentia ad priuationem, & ad formam oppositam attamen natura sua fertur ad formam, quia omne imperfectum est gratia perfectioris, non secus quam corpus quod & si sit in potentia ad sanitatem ac egredi tudinem tamen naturali instinctu fertur ad sanitatem, tanquam ad dispositionem sibi conuentionem, nisi quid impederit, sic elementa licet nullam figuram sibi ascribant, nullo tamen obstante, ad orbicularem propendent tanquam ad perfectiorem. Eodem quoque pacto natura insituit materiam, ut esset gratia perfectioris. Es de potentia materię satis.

AN MATERIA PRIMA, SIT OMNIUM
generabilium & corruptibilium vna. CAP. VII.

ARistoteles primo Physicorum, ubi conclusit omne quod sit, ex subiecto aliquo fieri, subdit, hoc subiectum esse vnum numero; ratione vero, duonam & hoc aliquid magis quod sit, ex ipso sit, & non secundum accidens. Quibus verbis censet materiam esse vnam numero, quod sit inter entia numerabilis; esseque magis hoc aliquid quam priuationem. Quin & primo de generatione inquit, materiam esse aliquo modo eandem, & aliquo modo non. Vnde difficultis, diuque agitata quaestio oboritur, an materia prima sit vna numero. habet enim rationem satis validam, quia substantia cum sit subiectum contrariationem, debet esse vna, agensque & passum in materia conuenire. Verum illi breuibus satisfaciemus, quod cum tribus modis dici possit materia, vno, ut non est quid nec quale nec quantum, atque hoc modo est vna in intellectu, quoniam intellectus vnica distrabit. altero, ut mens apprehendit eam substratam esse formam, cum potentia ad aliam oppositam. atque ita quodam modo eadem est, & quodam modo non est eadem, quoniam materia quae est sub forma quapiam, illa eadem est in potentia sub alia, in actu tamen minime. quoniam tunc aliam habebit unitatem, quam nunc habet, sub ea forma cui subicitur. Nam ut est in potentia, est omnibus communis, propter suam indeterminationem, propter quam nullam formam sibi peculiarem obtinet. Nolim tamen te ignorare, quod licet sit substantia actu existens, habeatque in potentia unitatem, qua est enti synonyma, ea tamen unitas non est numeralis, quoniam quae numeralis est, accedit ad formam, veluti libro quinto prima philosophia docetur. nam materia non numeratur, nisi ad formam, a qua accipit unitatem, sitque quantitas. Verum unitas quae conuenit illi ut est substantia actu existens nequit numerari, sed mente tantum concipitur. dicimus enim materiam esse materiam, atque ita materiam primam esse vnam quoniam in primis principijs non datur nisi vnum, sed haec unitas non significat aliquid supra ens, praeter negationem. at unitas numeralis est a forma in materia quantitas. Hinc patere iam potest quare intelligentia non sit vna numero; quia non est materia. Sed nec plures numero, quia numerus non con-

uenit, nisi rei quantæ. Quare in diuinis vnitas numeralis & numerus ponitur per æquiuocationem: & communitas materia est cõmunitas subiecti, & non predicati. Atq; eadem illa vnitas materia, conuenit omnibus eius portionibus in potentia: neq; natura sua deficit. Attamen successio formarum facit vt sit æterna in actu, vnaq; numero actu: ac per eandem successionem species mundusq; æterna sunt: at materia propter suam indeterminationem, est æterna, licet æterna quoq; sit successio formarum, vt sit pars compositi, atq; hac ratione non est eadem. Quod si poneretur separata ab omni forma, haud quaquam esset, nisi nancisceretur à mente vnitatem, essetq; figmentum. Nolim tamen tibi persuadeas, quod quemadmodum multa aqua diuisa possunt in vnum locũ confluere; ita multa materia portiones cocant tanquam in vnum aceruum ac massam, vnumq; corpus. nam nullam habere possunt vnitatem, nisi à mente cõfectam, si & portiones sub aliqua forma non conueniuntur. Quocirca vna est omnium generabilium materia in potentia; in actu verò plures, perinde vt ipsa pluribus formis substernitur. Cũ autem Aristoteles inquit eam esse numerabilem intelligit per formam, vel in potentia quod minime conuenit priuationi. Quod si scisciteris, sitne vna specie, an genere? Dicam, quod opponitur vnitati tam speciei quam generis. quoniam vnitas generis, est vnitas nominis: vnitas verò speciei est rationis: quarum vtraq; materia haud cõuenit nam est vna in potentia quæ multis formis subest. Attamen vnitas materiæ similis est vnitati generis: quoniam genus constituitur & determinatur differentijs, perinde atq; materia formis. posces autem differentias generis ac materiæ ab Alexandro vltima quæstione secundi libri suarum quæstionum naturalium. Quod si rursum obijcies verba Philosophi è septimo libro primæ philosophiæ, vbi habet; quod generans gignit aliud propter materiam: igitur materia est diuersa. Dicendum est, quod in eadem specie diuersitas ac multitudo prouenit à materia & agente. Verũ in primis ac supremis mentibus, vbi non est generatio, non est diuersitas in eadem specie proprie dicta, quoniam non est materia, propter quã res sunt diuisibiles. neq; sit forma vt diximus ex duodecimo libro primæ philosophiæ. atq; ob id dixerunt philosophi, nullum esse prouentum in intelligentijs, nam si sit forma, fit in subiecto, quod est compositum. Illa verò forma quæ simplices sunt, ac absolutæ, nulli inhaerent subiecto, veluti illa quæ largiuntur ipsum esse, quales sunt animæ sub cælo. Laborauit quidem Auerroës dum cõnatur demonstrare, quo modo illa vniantur cum orbibus suis: in libello de substantia orbis: verũ nos in propria disputatione illi quæstioni aliis libro de cælo docuimus. Caterũm hic clanculum aliud video suboriri dubium, an vna & eadem sit materia generationis & alterius motus, quam alterationem & augmentum dicimus. Latinorum ferè præcipui asserunt vnã esse, ob id quod Aristoteles libro primo de ortu & interitu, dicat materiam esse subiectum generationis & alterationis: aliorum autem post: Verũm ea verba aliter solitus sum

interpretari, quod materia proprie ac precipue dicatur subiectum generationis: quoniam ratio materia constituitur per potentiam qua est, ut inquit Alexander libro primo questionum naturalium, esse materia, prout subijcitur generationi. Materia vero transmutationis & augmenti, sunt quodam modo materia, non tamen propria, quod esse earum sit in actu, non potentia. Et qua vis materia alterationis, ut diximus sit quodam modo in potentia, tamen ipsum eius esse in actu est, quoniam sub hac ratione subijcitur entibus. Materia vero augmenti est id quod augetur, ipsum scilicet quantum: quod proprium est ac immediatum, cui auctio conuenit, & nutrimentum est id ex quo fit auctio, veluti capite illi proprio disputabimus. Cum igitur materia, ut potentia generationis; ut vero est actu, alterationis; atq; ut est quanta augmentationi subijcitur: vna erit omnium materia, verum diuersa ratione, nam proprie ac peculiariter generationi: Ceteris autem quodam modo, quoniam horum materia non simpliciter est in potentia alterationis namq; ut ens in actu, & augmento ut quantum in actu, subijcitur. At motus localis materia potius est nuncupandum subiectum, quoniam res qua mouetur, est corpus in actu, quod quidem materia ad locum & vulgo ad vbi vocatur. Omnes porro haec materia includunt materiam primam, non tamen sub ea ratione, qua est in potentia, sed ut omnium pars, qua prior motibus existit. quoniam quod generat, largitur cuncta accidentia que formam substantiae comitantur, e quorum numero vnus est, motus localis. Atq; hoc pacto exponenda esse puto Aristotelis verba, quod aliorum, quodam modo sit materia, quandoquidem non sub ratione potentiae, sed aliquo modo, quo sub ratione actus illis mutationibus subijcitur. Ceterum aliam longe difficultatem sentio emergere quaestionem, qua dubitari solet a Philosophis: cum primum quod in materia apparet, sit ratio corporis an materia sua ratione habeat esse corporis, an vero a forma: & si habet a forma, qua nam sit illa qua primò materia aduenit. nam cum ratio corporis omnibus compositis naturalibus competat primò: videtur a prima forma ea illis competere: Placuit Stoicorum quibus plurimis, materiam sua natura esse actu corpus: at latinorum principibus viris videtur, materiam esse corpus ob trinam dimensionem qua illi prius quam forma substantialis aduenit, atq; ea trina dimensio materiae est coaeterna, estq; non secus quam materia, indeterminata, & quemadmodum forma substantiae accedens, materiam certis finibus describit, ita & dimensionem terminat ac circumscribit. Porro differt quantitas indeterminata & terminata, sicut actus & potentia. nam indeterminata notat potentiam; terminata vero actum & finem. Itaq; materia prima trina dimensio primum aduenit, & ratio huius est, quoniam forma cum diuidi nequeat, nequit esse causa, quare materia diuidi possit. Et qui aliter asserunt, ordinem naturae subuertunt, quoniam faciunt id materiae primum inesse quod posterius est, nam cum accidens posterius quiddam sit, quam forma substantiae; ipsum primum materiae vniueretur, eamq; per-

fieret. Quare iure optimo substantia forma prima est ponenda in materia. nā
 materia prius fit quid, quam quantum, vel quale quiddam. Quod si trina di-
 mensio in materia formam substantiæ præcederet, atq; in ea prius reciperetur.
 profectō prius esset quanta, quam quid. Ad hæc, quod vniuersali ratione per
 se alterius est causa, cuiuscunq; comparatur, per prius causa illi conferri compa-
 rariq; debet, quam effectus. Quare, cum forma substantiæ vniuersali ratio-
 ne præcedat formam accidentium, si vni tertio cuiusdam conferuntur, cum sub-
 stantia sit causa accidentium, eiusdemq; generis cum materia cui conferuntur: ne-
 cessè est vt per prius forma substantiæ vniatur, quam forma accidentium. nā
 si aliter fit, peruertitur ordo entium. Et licet ad existentiam materiæ sit neces-
 saria trina dimensio, tamen non minorem necessitatem ad existentiam materiæ
 adfert forma substantialis. Quandoquidem per formam existit in actu, &
 per quantitatem dicitur diuisibilis. Præterea generans primum sibi proponit
 esse: quare primò dat formam substantiæ, qua intercedente cætera accidentia in-
 sequuntur. Itaq; forma prius in materia recipitur quam accidens. Rursus
 trina dimensio, quæ est in potentia ad terminum, aut est in prædicamento quan-
 titatis, aut in alyis. Si est in quantitate est actu quanta, cum sit actu dimensio,
 atq; ita quantitas esset separabilis, quia esset in actu; eiusq; subiectum esset pu-
 ra potentia, vt docuit Aristoteles primo de Generatione, quòd si quantitas es-
 set potentia, nihil aliud esset quam materia, quia materia est potentia omnia.
 Ad hæc finitum & infinitum quantitati conueniunt ex primo Physicorum, si
 ergo esset indeterminata quantitas, non ob id remoueretur à ratione quantitatatis.
 quoniam cuius est actus, potentia est in eodem genere. esset igitur quantitas.
 Quòd verò ante formam substantialem sit quantitas, nullo pacto affirmare licet.
 Quocirca vt hæc controuersia dirimatur, præstat dicere quod cum materia
 multam habeat similitudinem cū loco, & contrà (id enim concedit Philo-
 sophus quarto Physicorum) vt est quædam capacitas, in ea duo sanè sunt animadu-
 erenda: primum, quædam ad recipiendum aptitudo, quam receptibilitatem si pla-
 cet nominemus, vt res planius intelligatur: deinde aptitudo, vt in partes qua
 eandem habeant rationem cum toto diuidi possit, quam diuisibilitatem dicemus.
 Itaq; in materia, post substantia notionem, primum se offert eius capacitas; qua
 cuiusuis formæ materialis recipienda fit capax, quæ à potentia propriè profici-
 scitur. est enim materia receptrix omnium formarum, idq; ob suam propensio-
 nem ac appetitionem, qua formas recipiendo perfici desiderat, & appetit. Ea
 autem appetitio ex imperfectione ortum habet. nam quod summè perfectum est
 non indiget extrinseco, vt perficiatur. Igitur causa, quare omnes formas pos-
 sit recipere; est eius imperfectio, quam natura sua sortita est. Hinc succedit
 ipsa diuisibilitas, quæ nihil aliud est, quam quædam materiæ aptitudo, qua in
 plures partes eiusdem rationis diuidi potest. Proinde materia sua natura, du-
 as obtinet aptitudines; alteram qua formas appetit vt perficiatur (est enim

longe omnium imperfectissima, quam capacitatem & receptibilitatem diximus: & alteram; diuisibilitatem, qua plures formas ad suam ad eas propensionem; recipere valet; atq; hoc grecis quantitas materialis nominatur. Est & quantitas formalis, qua pro formarum varietate, varios sortitur terminos. Hæc inter elementa maxima est in igne, & minima in terra. Ille enim habet formam que exigit materiam tenuissimam; quoniam calidi est rarefacere. Cetera vero elementa, quò sunt crassiora & grauiora, eò minus habent tenuitatis. Forma ergo naturalis materiam perficit ut substantiam, terminatq; dimensiones, prout natura forme patitur. Porro hanc quantitatem, que sequitur formam, Aristoteles septimo Metaphy. vocat accidens, quod sit diuersum quodpiam à substantia. Quòd si obijceris materiam per quantitatem diuidi, quia diuisio quanto conuenit; responderem; quod partitio qua actu fit, & actualis nostris dicitur, quantum præsupponit, neq; potest alteri, præterquam quanto competere. Verùm aptitudo ad diuisionem est ipsa materia: quoniam sua natura, nihil aliunde mutuata, capax est omnis diuisionis: atq; icetico Philosophus dixit, materiam esse potentia quantam, quòd si dimensiones essent in ea aterna, nequaquequam eisset potentia quanta: sed tantum haberet quantitatem atq; extensionem ea ratione, qua est potentia, & non est actu formata. Sic nullam habet rationem prædicamenti, sed per formam substantia omnia prædicamenta adipiscitur. eiset alioqui ordo nature imperfectus, si eiset quanta in actu, & potentia alia omnia. Quòd si instabis, ut est substantia actu, id nãq; supra docuimus, ita esse actu quantam, & qualem. Dicendum erit, non esse substantiam actu, quandoquidem non est tota substantia, sed pars, ac substantia remota & imperfecta: adipiscitur autem reliqua prædicamenta, qua formam substantia sequuntur, forma interuentu; atq; ita est potentia remota. Similiter ut sic nudè consideratur, est quoq; potentia substantia composita & forme verum maximè ac citra medium potius propendet ad formam substantie quam ad alia que per formam acquirit. Quin & agens primò largitur perfectionem & formam, qua intercedente cetera accidentia comitantur. Habes itaq; quomodo in materia est aptitudo, qua diuiditur in partes; qua dicitur quantitas materialis: & quo pacto quantitas formalis sequitur formam, & totum per formam ex utraq; concinnatur. Quæ si ita intelliguntur, nulla relinquitur controuersia, neq; ordo nature peruertitur. Quare hæc de corpore, ut tribus dimensionibus constat, quantum est sufficienti. Super est longè obscurior quæstio, qua ratione corpus, ut substantia fiat, qua nobis iam est explicanda. Stoicis, ut refert Simplicius primo Physicorum materiam corpus esse visum fuit quin & Aristoteles primo de generatione cap. de augmento vocat materiam corpus, quod corrupta genitaq; remanet. Cui assipulatur Auerroes libro primo Physicorum dum inquit, videmus idem corpus mutari de carnesitate in terrestreitatem. ratio, quoque; idem docere videtur.

quandoquidem corporis esse non est à forma qua indivisibilis est. Rursus Arist. octavo primæ philosophiæ, ait, quod gignens non dat multitudinem, sed perfectionem: quare forma non tribuit esse corpori, sed perfectionem tantum. Ad hæc, si esse corporeum non provenit à forma, ergo à materia quoniam esse suum videtur esse corporeum: alioqui, si esset in corporea, omnia illa absurda, quæ habet Arist. pri. de generatione cap. de augmento sequerentur. Item, totam & compositum sortitur suum esse à partibus quibus constat, sed non à forma: ergo à materia, qua compositi pars est. Amplius si corpus esset quiddam distinctum à materia, haberet subiectum: at corpus est primum in predicamento substantiæ, & si posset adesse, & ab esse, haberet contrariū: sed nulla alia ratione efficaciori id convinci potest, nisi, quod primæ qualitates elementorum, quibus materia formatur essent corpora, contra quam nos sentimus. nam duo absurda si corpora essent, sequerentur; primum, quod ante aduentum qualitatum, materia esset experta corporis, essetq; ut docet Aristoteles vel vacuum, vel sicut punctus. Alterum quod cum generans agat in materiam per tactum naturalem, cumq; si corporis experta esset, tangi nequiret: omnino necesse est, ut corporea sit si tangi debet. Quamobrem posteriores Philosophi contendunt primam formam, qua materia in gremio primum excipitur, esse formam corporis; post eam sequi dimensiones, ac cæteras formas: idq; ne, formæ creentur, atq; ex nihilo, & non forma gignantur. Insuper, divisiones formam corporis, sequi, de genere substantiæ, alioqui dimensiones fore primas formas in materia ut Averroes libro quarto de celo affirmavit. Cæterum, mea quidem sententia, hæc forma ridiculè satis fuit excogitata, estq; in philosophia superuacanea. Sed ne in æquiuocatione nominis corporis laboremus; scire licet, per formam iam apud illos intelligi, formam quandam communem & genericam, qua sit dispositio ad cæteras formas recipiendas quæq; sua natura baudquam recipit, sed materiam præparat, quò cæteræ formæ recipiantur. Atq; in ea re dissentit Averroes ab Avicenna, quod eam specificam faceret; quoniam inquit Averroes, libro primo primæ Philosophiæ, materiam primum recipere formas generales, deinde específicas, quandoquidem materia prius recipit generum formas, quam specierum. Verum ut diximus, hæ rationes nec sapiunt Philosophiam nec ad erudiendam iuuentutem conducunt. nam si hæc forma esset æterna in materia, præcipuum ac proximum generationis subiectum, esset compositum: atq; ita omnes formæ essent accidentia, eadem ratione qua Averroes persuasit dimensiones esse substantias in materia. Ad hæc si esset forma, haberet rationem formæ quæ est dare esse, atq; ita largiretur essentiam, neq; tantum disponeret ac præpararet materiam ad recipiendum alias formas, sed esset actus in ea. Præterea, genus inquit Arist. aut est materia, aut nihil præter generis species, ac corpus pro substantia, non esset materia, sed compositum, nec generis species, sed aliquid præter eas. Deinde si reperiretur hæc forma

superaret materiam, (id. n. quod habet rationē formæ & excedit materiam) sed omne quod superat materiam habet rationem actus, ergo esset actus quia dispositio refertur ad materiam. Huc accedit, quod maior esset unitas generis quā speciei quoniam in speciebus est similitudo quæ in formis reperitur, sed in genere est unitas ratione formæ, & maxime in genere generalissimo. Item formæ quæ in lucem prodeunt, vi agentis quod alterat materiam, aut ex materia educuntur, aut ex composito, si ex natura materia, nihil confert hec forma corporis; si autem est composito, forma esset principium passionis, cum si ratio recipiendi Posthæc, in omni predicamento, in quo est ratio motus, est aliquod interminatum quare in predicamento substantiæ essent duo interminata materia in quâ & forma. repugnat autem Aristoteli, ut videre est septimo prima philosophi, ubi contra Platonem disputat quod res non facta per actionem intellectus, esset acta universalis. Præterea per hanc formam esset materia una numero; quare non indigeret alijs formis, ut ad album reduceretur. Denique, hoc quod superat omnem admirationem, genus esset in actu extra intellectum, non autem species: quoniam species ipsa est singularium similitudo. Sunt & præter has alia rationes, quas quidē in questione huic rei dicata asseremus. Itaque ut quid hic sentiendū sit, omnibus pateat, sciendū est, corpus naturale consistere formis elementis, & materia. hanc. n. primam compositionem facit Philosophus, secūdo de Partibus animalium à principio, unde ratio corporis oritur. Atque ob id corpus naturale, quod collocatur in predicamento substantiæ proficiuntur ex materia & forma elementis. non. n. corporeitas quam dicitur est materia prima, quod quidā concesserunt: sed materia cū forma elementis fit corpus naturale actu quoniam à materia habet potentiam appetitumque ad divisionem: à forma vero cum materia quod sit corpus itaque materia non est corpus actu, sed substantia quæ habet has partes: multoque minus forma, cum sit sua natura indivisibilis, nisi in materia recipiatur. tunc enim fit corpus in actu, quia ex perfectione & materia constituitur compositum coaceruaturque corpus. Atque eiusmodi corpus habet suam sedem in predicamento quantitatis: hoc est, fit, longum, latum, ac profundum. Quapropter suprema mentes non constituunt corpus quod: non sint forma in materia, quæ tam perficiant, ad quas sequeretur quantitas, vel anteciret, & si anteciret, utraq; pars dividi posset: si insequeretur, forma divideretur. Quod si largiretur esse informando, per accidens moueretur: si informaret, per quantitatem intermediam divideretur. Quomodo vero intellectus uniaturo celo alibi à nobis declarabitur: nam est Anaxagoras integrum ea de re libellum conscripserit tamen hanc unionem non est assecutus, neque sibi satis constat. Atque ut rationibus supra adductis satis faciamus: dicimus quod cum Aristoteles dicat materiam esse corpus: corpus sit in potentia. Verum est corpus commune, ut sensu percipitur: quoniam semper forma est unitas materiæ, nec unquam ab ea se iungitur. Porro cum huius opinionis assertor

res dicant, quod si ita se res haberet, forma ex nihilo fieret: respondendum est formam per accidens gigni. quamvis sit terminus per se, veluti supra docuimus. atq; ea quæ accidenti arie gignuntur, opus habent ut aliquid præcedat. est enim formarum latitatio, ut Anaxagoras sensit. Et quamvis æ materia sine generatur, non tamen ob id asserendum est, formam creati. corpus igitur generatur in actu, à generante per primas formas elementarias: ex quorum quoque commistione corpora mixta fiunt quanta. atq; hoc commune est rebus omnibus quæ sunt in prædicamento substantiæ. Quare omnis quæ dicitur corporeitas & moles ab elementis oritur, quæ materiam informant; atq; ideo appellantur prima corpora, unde ratio quoque corporis mixtis accedit. Oportet igitur in his quæ cæli connexo subiciuntur, ut corpus forma & materia consistat: ad id enim consequitur quantitas pro forma in materia conditione. Per eum cælum alia ratione longe ab his diversa est corpus; est enim simplex, haud quaquam forma & materia prima coagmentatum, sed sua natura tale, quemadmodum Aristoteles primo libro de celo nititur demonstrare. Atque ob id Anaxagoras dixit, ipsum magis esse subiectum quam materiam; quod sit actu corpus, & simplex, ac cum cæteris corporibus æquivocum, estque veluti forma elementis reliquis, licet quia movetur, obtineat rationem subiecti. Porro quæ Anaxagoras commentus est, quod alia si quantitas illius, à quantitate eorum corporum: hoc non est ratione quantitatis, sed materia: quia alia est substantia cæli, & alia sublunarium. Atque ita alijs omnibus rationibus quæ passim citantur feruntur, satisfieri potest: quare de forma corporis baltenus unquam disputantur.

REPERIUNTUR ALIUD CORPUS,
præter naturale & mathematicum. CAP. LVIII.

ARISTOTELES libro secundo de Partibus animalium, triplicem in natura ponit esse compositionem unam ex virtute elementorum, & materia prima, ex quibus constat elementum alteram ex elementis, ex quibus constat partes similes & tertiam ex partibus dissimilibus, & multiformibus: ex quibus totum coagmentatur. Quare eum tres sint compositiones, tria quoque erunt corpora naturalia: nempe elementum, pars similis, & dissimilis sine tripliciter. Est & corpus Mathematicum; quod Aristoteles 7o de Cælo appellat: quod post corpus quantum à passionibus & qualitatibus sensibilibus abstractum. videtur præterea tertium quoque aliud necessariò reperiri quod constet materia & forma substantiæ, quodque præcedit quantitatem & passionem: atque id à quibusdam Metaphysicum nuncupatur quod abstractum & separatur à quanto & quali: itaque in dubium vertitur, an eiusmodi inter corpora sit numerandum: ut dicamus alia esse corpora naturalia, alia vero quanta, & Mathematica, & alia Metaphysica. Quod

ita diluendum mihi esse videtur, nullam scilicet esse compositionem, ex materia & forma corporis, quod supra quoq; docuimus: quoniam primam compositionem Aristoteles ex qualitatibus & materia constituit. Quod si esset forma prior, tunc prima compositio non esset elementorū, sed generis: nec forma elementorum esset prima & imperfectissima, esset enim alia prior atq; imperfectior. at genus nullam habet formam, est namq; tenuis similitudo earum rerum quarum est genus. Quod si instans compositum & indiuiduum substantiæ esse prius ceteris predicamentis: ergo compositum ex materia & forma prius erit composito mathematico, & naturali. ac per naturale, substantiam & cetera accidentia intelligimus. Dico quod eiusmodi ratione tantum comprehenditur. nam sensus, qui corpora dydicat, duo tantum cognoscit, nempe quantum ac quale, quantum quidem vt sensibile commune, atq; ita corpus naturale à mathematico, sola imaginatione differt. sensus enim percipit id esse corpus, quod est in causa, cur latera distent. Quale verò, puta calidum, frigidum, & ceteras qualitates, quod Aristoteles quoq; tertio de animā docet. sed substantia quamuis cetera precedat, & vt causa & vt subiectum quo res sunt. (nam primo Physicorum, materia & forma sunt causa omnium eorum qua sunt.) tamen hoc ratio solum dydicat, quia substantia non subicitur iudicio sensuum. Porro quod corpus quantum differat à naturali sensus percipit, quoniam vt diximus, videmus quod faciat vt latera distent, quod quanto peculiare est, deinde in loco esse, vt monet Aristoteles quarto physicorum, esseq; calidum vel frigidum. Sensu igitur cognoscitur, corpus esse quantum, ac quale. Quin & Simplicius in præfatione libri Physicorum dixit, idem esse corporeum & naturale; quamuis ratione distinguantur, & scientia naturalis fere plurima est circa corpora & magnitudines vt ait Aristoteles; per corpora intelligens naturalia, & per magnitudines terminos; sunt enim magnitudines corporis naturalis termini. Quare dicendum est, iuxta decreta Peripatetica, quod corpus naturale non potest esse, nisi quantum: quamuis alia sit ratio ob quam dicatur naturale, & ob quam sit quantum: danturq; duo tantum corporum genera, vnum quod mathematicus abstrahit à materia: alterum quod constat qualitatibus sensilibus, ac magnitudinibus, quod naturale vocatur. Substantia verò composita, & si eam intellectus à quantitatibus qualitatibusq; semotim dignoscit; tamen non est actu, sed aptitudine tantum, quarum naturam, nempe nec substantiam, neq; aptitudinem, sensus percipit: corpus verò quantum est in actu, licet eiusmodi imaginatione formare possimus, quod careat qualitatibus. Patet ergo duo tantum corpora apud Peripateticos reperiri, & tertium illud fictitium, esse, quod à ratione duntaxat cognoscitur.

DE RERVM NATVRAL.
 AN MATERIA APPELITV NATV-
 rali expetat formam. CAP. IX.

Quamplurimus placuit, materiam, quod cognitionis experta sit, nullam formam desiderare: quod nihil appetitioni subijciatur, quod refugiat cognitionem. Deinde inquirunt, si materia appeteret formam, ea ad eam appetitio desineret: quandoquidem frueretur ea quam possidet, illamq; amplecteretur, & si desideraret aliam puta cum iam. hominis formam induisset, minus perfectam appeteret: cum tamen appetitio sit eius quod melius est magisq; perfectum. Sed huic quaestioni respondendum arbitror, quod materia prima cum sit compositi causa, vnam habitudinem habeat ad id quod per ipsam constituitur, quod compositum vocamus; & alteram ad formam. nam ad totum habet rationem partis: ad formam vero, rationem materiae; ac ad operationes, naturae. Sub qua ratione Physicus eam considerat. Porro materia prima antequam formam recipit, est in potentia, illaq; priuatur, quoniam est ens imperfectum: & ut habet Aristoteles octauo Physicorum, imperfectum est gratia perfecti: atq; ob id propendet ad formam, tanquam ad suam perfectionem, Quare per suam indeterminationem, ac potentiam formam & alium respicit, tanquam suum terminum sibi vnde quaq; conuenientem, ob quem a natura aut diuina prouidentia est constituta, quod mundus se per fiat semperq; sit. Sui igitur indeterminatione nullam certam formam sibi proponit, sed omnibus ex aequo indiget: Verum ab agente ad certas formas destinatur recipiendas per qualitates alterationes. Itaq; materia appetit esse, non tamen magis per hanc formam quam per aliam, idq; ob suam potentiam indeterminationem: Verum habet a priuatione ut hoc actu potius quam illo perficiatur. Quare ut imperfecta appetit perfectionem, tum ut est in potentia, tum ut priuata perfectione. Atq; ut haec duo nobis significaret Philosophus duo posuit exempla, ad qua eam comparauit, cum inquit, sicut femina masculum desiderat, & turpe bonum. nam quod admodum femina marem, tanquam suam perfectionem desiderat. Ita materia formam appetit. Cum vero subdit, & turpe bonum, innuit determinatam formam; quoniam turpitude priuationi assimilatur, & ut turpitude certam bonitatem expetit, ita materia utpote certa forma priuata particularem formam desiderat. Nec tamen ob id mihi obijciatur velim quod philosophi quidam faciunt quasi ita priuatio suam imperfectionem expeteret. nam natura primum sibi proponit perfectionem ac bonum, deinde cum id nequeat absolutum, nisi operatione, ea propter per priuationem appetit, qua forma ad eam desinit. A e per priuationem corruptibilis est, licet per potentiam, qua semper ad eam ipsi materia, sit aeterna. sua igitur natura cum sit imperfecta nec indeterminatione, maxime ad formam propendet: Verum ob priuationem magis rapitur ad hanc quam ad illam. Nolim tamen interim te ignorare, aliam esse appetitionem & pro-

pensionem materiae nuda nondum disposita ab agente; & aliam iam disposita
 nam ut est in determinata ob summam suam imperfectionem, magnam habet
 propensionem: ut verò ab agente disposita est; habet impetum ac inclinationem,
 quæ Græci ο'πις κα' πο'τ' αυ' appellant, ad certam indeterminatamq; formam;
 atq; hæc dicitur materia propinqua ac naturalis. Quòd si ex me quaeras, qui fiat
 quòd dum possidetur à forma, aliam desiderat? In hac re varij varia adferunt.
 Siquidem uij aiunt id euenire, ut seruetur aeterna generatio. nam iccirco opus
 est ut aeterna sit materia, potentia aeterna, & appetitio aeterna, quæ ratio sumi-
 tur à sive. Alij causam conijciunt in forma imperfectionis: nam cum forma om-
 nis sit finita, ac definitæ perfectionis, nequit infinitam materiae imperfectionem
 adæquare: cumq; forma non possit illam supplere, iccirco materiam aliam ex-
 petit. Quippe si esset forma quæpiam, quæ materia appetitum exatiaret, infi-
 nita sane esset: quia suppleret vicem infinitarum formarum ad quas materia
 propendet. Verùm putarim ego, duas esse præcipuas causas, ob quas in vna
 forma materia contenta non acquiescat, nempe, quod sit eius imperfectio incer-
 ta ac indeterminata, deinde, quia omnis forma, quæ in materia recipitur, habet
 contrarium ad quod materia est in potentia, atq; ob hoc antè quam recipiat for-
 mam, priori priuatur: atq; ubi eam admisit à contraria labefactatur &
 absimitur. Quapropter statuerunt Philosophi duas esse ortus interitusq; præ-
 cipuas causas: materiam scilicet propter non esse quod habet admixtura, id est
 propter potentiam, & cõtrariam formam vel dispositionem, ob quam à proprio
 actu deturbatur, deijciturq; quamq; priuationem appellant. Et licet quidam
 asserant nullam esse causam generationis & interitus aliam à materia propter
 suam indeterminationem, potentiam, & imperfectionem; quod significent causam
 intrinsecam: tamẽ forma quoq; vel dispositiones causæ sunt, quod habeant
 contraria quibus abolentur. Ceterùm hic Philosophi verba obstare videntur,
 cum dicat, quod substantia non habet contrarium sed facile est respondere, quia
 de compositis intellexit, non aut de forma & potissimum simplicium. Et quan-
 quam quantum ad non aduersatur ut contraria, tamen inter se coherere, neque-
 runt, suntq; ut in scholis loquimur impossibiles quoniam hinc magis quam
 illum terminum non asciscit. In materia igitur, (ut redeamus ad id vnde de-
 flexit oratio.) duæ intelliguntur appetitiones, vna ut est imperfecta, & poten-
 tia vniuersalis, ac indeterminata; atq; hæc appetitio est ad perfectionem & for-
 mam. Altera est appetitio certa determinatq; forma, quam à priuatione mu-
 tuatur, ob quam propter quasdam dispositiones, ad hanc potius quam ad illam
 inclinatur: atq; hæc appetitio in materia dicitur naturalis: quæ caret ma-
 teria artificialis, quod forma hæc extrinsecus accedat, non autem è materia
 visceribus per alterationem eliciatur, atq; iccirco latini potentiam artis, neu-
 tram, vel violentam vocarunt. Verùm materia propinqua quam secundam
 nominamus, quæ proxima est formæ particulari, facultatem obijcit non modo.

recipiendi, verum adest principium quoddam, (quod nonnulli appellant principium altium in materia.) quo ad formam propellitur, & impetu quodam cietur. Cuiusmodi in elementis visitur, quo monere & locum occupare dicuntur. Caterum hunc impetum materia prima non sortitur sua sibi in situ vi ac facilitate; sed a forma quapiam vel dispositione quam agens naturale illi indidit. Neq; hac appetitio naturalis; vt quispiam forte existimare possit, est coniuncta cum cognitione: sed Deus Opt. Max. ad vniuersi tutelam ita prospexit, prouiditq; vt per hanc materia propensionem rerum ortus sint naturales, & non violenti. Porro quod ait Philosophus secundo Physicorum: Si in lignis esset navi fallina, esset in eis naturalis propensio ad nauem: id de materia proxima intelligi debet, in qua non modo est capacitas & habitudo ad recipiendum, verum etiam impetus ad certam formam. Sed materia remota ac prima dicta, aequali propensione ad omnes formas rapitur. Caterum non desunt, qui percontentur, an potentia materia sit eadem cum eius appetitione. Respondent quidam, potentiam esse ad priuationem & formam, appetitum, vero ad formam tantum. Verum eorum sententiam nunquam probare potuimus: quod potentia sit qualitas quadam priuandi vi praedita, quam priuatiuam dicimus. nam non potest intelligi potentia ad perfectionem, nisi intelligatur absentia perfectionis. In omni enim potentia passiuam, vt censet Auerroes nono Metaphy. coniuncta est priuatio: nisi velimus dicere, materiam primam esse in potentia ad duo contraria, hoc est, ad duas formas contrarias, quarum vna alteram excludat: atq; ita ipsum non esse alterius forma contingeret, mediante praesentia contrariae formae, vel dispositionis: quoniam materia perpetuo subiicitur alicui formae. Proinde hac ratione, materia semper est formata & priuata. priuata quidem ac orbata futura forma, quae cum praesenti consistere nequit; formata vero, per oppositam. Verum priuatio ingreditur rationem materiae, non pro dispositione ad certam formam, sed pro non esse. Atq; vt rem apertius intelligas, quemadmodum supra in disputatione de materia docuimus, priuatio tria denotat, absentiam formae, & hoc est ipsum esse materiae: respectum (vt recepto iam verbo utar.) ad certam formam recipiendam, quem accipit materia a generante, alterante & eam disponente ad hanc potius, quam ad aliam formam: & tertio ad illam formam propensionem, quem appetitum nominauimus. Cum igitur in dubium vocatur, an potentia materiae sit eadem cum appetitu: dieo ratione discrepare quoniam potentia demolitur perfectionem & altum; non autem indifferentiam ad priuationem & formam. At appetitus notat inclinationem & impetum, primum ad perfectionem seu rei imperfectae finem: deinde, ad formam vt concausam. materia enim cum forma compositionem efficiunt. Quare habitudo ad compositum, est posterior habitudo ad formam vt ad perfectionem; & quamuis forma sit concausa, atq; perfectio: attamen duas patitur rationes. Est itaq; materia sua natura potentia & imperfecta: verum appetit

perfectiorem, atq; iccirco ad formam inclinatur, & impetu cietur eam ad perfectiorem ac concusam, cum qua compositum constituit. Verum materia appetitus eo magis augetur quò magis disponitur ad vnam quam ad alteram formam. His ita explicatis, patet potentiam materiae & appetitum differre ratione. Licet non appeteret, nisi esset in potentia, & prius intelligimus materiam esse in potentia quam appeteri quoniam appetitus est in potentia. Materia vero artis ad formam est quidem in potentia sed eam non appetit, quoniam non est naturalis: quare appellemus eam placet neutram, vel subiectiuam. Nec materia illa ad formam propensione rapitur, quoniam non est eius perfectio nisi externa. Ex quo liquet, duplicem esse materiae appetitum, vnum quem natura est sua natura, quod sit potentia omnis forma; atq; à quauis percipi possit, alterum quem habet vt determinatur per dispositiones ab agente, quare magis banc quàm illam exposcat. Verum bis dictis ingerit se difficultas, num potentia, quam naturalem dicimus, ab appetitu secernatur. Sed dicendum est, haudquaquam; distinguunt licet aliquam includat rationem appetitus, quam non explicat naturalis potentia, ea autem ratio est, quòd appetitus significet quendam impetum ad formam ac propensionem, quam ὁμοῦν & ἰσῶν diximus Graecis appellari, quamuis compositis magis conueniant haec nomina & entibus in actu. at potentia naturalis notat naturam imperfectiorem, & alius carentiam. Nec in quaestione reuocare oportet, vt iam monuimus num materiae appetitus sit cum cognitione? nam & si ordo naturae, ipsiusq; Dei Opt. Max. (quam quidam providentiã vocant.) eum voluerit esse materiae statum ac conditionem, vt semper appetat formam, quò mundi aeterna generatio seruetur: is tamen haudquaquam appetitus animalis nominabitur, neq; sit cum cognitione. Atq; hæc de appetitu materiae hæcenus dicta sunt insituito operi satis.

AN MATERIA SIT PRINCIPIVM
Individui. CAP. X.

VIDEO diu anxieq; quaesitum fuisse, quid sit, quo sub eadem specie in diuidua distinguantur ac dirimantur. Et quoniam plariq; omnes ad materiam id referunt. Iccirco hæc quoq; quaestio inter ea qua de materia controuersa perquiri solent, inter seritur, eo scilicet consilio vt omnis materiae natura hic excutiatur ac explicetur. Sunt quidem in hac re dissentientes variae sententiæ, quæ tamen si quasi in summam contrahere placeret. tres videri possunt. Et primum in hoc consentiunt plurimi, materiam esse principium unitatis, quam vocant numericam, verum non absolutè sed vt completitur quantitatem, quam appellant figuratam. atq; ita principium indiuiduationis vt loquuntur, & unitatis materialis, est materia quanta certa quantitate: atq; hæc est altera pars compositi, quam Aristoteles duodecimo prima philosophi-

phia nuncupat materiã, secundum quod videtur. Hæc sanè sententia haud caret rationibus. nam cum forma sit fundamētum vniuersalis et cōmunitatis opus est, vt materia obtineat conditiones oppositas, nempe vt sit principiū vnitatis numeralis & singularis. Cui astipulantur verba Philosophi vndecimo primæ philosophiæ, vbi habet ea esse vnum numero, quorum materia est vna. Quare sub eadem specie singularia differentiam à materia mutuuntur. Sunt alij, qui totam vnitatem referunt ad formam, quod sit per se indiuisibilis, contenduntq; principium indiuisiōis, necessariò indiuisibilibus conuenire; quare à forma omnem vnitatem promanare, non autem à materia, quod diuidatur; & ex ea omnis continuitas omnisq; diuisio profluat. Itaq; à forma oriatur discretio, vnitatis, & indiuidualitas, dixit. n. Philosopho. Septimo Metaphysicorum & tertio Physicorum, terminare esse formam. Porro autem per quod res habet essentiam & esse, per id habet, & vnitatem: sed habet esse per formam: ergo & vnitatis à forma proficiscitur. Præterea diuine mentes sunt formæ, & nequaquam sunt materiæ particeps, nec diuidi possunt; & tamen qualibet in sua specie est vna: ergo ad vnitatem comparandam sufficit forma. Est Postremo præter has & tertia quedam opinio, quod vnitatis numeralis à quantitate ortum ducat: quæ nec ipsa caret ratione, verbisq; philosophi. nam vnitatis numeralis ex diuisione continui proficiscitur, igitur necesse est esse quantum. habet enim Philosophus tertio Physicorum, numerum oriri ex diuisione continui. Atq; hæc sunt aliorum sententia: Verum vt omnis dirimatur controuersa cõmissa disputatione de vnitatis quod de ea satis superq; annis elapsis diseruimus.) primum scire oportet, quid differat vnitatis & vnum. vnitatis ergo, rationem; & vnum, rem vnam denotat, quæ quidem necessariò est substantia. Porro cum dicimus vnum numero significamus substantiam in materia quantam. Quod si quis querat, vnde oriatur vnitatis: profectò in promptu causa est, quod à forma proueniat. Verum cum loquamur de vnitatis numerali, duo sunt animaduertenda, primum vnitatis deinde numerus. ac per vnitatem, indiuisio: per numerum verò, quantitas significatur. Quare cum queritur de vnitatis numerali perinde est ac si queratur de vnitatis in quantitate, quod idem est, ac si dicas vnum quantum, & indiuisibile quantum. Sed cum quantitas à materia suum ortum habeat, necesse est vt intelligamus, cum dicimus vnum numero, vnum in materia. Quare questio hæc non est de vno absolute, nec de cõiuncto. (continuum enim vnum quoq; est, vt patet apud Aristot. quinto Metaphysicorum cap. de vno.) sed de vno quod est in quanto discreto quod constat materia & forma. hæc namq; sunt partes naturalis corporis; siquidem ex materia & forma omnium Philosophorum consensu formatur substantia ac natura rei. Nec imaginari licet, hoc vnum esse penitus indiuisibile, cum sit quantum, & diuisiōis capax: nisi quatenus in plura indiuidua eiusdem rationis diuidi nequit, nam homo in plures homines diuidi non potest: attamen id vnum di-

aīfibile est in plures partes. Nullum igitur compositum & ex materia ac forma coagmentatum, penitus est impartile, nec omnino vnum, sed est vnum numero, hoc est indiuisibile in plura sub eadē specie. Caterum nolim cogites hoc vnum numero, in materia tantum nostra, quam primo dicimus reperiri. nam corpora caelestia quae à materia prima immunia sunt, dicuntur esse octo, adeo vt orbes patiantur diuisionem numeralem, quod sint quanta, & habeant subiecta. Licet dicantur materiae simplices ab Auerroee quae carent materia prima; neque corpora caelestia multiplicentur in specie quamuis Astronomi vnum caelum ex multis orbibus constari asserant, neque esse eiusdem speciei. ita enim soli, & ceteris planetis plures orbes tribuunt: quanquam intelligentiae vnum finem sibi proponunt traduntque operas mutuas. Verum non est opus in praesentia latius diuagari, quomodo in corporibus. caelestibus vnitas numeralis sit intelligenda: satis enim est vt de his disseramus, quae luna subiiciuntur, & materiam primam complectuntur: de quibus queritur, cum composita sint ex materia & forma naturali vtrius horum principiorum ope sint vna numero. Dicimus ergo nos, quod cum materia sit causa multitudinis sub eadem specie; & praeter eam forma, propter similitudinem cum alijs formis; intellectus ex hac similitudine vnum colligit, & facit vnam, vt loquimur, intentionem, quae cum pluribus communicari potest, & de pluribus praedicari. A materia ergo sub eadē specie oritur multitudo; & à forma, communitas praedicabilis: quare videtur, quod nec à forma, nec à materia vnitas numeralis, vel vni numero proficiscatur. quia neutrum horum principiorum potest esse causa naturalis oppositorum. Cumque indiuiduum numero & multiplicitas sint opposita sub eadem specie: materia nequit esse, duorum oppositorum multipliciter scilicet, & indiuisiois multoque minus forma, cum sit fundamentum vniuersalis. Igitur opus est, vt à duobus principijs haec vnitas numeralis nascatur: puta à forma, vnitas; & à materia, numerus. magis tamen praecipue vnitas à forma procedit, quoniam diuidit materiam, & per formam compositum est actu vnum indiuiduum, ac singulare: quod vero sit numerabile, hoc habet à forma in materia. Porro cum Philosophi aiunt, vnitatem à materia oriri, de eo quod est numero vnum intelligi debet. nam haec vnitas, in materia tantum reperiri potest. Rursus cum alij dixerunt quod à forma oriatur intellexerunt vt est indiuisibile, sic qui affirmarunt quantitatem esse vnitatis causam, intelligunt de vno numero, quod in se concludit quantitatem. cumque quantitas à materia ortum habeat, posteriores aiunt à materia quanta signata proficisci, quae inter partes numeris facit diuisionem. Agens ergo tanquam principium ac causa, interueniente forma, quam à materia extrahit, diuidit materiam, quae formae subternitur discernenti. distinguenti; partes, Proinde à materia prouenit numerus, à forma vero vnitas, atque ita vnum numero, à materia ac forma originem trahit à forma quidem vt causa intrinseca determinante materiā: à materia autē sup-

peditante multitudinem. Ipsa enim gratia formæ multiplicatur; hoc est diuiditur & se iungitur. Atq; iccirco semper monere soliti sumus dicendum esse, materiam causam esse multitudinis, & vt dicit nostri multiplicationis, & formam in materia esse eam quæ faciat vnum numero, quod materiam determinet. Vtrum hæc vnitatis appellatur numeralis, vt est forma in materia, à qua sanè materia numerus oritur. Quæ si ita intelligantur, facile, ni fallor, omnes difficultates diluentur; Aristotelisq; verba, quæ sibi inuicem aduersari videntur, conciliabuntur. Cæterum non est dissimulanda, haudquaquam, leuis dubitatio: cum per materiam nonnunquam Philosophus. Intelligat partes materiales, quæ sensu percipiuntur, vt videre est duodecimo primæ philosophiæ: sitq; præter eam materiam, altera quam primam vocamus: de vtra materia ea quæ supra explicauimus sunt intelligenda. Cui satis faciendum est, quod hæc inferiora nequeunt habere partes materiales, quæ sensui obiciantur; nisi habeant materiam primam: nec per materiam primam, modò aliud intelligimus, nisi corpus vel aliquod corpore naturali constans. Per materiam ergo ea intelligi debet, quæ substernitur formæ, quæq; disposita est subiectum est determinatæ formæ: non autem ea, quæ nuda est. Partes verò materiales sūt illæ, quæ significant materiam simul, & corpus. Quæ sensu percipiuntur. Quare superior quæstio intelligitur de materia, quæ recipit formam, quæ in animalibus & viuentibus omnibus sensui innotescit. In elementis autem quæ si ratione cognoscitur, quoniam quandiu propriam suam naturam obtinent, nõ est sensibilis. Sunt tamen elementa vna numero in quantitate, & materia nam ratio id ita indicat, quod habeant formam in materia, vt iam satis supra diximus, ex his conficitur quod quæ in eadem specie sunt plura ea constant forma in materia, quemadmodum Aristot. quoq; infert duodecimo primæ Philosophiæ, vbi habet quod si primi motores essent plures, haberent materiam: cum multitudo sit propter materiam. constat ergo, quod materia sit principium, quare in eadem specie plura numero reperiuntur. Sitq; causa multitudinis, et quam dicunt multiplicationis. Eorum verò quæ obtinent materiam totam, ceu mundus, indiuiduum vnum est in sua specie, Cæterum scire licet, latere hic æquiuocationem in nomine materiæ, nam materia mundi sunt quatuor simplicia corpora, formaq; eius est cælum, ipsa autè virtutis continuitas, nihil aliud est nisi nexus, vniculumq; horum corporum, quo superiora cum inferioribus necitantur: neq; est, vt Aristonomi asserunt influentia, sed ea quam dixi virtus quæ à lumine & motu inferioribus præstatur quæq; in suis operibus ordinatur, veluti Alexander primo Meteororum testatur. Hinc liquere pòt quod quando ait materiam esse principium indiuidui, & quando formam, nihil quod secum pugnet protulisse; cum causa vnitatis sit forma, quæ est causa essendi & alii, licet causa vnitatis numeralis sola forma esse nequeat, nisi subsistat in aliqua materiæ portione. Cum verò posuit quantitatem esse indiuiduorum principium intellexit

intellexit quod corpora vt sunt quanta, inter se distinguuntur & secernuntur. nam illud dicitur proprie vnum, quod est corpus & quantum. Verum forme absolutæ per similitudinem vna & plures numero dicitur. nam quamuis sint multe vel vna essentia non tamen vnum numero in ipsis locum habet. At species in medio sensiles, prout in medio sunt vel in organo, quod materiam habere videntur, sunt plures numero: vel dicere possumus illas esse plures numero representatiuè vt ita loquar: quia prae se ferunt & representant plura corpora numero discreta. Nec absurdum est dicere, quod forma sit fundamentum vniuersalitatæ, & sit causa indiuidui. Sunt enim in forma duæ rationes, quæ ad diuersa habentur habitudinem. nempe ad intellectum, & dicitur habitudo vniuersalis, quoniam intellectus est qui facit vniuersalitatē tribuitq; formis, vt cum pluribus comunicentur. vt vero informat materiam, est causa vniuersalium numero, eiusq; principium. Quibus sic constitutis, patet Auerois, & eorū qui ipsum sectantur inuestigatæ quas effutiunt de intellectu vnitatis: quod vnamet forma quæ non est vna numero, sed vna essentia: sub eadem ratione competit intellectui sub specie humana, & singulis indiuiduis eiusdem speciei; atq; ita, vnamet forma pluribus comunicatur & vni: vni quidem speciei, & pluribus indiuiduis eiusdem rationis, quod in Philosophia Aristotelica est execrandum: quod omnis communitas fiat ab intellectu. Nec vna res potest esse vna, & pluribus comunicari à se ipsa, vt ratio & forma. licet non esset inconueniens, se sub ratione motoris intelligerēt quemadmodum sol multis oculis comunicatur vt agens & vt lumen, & oculi Petri vel Ioannis moueri non possunt à sole, vt adæquata solis mobilia, vt vtar illorum verbis. nam corpora caelestia sunt communia omnibus sublunariibus, quoniam sunt omnes quædam formæ omnium inferiorum, ea alterantes. Habes igitur hæc secum inuicem non pugnare, esse indiuidua per formam in materia, & esse à materia. Cum enim dicitur materiã esse causam indiuidui, hoc intelligitur, vt comparatur cum forma quæ per intellectum comprehenditur, cum sit fundamentum vniuersalis: cum vero formam, intelligitur de forma in materia. est enim actus & principium essendi forma, & vnitatis, quæ consequitur ipsum esse materiale, ipsaq; vnitatis quæ consequitur ipsum esse materiale nihil aliud est, quam forma participata à materia, quæ quidem vnitatis non dicitur simpliciter, & verè vnitatis, quoniam in plures partes diuidi potest. vera namq; vnitatis est essentialis quæ simpliciter est indiuisibilis, & quandò magis à materia abstrahitur, eo est minus diuisibilis. Atq; hæc pro ut breuiter explicari potuerunt, satis sint de principio indiuidui.

AN MATERIA SIT PARS, VT LATINI loquuntur, quiditatis. CAP. XI.

Quamuis hanc questionem & logici, & Metaphysici tractent, tamen vt omnis de materia tractatio absoluat; libuit eam huic loco inserere.

*Intellecta, nam si non intelligeretur, non esset naturalis ratio, sed dialectica, ea
 Metaphysica & vniuersalis, quia non comprehenderetur essendi ratio. Nolo
 tamen te ignorare rem naturalem non modo à naturali cognosci, verum etiam
 à mathematico, vt est quantitas ac figura, similiter & res mathematica, modo
 naturali cognoscitur. sic enim linea & superficies, vt sunt corporum naturalium
 considerantur. Quare dicitur secundo Physicorum quod multa res quæ consi-
 derantur à mathematico, sunt idem quod res naturales. Verum diuersa ratio-
 ne, quia res mathematicæ vt non se iunguntur à naturalibus, sed ratione tantum,
 & modo intelligendi: & intelliguntur cum non sensibili materia, quoniam nul-
 lam sibi peculiarem asciscunt, vt est quantitas & figura. Formæ alia natura-
 les quæ materiam assumunt ratione logica sine materis intelliguntur, quæ non
 est ratio, quæ perfectam rei naturam explicet. Quod tamen est necessarium in
 Physica, cum sit scientia de natura in qua oportet materiam & formam intelli-
 gere simul. Quod si latini formas naturales abstrahere videntur, tunc non in-
 telligunt illas vt naturales, sed vt substantias, ac entia & cum differentijs qua
 competunt entibus vt entia sunt, & substantijs. Atq; vt omnis ambiguitas
 tollatur intelligi debet de materia quæ sub est formæ; & propria quæ huic for-
 mæ subijcitur, & non alteri. Querunt tamen de communi definitione homi-
 nis, quæ est, animal rationale mortale, an ea sit Physica, vel ex prima Philoso-
 phia petita. Qui Platonem sequuntur & daemones ac intelligentias animalia
 esse esseunt; debet dicere hanc definitionem esse primæ Philosophiæ, quia in ea
 nulla explicatur materia. Ad Peripateticos qui Aristotelem sectantur, debet
 per animal intelligere materiam, quod animal sit substantia sensu prædita.
 Cui rationale veluti differentia additur & mortale; vt ab orbibus distinguat,
 quos Aristoteles animalia esse censet. Et rationem quam libro duodecimo pri-
 mæ Philosophiæ proponit, Deum esse animal, multis pro cælo intelligi debere
 placuit: verum si eam de deo, vt est substantia simplex & absolutè intelligere
 velimus, necesse est vt animal pro anima accipiamus: vel æquiuoce & non vni-
 uoce dici, quod multis arrisit. Cui accedit opinio Alexandri, qui ait, quod si
 ratio, quam hæc definitio explicat, à materia proficisceretur omnino materiam
 conuertere contineretq;: Et licet materia non habet vnde cognoscatur, nisi à
 forma: tamen vt forma habet in materia suum esse, vtq; terminat hanc habitu-
 dinem perfectè eius noticiam intellectus sumit. Nec de materia primâ, ac nu-
 da, sed de propria, quæ sensu cernitur, verba Aristotelis sunt intelligenda, vt
 ipsemet Philosophus duodecimo primæ Philosophiæ monet. Atq; ita hæc que-
 stioni, quam latini prolixissimis verbis tractant, simulq; priori huic libro sine
 imponatur.*

Digitized by Google

DE RERVM NATVRALIVM
PRINCIPIS ET ALTER.

SIMONIS PORTII

LIBER SECVNDVS.

AN FORMA SIT SVBSTANTIA, ET AN
Aristotelis rationes probare possint, reperiri
formam substantia.

CAP. I.

VM Aristoteles substantiam de tribus dici aserat, de materia, forma, & quod ex his constare videtur, composito naturalis: de materia quidem, ut subternitur contrarius, eaq; recipit: de forma verò, ut qua composita habet esse simpliciter. habentq; nomen ac definitionem: & postremo de composito, ut per se existit, & ex illis constat, quod etiã proprie ac primò dicitur substantia omnibus conspicua perscrutandum est, an tria substantiarum genera inueniri contingat. Antiquiores duas tantum substantias probarunt, (cetera enim omnia accidentia esse dicebant.) materiam inquam & compositum, quod etiam nomine materia, ac subiecti nuncupatur. nam formam, quod alteri insit, etiã; accidere videatur, accidens esse dixerunt. Verùm cum accidens aliud sit separabile, aliud minime: & id affirmarunt esse separabile accidens, quod possit adesse, & ab esse subiecto non mutato, nisi in dispositionibus. inseparabile verò, quod adest, & abest à subiecto; cum corruptione. quemadmodum finitas, quæ à naso non potest abesse, nisi cum mutatione & corruptione subiecti. hoc accidens Peripatetici vocarunt formam substantia; antiqui autem, qualitatem materiæ, quæ materia tantum erat substantia, & per eam composita. Ceterum rationes Aristotelis, quibus hanc opinionem redarguit, quæ quidem, qui principijs eius non sunt additi, nihil videntur demonstrare. nam ut omnes percurramus primùm quod de elementis dicitur, ea ut corpora substantias esse, ne antiqui quidem negarunt. ut materia est corpus. Sic nec aliquis elementorum motus, formas. ut substantias dicamus esse cogit non motus in loco, cum is per accidens intermedium perficiatur, puta gravitatem, & leuitatem. Raritas autem & densitas sunt materiæ affectiones & calidum & frigidum, sunt elementorum primæ qualitates: & durum ac molle asperum ac leue, primas insequitur, Porro in inanimatis, puta metallis, primorum corporum mixtio, & forma propria, quæ nihil aliud est, quam complexio, illorumquam temperamentum quo inter se distant. aliud enim est temperamentum auri & argenti, & aliud aris, quo nomen, ac definitionem nanci-

fiuntur. In plantis autem, est mixtio corporum & earum vita est tempera-
 mentum, quo nutriuntur crescunt, & generant. nutriuntur sanè corporeo, pu-
 ta terra, qua abibit & transit in mixtionem; ex qua gignitur crasis earumq;
 temperamentum. Augentur ad hoc calido, quo etiam oriuntur, & vivunt,
 occiduntq; eius defecta. At vero Animalia rationis expertia, forma propria
 est, sensus, quæ est temperies quadam qualitatium. & in hoc differunt à plan-
 tis; quod non declinant ad siccitatem. sic citas enim retundit organum sensus ta-
 ctus, quo animal est animal, & in hoc etiam antiquis consentio sunt & alia sen-
 sus opera qua intus exercentur ut est imaginatio, quam non esse substantiam
 affirmarunt; quod animæ animæq; facultates nihil aliud erant, nisi tempera-
 mentum; quod etiam Hippocrati & Galeno cæterisq; medicis quam plurimis
 visum est. Est & ratio, quæ nec ipsa est substantia, quoniam intelligere &
 velle haud quaquam à substantia oritur, sed à nobilissimo, perfectissimoq; tem-
 peramento: & hanc sententiã Alexander quoq; astipulatur. Sunt tamen ra-
 tionis quadam, quæ eam opinionem tutari videntur. Primum partes, substã-
 tia sunt substantiã; igitur forma cum sit pars substantiæ, est substantia. Ad
 hoc id quod mutationem & definitionem rei, est substantia: sed per absentiam
 formæ, mutatur nomine & definitio. Igitur forma est substantia. Rursus, quod
 terminat generationem simpliciter: est substantiã; sed formæ terminat gene-
 rationem simpliciter: igitur forma est substantia. Sed hæc rationes,
 mox qui demsententiã, leuicula sunt, quare primam ita demoliri licet, cum
 forma sit pars secundarum qualitatem, quæ secundum antiquos non inserit substã-
 tiam qua generans non dat multitudinem, sed perfectionem, quæ qualitas di-
 citur. quin & Aristoteles quinto prima Philosophia, differentiarum qualitatem
 appellat, Non igitur per hoc, quod si pars inseritur, quod sit substantiã, sed
 quod sit qualitas substantiæ, sola igitur materia, quæ est pars substantiæ dici
 substantiã; quæ quidem materia per hanc qualitatem mutet nomen & definitio-
 nem: & dicitur generatio simpliciter; quoniam adueniente hac qualitate in
 materia compositum perficitur; & fit actu homo puta, & actu caro, cum antea
 esset potentia, quæ tantum erat materia, & per hunc actum perficitur, fitq; species.
 Cæterum ea, quæ nos adferre solemus magis ni fallor, argent, q; rationes quæ ab
 Aristotele sumuntur: nec primum quod homo esset aggregatum per adueniens ex
 substantiã & qualitate. Deinde non daretur, quid propriè, sed solidum esset
 quantum per quale. Ad hoc eum materia fit substantiã, & res perficitur
 ab eodem genere, oportet formam esse eiusdem generis. Verum in xia antiquo-
 rum principia, hæc quoq; eo quo diximus modo dissoluantur: nam qualitates
 hæc inseparabiles sunt in materia habitus, & non dispositiones: Cætera verò ac-
 cidencia, quæ possunt ad esse & abesse, sunt materia dispositiones. Præterea,
 animadvertendum est ex antiquorum sententiã, à materia sumi genus: & ab
 his inseparabilibus qualitatibus differentias, quibus genus etiam tribuitur, atq;

species constituitur. Et hac ratione ab his sumitur quid & definitio. Et vult dicitur quod homo est aggregatum per accidens, quia est res diuersorum generum. Respondeo, quod quaedam qualitates habent modum substantiae, cum sint inseparabiles: quippe quae, nisi cum interitu compositi, separari nequeunt. Ut anima a subiecto hanc se iungitur, sed desinit esse, eaq; intereunte, occidit quoq; compositum per eandem enim rationem; per quam compositum accipit speciem & perfectionem, occidente preiunctae specie, compositum etiam quae desinit. Quaedam contra sunt qualitates, quae non horum modum substantiae sed sunt accidentia, quae absq; subiecto interitu subsistunt & absunt, atq; hae cum subiecto faciunt modum per accidens: quod non accidit in superioribus; quia ille quod habent modum substantiae non coagmentant, neq; constituunt compositum per accidens. Nulla ergo forma est substantia, sed quaedam obtinet modum substantiae, quia per eius aduentum compositum specificatur, ut ita dicam, & perficitur. Quare hoc pacto superius adductas rationes euertere licet & neq; illa ratio formari potest, quae demonstret formas esse substantias; sed tantummodo, idq; positae Aristotelis principis, probabiliter persuadent, ut ita hinc alia questio dicitur potest, qua vocatur in dubium, quum magis sit substantia compositum, quam forma? nam si per substantiam intelligimus, quam Graeci vocant *ουσια*; quae de nullo dicitur, sed omnibus subest, ac per se existit: compositum ac materia erit magis substantia quam forma. Si vero per substantiam intelligimus essentiam quam vocat Quintilianus, ut quam Cicero dicit naturam & Graeci *ουσια* quae est ratio essendi in terra ad determinatam speciem; quae a forma oritur: forma sane erit magis substantia, quam materia ac compositum, quia est horum esse causa, nam compositam ac materia mutuantur suum esse a forma; atq; ita censet Philosophus, Septimo prima philosophiae. At rationem in predicamento, primam ac praecipuam substantiam facit compositum, atq; ad hanc magis accedit species quam genus. Quare species magis dicuntur substantia quam genera: quod propter Platonicos dicitur, qui formas & ideas priores ac nobiliores substantias esse asseuerabant. Sed ab illis dissentit Aristoteles qui compositum praecipuum facit substantias: nam formae abstractae, quae genera & species appellat, & si nobilior esse obtineant, habent tamen esse tenuissimum, ut pote in intellectu; non autem obtinent esse lapidis vel ligni perfectius enim esse est ligni compositi, quam quod est in mente, licet aliter quam iam videri possit, & quod sit in mente nobilior & praestantius haberi. Non est igitur dicendum hoc esse in mente, esse praestantius ligno in re, quoniam modum medici de sanitate sentiunt: eadem enim sanitas est in mente, & in re: tamen ea quae est in re, vera dicitur sanitas; ea vero quae est in mente, & si obtineat esse nobilior non tamen vera & absoluta sanitas nuncupatur. Eodem modo se res habet in ideis, quae etiam si possideant nobiliorum essentiam modum in intellectu diuino, & in intellectibus nostris atq; ceteris rationibus, verius tamen

dici debeat: non tamen priora sunt quoad nostram intelligendi rationem, non
 secus quam materia per similitudinem ac proportionem dicitur de materia ce-
 li atq; hac obstata. Licet illa non patiatur eam rationem quam nostra: quoniam
 hæc est subiectum omnium mutationum, diciturq; verè materia, utpote qua
 vicissim potest omnes formas completi. Illa verò potius est subiectum quam
 materia, quia subternitur motui, & est ens in actu, neq; est in potentia ad ali-
 am formam, quia non est in potentia ad esse, sed ad ubi ut dicunt & ad motum
 tantum. Non igitur ratio Grammatici aliquid probat: quoniam definitiones
 quas Aristoteles in *Physicis* tradit, sunt universales, & conveniunt celo, quo-
 niam definitum competit illi secundum similitudinem. Sed alia est illa & alia
 est hæc natura, sicut alia sunt corpora: quoniam ut Averroes docet decimo de
causis, corpus est æquivoce in cælestibus & inferioribus, itaq; illa & hæc tantum
 nomine & similitudine conveniunt. Porro Natura quæ hic describitur secundo
 scilicet libro est materia & forma rerum generabilium & corruptibilium, vel ha-
 bitudo materiae & formæ nostræ sic cum intelligentias nominat elementa, ut
 duodecimo primo *Philosophicæ*, vocat ita per similitudinem horum inferiorum.
 Ita quoq; quod de sensibus Platonici senserunt intelligi debet, est enim in celo
 verè sensuum similitudo, neq; est imaginatio, licet id Avicenna senserit.
 Nec tibi persuadeas, propterea, quod excludat intellectum illum esse æternum,
 nam iterum potius excluditur, quod sit primum ac proximum medioq; carens
 motus principium utitur enim instrumento ut diximus in libro de mente huma-
 na, appetitu sensivo, & principio motivo, quod adheret organis, ut ipsa quoq;
 sentire videtur Grammaticus. Alibi Nihilominus, intellectum appellat na-
 turam quatenus scilicet: est principium actuum tum intelligendi, tum multa-
 rum functionum, nempe ut est, facultas animæ humanæ quæ est in materia id
 est adfixa organis, & secundum sensum ac nutritivam potentiam est virtus or-
 ganica, & si non secundum intellectum propter quem dicitur separatus à ma-
 teria, hoc est ab organo, licet hic intellectus sit facultas animæ, quæ à materia
 ortum habeat, moveaturq; obiecto corporeo veluti iam docuimus. Atqui à
 Philosophis interdum intellectus dicitur natura, quod sit principium actuum,
 & facultas hominis intrinseca: verum ea quæ nos attulimus, eam Philosopho
 consentire; ea vero quæ Ioannes Grammaticus & Simplicius commiscuntur
 ab eo abhorreere, ex ipsismet Aristotelis verbis abundè colliges. Itaq; scire li-
 cet, eam materiam ac formam naturam nominare Philosophum, quam primo li-
 bro investigandam sibi proposuit: ea autem est materia quæ rebus caducis sub-
 iicitur, & forma cui opponitur privatio, quæq; suum esse obtinet in materia
 quare de materia ac forma agit, quæ sunt partes singularis individui, ac oriuntur
 & occidunt. Id quod satis Aristoteles testatur in secundo *Physicorum*, cum
 semper dicat naturam esse in subiecto, quæ est rerum corruptibilium natura.
 Præterea, si materia quam descripsit primo libro *Physicorum*, non est communis
 celo

cælo & sublunariibus, neq; natura comunis erit: cum æqua sit amplitudo, materia, forma, ac natura. Ad hæc Aristoteles proponit cognitionem rerum naturalium, quæ à non naturalibus per naturam differunt. Sed entia naturalia omnia sunt corruptioni subdita, præterquam cælum, quod est mundi forma: igitur generabilium & corruptibilium naturam docet, ac describit. Deinde, illam naturam tradit, quæ effectus naturales à non naturalibus distinguntur, sed illorum effectuum naturam voluit esse principium, cum inquit. Quædam esse à natura, quædam propter alias causas. Igitur descripsit naturam quæ in effectibus naturalibus perspicitur, quod non est cælum, nec intelligentia. atq; ideo quoq; Aristoteles deum à natura se iunxit, cum ait, Deus & natura nihil frustra faciunt. nam causa cæli sunt dii, sublunarium verò, est natura. Postremò, cum natura sit principium motus & quietis, quies autem & status, sit finis motus, (motum enim propter statum fieri dicimus.) eunq; cælum semper sit in motu & in fine, nam hæc duo, esse in motu, & in fine, soli cælo conveniunt: entia quippe corruptioni obnoxia dum moventur non sunt in fine, sed finem sibi proponunt eunq; appetunt. profectò de natura corporis cælestis, nulla hic potest fieri mentio. Nec te moneat illorum commentum, qui coniunctionem, & per disunctionem exponunt; interpretantes motus vel quietis: quod hoc pervidiculum sit, quippe cum sensu percipiamus res naturales motum & quietem habere. Et licet terra videatur penitus immobilis, astamen partes eius multis mutationibus moveri videntur. His accedit, quod mundi statum atq; dispositionem in tria partiatur Philosophus octavo Physicorum: in ea quæ semper moventur, quod est cælum: in ea quæ semper quiescunt, quæ est terra prout est mundi centrum, secundum eius totalitatem: & postremò in ea quæ interdum moventur, ac interdum quiescunt, quæ sunt naturalia, res scilicet infra cælum: hæc sanè sunt Physicæ tractationis, eaq; inuestigat, ut apertè testantur verba Philosophi in primo de partibus animalium, ubi intellectum separat à naturali scientia. nulla profectò alia ratione, nisi quod non sit affixus organo. Itaq; solum de natura, quæ est principium rerum, quæ orbi lunari subiiciuntur, & materia constant pertractant. Accedunt Aristotelis verba, secundo Physicorum, ubi de simo, habet, quod neq; sine materia sit, neq; secundum materiam, ubi formam, quæ est in materia naturam appellat. Neq; hoc iam alijs pluribus rationibus confirmare aut demonstrare conabor quod nulli amplius dubium esse mihi persuadeam. Nec nos mouere debet illud Aristotelis dictum, cælum esse corpus naturale, habereq; naturam, nam hæc omnia æquiuoce dicuntur de cælo. Vocat porrò cælum corpus naturale, quia mouetur ab aliqua natura interne, non autem externe, & ab extra, ut loquuntur nostri. Sic intelligentias diuinas nonnunquam naturam appellat, quia sunt intra cælum; non tamen absolutam natura descriptionem obtinent. Sic naturam æquiuocè dictam infra Deum collocauit, inquitens Deum & Naturam nihil frustra facere; distinguens

naturā rerū sublunariū ab intelligentijs atq; ita primus nodus dissoluatur. Sequitur iā vt videamus, an anima intra natura limites comprehendatur. Habet Aristoteles; octauo Physicorum animalia moueri natura & sistere se per animam, vbi per naturam innuit, quod non mouentur ab extrinseco, nec violenter, quomodo ignis mouetur in orbem à celo. atq; is motus, quod fiat ab extrinseco, dicitur esse igni præternaturam: vt supra naturam is, quo mouetur a corpore supra se collocato; & se conseruante. Quia igitur anima est principium intrinsecum animalis, habet rationem naturæ: licet ab ea distinguatur quia nō agit singulariter vnum, vt ibidem docet Philosophus anima enim videtur duo contraria agere. atq; hoc pacto non est natura, sed est natura, vt est principium intrinsecum motus & status. Neq; quia in definitione additur status, putandum est cælum comprehendendi, quasi illi status competat, quod semper sit in eodē loco. nam situm mut at idq; assidue, saltem per configurationem partium, quā obtinet ad terram. atq; is status dictus est per similitudinem, nam in definitione cum dicitur status intelligendus est finis & quies. cælum autem quod non mutet locum, Alexander dixit, dum mouetur magis assimilari quieti quam motui: idq; ob eam quam diximus, causam. Ad id verò, quod tertio loco proponebatur, dicimus, quod natura non sit propria inclinatio & propensio, qualis est materia ad formam, & forma ad opus, vt placuit Simplicio: quoniam si hoc esset natura non esset principium motus & quietis: quandoquidem propensionem & appetitum, Aristoteles tertio de anima, vocat motum. Verum natura est ipsa materia & forma, cum hac propensione, & propterea nomen naturæ habitudinem significat: quoniam hæc propensio & appetitio innuit inclinationem, & vt sic dicam pendentiam ad aliam: nomen autem materia & forma significat concausam, & partes concreti. Inquit enim Aristoteles secundo Physicorum, in fine, quod si in ligno esset nauifaltiuā, esset naturalis propensio ad nauem, non enim natura significat solum propensionem & inclinationem, sed impetum qui fit. ab aliquo principio. Atq; iccirco secundo Physicorum dicitur naturam esse substantiam, quod profectò nulla ratione diceretur, si natura esset propensio & appetitio; cum certum sit propensionem non esse substantiam neq; in subiecto. sed nec scientia naturalis dicitur esse de propensionibus sed de rebus, nam cum dicimus scientiam de natura, intelligimus de rebus. Materia igitur quamuis omnes formas appetat, appetitione naturali, quæ est sine cogitatione: tamen cum dicimus materiam esse naturam, non intelligendum est de materia prima ac absoluta, sed de proxima, ac de composita; quod natura propensione habeat ad vnam formam potiusquam ad aliam. Materia porro prima dicitur natura, quatenus deserit naturam, vt docetur quinto Metaphy. ab Auerro. Cum natura notet propensionem ad certam formam. Sed cum in dubium vertitur, an accidens sit natura: respondemus, accidens haudquaquam dici naturam quia dicitur secundum naturam Aristotele secundo Physicorum, & s

accidentia & facultates comparantur ad actionem: vocantur instrumenta natura, cum ignis non agat nisi quatenus calidus, ut inquit Philosophus libro de sensu. quandoquidem accidens, potius est facultas, natura quam natura: & rationabilis dicitur secundum naturam eam naturam sequatur, & generans dans naturam; dat accidentia, quae insequuntur naturam sic cum querebatur, an accidens esset principium motus: dicendum est, quod sit magis natura facultas, quam quod aliquid agat sua vi & facultate. Postremo percurrenti an natura in recto casu & in obliquo idem significet, respondendum, quod natura in recto denotat principium essendi ac motus, sed in obliquo aliquando signat perfectionem, quemadmodum Aristoteli octavo Metaphysicorum quae sunt posteriora, sunt priora natura, ut substantia est prior natura accidente, hoc est, est perfectione, & simpliciter prior. Atque ita primo Politicorum, dixit, totum esse natura prius partibus ut civitatem; & loquitur de partibus materialibus. sic dicimus principia esse nota natura, hoc est simpliciter, & absolute. sed effectus sunt nota nobis. Atque hoc pacto intelligendum est, quod ea quae sunt nota nobis, non sunt nota natura, id est simpliciter, & suapte natura, quemadmodum principia quae cum sint simplicia sua natura sunt nota; Aliquando priora natura vocantur, quia non comitant, neque recipiuntur: quo pacto Averroes appellat principium prius natura; quia principio dato, cuncta sequuntur. non autem e contra, positus natura prioribus necesse est ponere posteriora ut ex predicamentis, capite de priori patet. Quare non est idem natura in recto casu, quod in obliquo. Nec mirum quod Divinus nomen natura ad plura dilatat & amplecti nam cum eius scientia, sit comunissima, debet de comunissimis nominibus curam habere, eiusque significata colligere. At tamen natura proprie ac precipue dicitur ea quae est principium motus & essendi, essendi quidem, ut est actus. & τὸ τί ἦεναι motus vero, ut notat pro operationem ad transmutationem atque ad motum: atque ideoque Latini aservierunt, nomen natura significare habitudinem. Et haec de natura, quatenus ab Arist. describitur, dicta satis in praesentia sint: nunc ad eius definitionis partes accedamus.

QUARE DEFINIERIT NATURAM

Philosophus cum sit nota per se. CAP. III.

QUAE in Physicis pertractantur veluti prologia quadam habentur in Philosophia naturali: quare non immerito dubitari solet. quare naturam definierit, cum sit per se nota. nam quae sunt veluti prologia, solum opus habent tenui inductione. His respondet Simplicius. docens quia ratio ne ex effectibus naturalibus natura definitionem explicuerit. Porro quia syllogismus hypotheticus non explicat ignota naturaliter, ut recte monet Averroes, sed ea quae non indigent robusta demonstratione: effectus naturales. syllo-

gismo hypothetico inferuntur. Differunt autem naturales ab effectibus aliarum causarum: quoniam naturalia corpora habent principium intrinsecum & per se quò mouentur & quiescunt; at artificialia minime, vt per inductionem docet Aristoteles. Igitur natura erit tanquam principium & causa monendi eius in quo est, primo & per se. Vbi quarunt quidem, quare dixit tanquam. Respondent nonnulli, idcirco additum fuisse, vt distingueretur natura à composto cum nihil sit tanquam principium, nisi materia & forma. Sed hæc interpretatio non videtur respondere verbis Philosophi, neq; illam probamus. Videtur autem, quod tanquam imminuat rationem principij & causæ, quod principium verè efficiens, sit id quod est extra rem materia quippe & forma, non sunt verè principia sed potius impetus inclinationes principij: neq; vera causa quandoquidem causa propriè desina dici debet. Sunt autem due substantiæ huiusmodi impetum habentes quemadmodum diximus alibi in questionibus de motibus elementorum. atq; cum impetum Philosophus alias $\lambda\omega\pi\upsilon\sigma\iota$ nonnunquam $\sigma\epsilon\gamma\upsilon\iota$ & $\lambda\upsilon\pi\iota$, vocare consuevit, quod sit quoddam veluti excitamentum. ac propterea, eiusmodi impetus baud est natura; quod natura denotat, non solum impetum, sed sit causa & motus & consistentia animalis: quoniam vtrūq; conuenit animali per animam, veluti diximus. Dixit porro principium & causam, atq; illum, & ponitur expositiue, cum quinto Metaphy. principium videtur terminus vix, sed non causa, verum natura est principium tantum, sed & causa. Atq; dixit, tanquam vt monuimus: quod natura non sit verè principium motus: quemadmodum ars quæ ponitur loco exempli, nam ars habet rationem verè principij, non autem natura. Præterea natura habet impetum ad ea quæ perficiunt substantiam naturalem & propter hoc dixit tanquam, quoniam ars operatur, vt efficiat, non autem vt recipiat perfectionem in seipsam: Verum natura habet impetum ad illa, vt perficiatur vel motu, vel quiete ab intrinseco. Quibus sic constitutis facillè sedatur quæstio, vtrum de principio actiuo, an passiuo loquatur. nam natura notat principium simile principio motuum in artibus: Verum quia est principium motus, vt in sese recipitur, & vt in subiecto in quo est ille impetus: ideo is impetus interdum Aristoteli principium passiuum, nonnunq; actiuum nominatur. quæ res dedit causam dubitandi. Cæterum si quis diligentius considerauerit, videbit idem esse principium & fomentum illud, vel impetum, atq; hæc duo posse simul in eodem subiecto reperiri nempe habere principium & inclinationem ad motum & eum recipere, neq; hæc duo esse vni incòpossibilia vt loquunt. vt si in lignis esset nauis factiua, haberet ligna impetum ad formam nauis, eamq; reciperet. & quemadmodum $\lambda\omega\pi\upsilon\sigma\iota$ est ignis, id est propensio ad ignem, si excitetur ab alio: ita in elementis est natura; quæ habet impetum ad motum, si ab alio excitetur, vel a remouente prohibens, vel à generante. quia generans cum dat formam, dat impetum qui est ipsamet forma in materia. Id autem quod remouet prohibens, hanc formam ad motum excitat,

quæ habet propensionem ad motum. Nec potuit id accuratius exquisitiusue Philosophus explicare alio exemplo, quam artis, puta medici. nam ipse sanitatem inducit, & ad eam inducendam non solum dicitur habere impetum, verum etiam efficere. Verum duplex est differentia, sanitatem recipere; & efficere, per accidens, quæ in medico coniunguntur; licet possint separari, veluti in egroto. nam in eo sanitas recipitur, quæ à medico efficitur. Sed in natura, illum impetum non propriè dicimus esse causam effectiuam motus, cum non sit verè efficiens. Sed tanquam efficiens. verius enim videtur, quod recipiat motum, quam efficiat ab intrinseco: atq; ob id Aristoteles ait interdum elementa, quæ sunt prima corpora naturalia, habere principium passiuum. At in motibus animæ, non licet dicere tanquam principium: quod animæ à corpore non solum ratione. sed essentia quoq; distinguatur: cum animatum corpus: quo ad suum esse aliud sit ab animæ. & licet esse animati conueniat toti & corpori, ob animam: tamen aliud est corpus, quam animæ. Quibus sic declaratis liquet verba Aristotelis nihil inter se dissidere, cum dicat modo habere principium actiuum, id est impetum: modo passiuum, quod est à forma in materia. namq; à forma qua forma est, habetur impetus: ab eadem verò vt est in materia, habentur principium passiuum. neq; est inconueniens, quod forma propter suam imperfectionem patiatur, vt est in materia, & sortitur rationem partis, ceterum in animalibus forma, agendi potius obtinet rationem; licet, vt est in corpore, multa perpetiatur. hoc enim illi accidit ob corpus. nam patitur iram, timorem, motum; quia mouetur ad motum corporis, quod mouet. & ipsamet huiusmodi passionis atq; affectionis est causa: sed habet potiorem rationem causæ & principij, velus explicauimus in questionibus de motibus elementorum. Sunt plurimi qui in dubium vertant, num natura sit primum principi. & prima causa motus & quietis; cum suprema mentes, quæ ordinant, atq; regulant, vt loquuntur, naturæ opus videantur esse primum principium. nam ipsa videntur & arti & artifice similes esse. quippe, vt rectè dixit Auerroes octauo Physicorum. cælum est artifex, & nos sumus eius veluti instrumenta. Cui dubitationi satis faciemus ex ijs quæ habet Aristoteles quarto de generatione animalium, capite postremo, quod mundus quidem hic inferior, qui circa terram est, à motu cæli, qui vniformis suiq; semper similis est, regulatur: etiam si propter materia à opè sua & indeterminationem, possint fortuiti enitens oboriri. At tamen. quamuis cælum ordinet naturæ functiones, dicaturq; primum principium; non est primò in composito naturali, vt natura. Qua propter cælum est primum alterans; non tamen est in illo, in quo est natura, verum ab illo seiungitur. Natura autem est principium motus primum in illo in quo est. Addidit porò iccirco primò, quod mea quidem sententia, pro priorè accepit, aliter perfectò quam libro Posteriorum analiticorum nam hic priorè & immediato capit, quomodo dicimus causam proximam, esse causam pri-

nam . caterum illud per se & non per accidens, non determinat causam; sed effectum, ut recipitur in subiecto . Itaq; dixit primò, quo innuit impetum ac inclinationem esse principium proximum ac immediatum : & dixit per se & non per accidens, quo determinat effectum ut in subiecto recipitur, veluti dixi, adeo ut ab arte distinguatur natura duobus . siquidem in arte, in vno eodemq; subiecto non est impetus ad motum primo; neq; admittit per se illum motum, ut in naturalibus effectibus vsu venit . nam in medico, ut medicus est, est medicina primò, cum sit proxima causa sanitatis inducenda: non tamen per se recipit sanitatem, & ut medicus, in se se nanq; hæc distinguuntur, & sub alia ratione inferi sanitatem, & sub alia eccipit . quippe in quantum medicus, est sanitatis causa; at quatenus æger, recipit eam . At in entibus, & effectibus naturalibus ubi est principium primum ac proximum inclinationis ad motum, ibi est receptio motus . Non est ergo idem, primò, & per se, & non per accidens : nam primum determinat principium, & per se receptionem motus . In his quæ eueniunt casu, non est primum principium id est proximus impetus ad effectum . sola enim materia est eiusmodi euentuum causa, ut sexto prima Philosophia Philosophus declarat . Ac propterea in cælo non reperitur casus quia non est materia eiusdem rationis, cum hac nostra . Proinde in his quæ casu eueniunt, est principium, id est proxima causa non determinata, sed per accidens : atq; in his quæ fiunt ab arte, quamuis sit principium per se, tamen non in eodem subiecto per se sub alia ratione est principium, efficiendi & patiendi, cum hæc duo possint separari sepeq; seiuuantur . Quod si mihi obicies ex Auerro, arte saltandi, quod in eodem sit principium mouens : & ars saltandi . Dicam ea esse diuersa, nanq; facultas sensus, est principium mouens; quod verò actui modus imponatur id facit mens, quæ non est principium motus . Quare & si fiat ab electione, quæ imperat actui, ac regula est principij mouentis : attamen primū principium est facultas, quæ est in musculis ac membris . Quod si inles, rationem saltandi, in animantibus quoq; ratione carentibus conspici, puta canibus . Vrsis : atq; id genus reliquis . Dico ea artis quandam imaginē habere quemadmodum octauo de Historia animantium docet Arist. propter vsum idq; quod habeant memoriā . quemadmodum & psittacus exprimit humana verba, nō tamen arte aut ratione, sed vsu & memoria, veluti copiosius docuimus libro primo prima Philosophiæ . Quare non possum probare id quod reñdes Auerroes de arte saltandi, in secundo Physic . Itaq; ut in summa contrahamus ea quæ diximus quò facilius memoriæ mandentur . dicimus naturā esse principium & causam motus & quietis : atq; hoc ad causam efficientē, vel id quod se habet ut causa efficiens, esse referendum . Et per motum & quietem intelligimus dispositionem rerum sublunarium, ac substantiarum naturalium . nam quæ mouentur solū, veluti corpora cælestia, habent statum, quod sint eodem in loco; & quietem secundum partes; quæ tamen non est verè quies, cum nunquam eo

demodo se habeant partes, licet totum sit semper in fine, vt diximus supra,
 sic que quiescunt semper, & si partes eorum habeant propensionem ad motum;
 non dicuntur verè quiescere & moueri. Quo circa nec de celo, nec de ter-
 ra, vt centrum est, dicitur natura hec: Sed de medijs, que aliquando quie-
 scunt, & aliquando mouentur, & de terra, non vt centrum, sed vt est cor-
 pus naturale, habens propensionem ad motum & quietem. Atq; illud eius
 in quo est primò ac per se excludit cælum; quod & si, sit prima causa, non est ta-
 men proxima. Quare non ita interpretatur, vt Græci, sed vt Aristoteles
 habet octauo Physicorum. Secluditur etiam intellectus ab hac ratione cum
 non sit principium motus, vt immediata causa: sed principium mouens
 est facultas sentiendi que est in musculus. Illud autem & non per acci-
 dens, determinat principium recipiendi; nempe naturam non per accidens
 recipere motum, ad quem habet propensionem vt medicum qui nunquam vt me-
 dicus, est proximum & primum principium medendi ac sanandi: tamen non
 recipit sanitatem vt medicus, sed alia ratione, que à medico potè separari, nem-
 pe vt æger. At in natura hæc seiungi nequeunt. nam quod in natura est prin-
 cipium inclinationis ad motum in illo, in quo est; id non separatur. neq; alia
 ratione quam produxit, recipit, quod eodem principio, quo impellitur ad motum
 recipiat quoq; motum. Et quamuis habeat impetum vna ratione, nempe vt
 actus materiæ; & recipiat, vt compositum: attamen idem est principium pro-
 ximum impetus & receptionis. Hinc intelligere facile poteris, quod & si
 actio conueniat formæ, tamen causa quare habeat impetum ad id quod recipi de-
 bet in se ipso, est forma in materia. Caliditas enim vt inquit Aristoteles pri-
 mo de Generatione, si separaretur à subiecto, produceret calorem, non tamen
 pateretur. Nec forma dicitur habere inclinationem ad motum recipiendum,
 nisi vt est in materia, licet ad ipsum producendum posset ab intellectu intelli-
 gi, non tamen in se ipso produceretur, nisi esset affectio summè perficiens, cuius
 modi est ipsum intelligere, que est actio manens in intellectu intelligentiarum
 vt libro de humana mente explicauimus. Natura vero impetus, & inclina-
 tio; non est nisi ad recipiendum motum: et propter hoc potius appellatur princi-
 pium passiuum ab Aristotele quam actiuum, vt diximus. Nec te moueat id
 quod habet Grammaticus, quod Aristoteles non descripsit naturam, sed op^o
 nature: quoniam Naturalis supponit substantiam & accidens; ac cognoscit,
 & inquirat cuncta, vt referuntur ad motum vel recipiendum, vel producendum.
 At primus Philosophus ea, nempe an sit substantia vel accidens, perscrutatur.
 Porro eorum que fiunt ab electione, electio non est semper initium producendi
 vel agendi, cum electio non secus eorum que in alijs quam que in se ipso recipi-
 untur sit principium vt docuimus in libro An homo sponte sua fiat bonus vel
 malus. Atq; hæc de ratione nature breuiter dicta sint.

DE RERUM NATURALIUM.
UTRUM CAUSA EFFICIENTIS POSSIT
appellari natura secundum Aristotelem.

CAP. IIII.

SIMPLICIUS, quamvis sibi ipsi non satis constans opinatur causam efficientem recenseri ab Aristot. inter ea quae nomine naturae significantur; idq; innuisse exemplo medici: adeo ut natura comprehendat, materiam, formam, generationem, quae est via in naturam, & causam efficientem. Verum haec non respondent verbis Philosophi. siquidem ipse distinxit causam facientem & mouentem à natura, & quanquam mouens latius patet, ut constat ex libro tertio Physicorum: & primo de Generatione: tamen causa faciens, & mouens dicitur naturalis, non autem natura, cum non sit in illo cuius est natura. Generatio quidem dicitur natura, quia est via ad naturam, denominaturq; natura à termino ad quem properat, at agens dici nequit natura ob id quod producat naturam. Bene tamen dicitur naturale, quoniam agit secundum ordinem naturae. causa vero naturalis appellatur ea, quae est principium unde motus naturalis oritur, ut docet Philosophus Secundo Physicorum, & nono primae Philosophiae. Nihilominus natura habet similitudinem cum causa efficiente ratione motus: sic & cum causa materiali in quantum motum respicit. Censemus ergo causam efficientem inter naturae significata non esse admittendam: sed dicendum esse, principium unde motus. Et licet primus Philosophus appellet causam efficientem eam, quae sine motu mutationeq; efficit; qualis est Deus: attamen eiusmodi agens nuncupatur, per similitudinem. nam agens verum, nominatur faciens quod cum transmutatione agit & operatur; diciturq; principium unde motus. Atq; haec est vera naturalis actio, quae operatur cum motu, tunc enim accidit prouentus & consecutio, ut tradit Auerroes duodecimo primae philosophiae. Neq; Aristotelem in sequenti concedenda est creatio, & quae dicitur emanatio: cum & Alexander neget, Deum esse causam efficientem mundi, secundum totum: licet semper generet mundum, secundum partem. Nom est igitur dicendum, causam efficientem esse naturam. nam partem vocat quidem Aristoteles causam naturalem, Nom tamen naturam: nec agentia, nisi ut sunt principia unde motus in quo sunt & facientia, nominantur natura. Neq; mirandum est, quare Aristoteles dicat, alia esse, natura; alia propter alias causas: nam per alias causas, Deum electionem, casum, & artem intelligit. Omnes enim haec causa, sunt efficientes ut septimo primae Philosophiae traditur. & primo caeli, ubi inquit Deum & naturam nihil frustra facere, & per naturam, causam naturalem efficientem intelligit. Quare dicendum est, naturam ibi capi pro rerum naturalium congerie, & amplissimo significatu, cum ait, naturam nihil frustra facere: at hic, ubi dixit quadam sunt à natura, naturam accipit pro causa agente, & pro principio impellente in illo in quo est; propriè

proprie scilicet nomine naturæ & usus. Porro qua de causa exemplum artis fuerit adiunctum, iam supra docuimus: quare ita finis huic imponatur, ut de fine agamus.

DE CAUSA FINALI. CAP. V.

TRACTATIONEM de causis aggressuri, non malè ni fallor eam à fine tanquam causarum præcipua, & omnium causarum causa anspicabimur. hæc enim omnes alias causas, siue eæ fuerint naturales, siue ex electione, qua per se finem aliquem sibi perscribunt proponuntq; monet. quod satis docet materia & forma, (de quibus abundè satis libro pri. disputauimus,) atq; ipsa causa efficiens. Verùm cum nomen finis primum inquiri soleat: scire licet, nos iam non loqui de eo fine, quem per opera nostra attingere nitimur, qui Deus est benedictus (illi namq; cupimus assimilari: idq; ex ipsius natura insinctum ac præscriptum sed de eo fine, qui nostram actionem insequitur, quiq; nihil aliud est, quam terminus à nobis effectus, ad quem producendam quibusdam medijs, & quodam ordine contendimus, qui finis in virtute agentis esse debet. Nec hoc loco, quod Aristoteles facit secundo Physicorum, necesse, est distinguere finem quo, & gratia cuius: Cum id ex verbis ipsius Philosophi satis pateat. circa finem igitur, gratia cuius agens mouet, siue ex electione, siue impetu naturali agat nostra hæc quaestio versabitur. Ac primum in dubium vocamus de causa finali. num idem sit finis generationis, & id quod per generationem fit. nam quamuis dicat Arist. finem generationis esse formam, tamen forma non fit, sed compositum, ut diximus superiori libro. quod enim fit est compositum ex materia & forma. atq; ideo in generatione duo videntur fieri. cum pluribus videtur satis esse dicere, esse concretum id quod fit, quam formam quandoquidem adepto eo quod coacervatur ex materia & forma, generatio cessat. Deinde, id nuncupatur finis, quod generans postremum sibi proponit; sed generans postremo sibi proponit hominem, & filium, ac per eum formam; & in formare materiam. Igitur id quod fit cum sit compositum, gratia cuius agens operatur, istud debet dici finis. At Aristoteles facit formam, finem, & non id quod fit ex generatione. Inquit enim primo de generatione, habitibus presentibus. in materia cessat motus, & in secundo Physi. forma est finis generationis. Quo circa poetas reprehendit, qui mortem finem esse dixerunt, finis enim non solum significat ultimum, sed bonum. Deinde dubitatur an agens naturale à fine perficiatur, puta an pater generans filium perficiatur, filiusq; sit eius perfectio, verùm ut priori satisfaciat, quidam aiunt, quod terminus totalis, sit compositum, & formalis, sit forma: verùm hoc non probamus nec arridere posse Arist. putamus: quod compositum, quia compositum verè dici nequeat terminus; quod altera eius pars, puta materia, (quamuis fiat pars, eo quo diximus

modo) non simpliciter accipiat esse, propter suam in determinationem: neque fiat absolute, sed forma accipit esse terminatum, non tamen esse materia quia si hoc esset, gigneretur, nec esset aeterna: sed capit esse terminatum, hoc est esse huius formae, qua fit in actu, & pars huius compositi. Qua propter cum altera compositi pars, non absolute dicitur fieri: Ideo Aristoteles non dixit, id quod fit, esse finem generationis, sed formam, quod ea simpliciter accipiat esse, quia antea non erat nec in materia in actu, nec in se ipsa, ut iam supra demonstrauimus. Neque iam adducta distinctio de termino formali, & totali aliquid inuat: nam terminus est vnus, & est finis generationis quae est forma, a qua mutatio rationem mutationis sumit simpliciter; & secundum quid, vel alterationis & generationis ut aiunt. Neque hoc quod dicitur: formam esse terminum quo, & compositum esse terminum quod, est Peripatetice dictum: cum forma sit finis quo & quod: sed quod fit, est compositum gratia cuius est forma producta in materia. Quare generatio entitas, perfectio actualitas, ut utar ipsorum verbis, est per rationem formae, tanquam per causam, ac partem. Forma autem non dicitur vere gigni, esseque id quod fit, per se, ut satis docet Aristoteles duodecimo prima Philosophia, & ratio in promptu est; quod forma simplex sit, neque ex illo fiat, tanquam ex parte. Quod si aliquando dicitur Ab Aristotele, formam fieri, id non significat aliquid distinctum a mutatione. Quia mutatio est forma diminuta quae cum absolutur, desinit mutatio. Iam cum dicit, quod habitibus presentibus in materia cessat motus, intelligit quod actio perscitur, & compositum factum est. Forma igitur habet rationem causa, propter quam compositum fit in esse perfecto; & compositum dicitur fieri per formam, quia cum ipsa non adest, neque completa est in materia, compositum non dicitur fieri. Non est igitur dubitandum, quare forma dicatur terminus non autem compositum: quia per formam tanquam per causam gignitur compositum: Ipsa vero cum sit simplex, secundum totum accipit esse & propterea dicitur finis, nempe ut causa, & ut simplex. Itaque completa generatione completus est actus compositi, & factus est. atque ideo forma nequaquam dicitur generari, quia ad eam haud concurrat, nisi quatenus causa. Quod si quando reperias generari materiam & formam: hoc dicitur, quia forma educitur, nam cum natura sibi non proponat seu scopum formam, sed compositum, (forma enim tantum habetur ut concausa, & ut pars) per accidens eam dicimus gigni. Sic materia quoque, quando fit pars compositi, dicitur per accidens fieri. Quibus ita explicatis, intelliges quid velint illi qui aiunt materiam generari subiectiue, formam vero formaliter, & compositum terminatiue, ut totum. Licet eiusmodi nomina totam rem potius confundant, quam explicant. Quare hoc modo res est percipienda, natura non proponit sibi formam, sed compositum, quod fit gignenti simile: Igitur proponit sibi formam in materia, quod est compositum: quae quidem forma est rei natura, veluti dictum fuit, quae vna cum materia eo

fituit compositum & naturatum, vt ita dicam. Cumq; concurrat vt causa, & pars, (nam vt diximus natura non proponit sibi illam primo ac per se,) ex accidenti generatur. Similiter & materia. Atq; hoc pacto diluuntur omnes rationes, quæ hanc sententiam demoliri videntur, nam cum dicitur, quod in omni motu debet terminus per se. hoc quidem verum est, quia semper forma terminat generationem; non tamen dicimus ipsam per se fieri, id est ab agente naturali: non enim eam sibi per se proponit. Sic nec ea ratio valet, forma est per se terminus, ergo per se fit, nam quamuis forma sit per se terminus, tamen cum non fiat, nisi vt pars, non per se fit licet per ipsam compositum fiat, tanquam per causam & partem. cum agens naturale, materiam quoq; proponat sibi facere partem compositi, adeo vt ipsa forma sit causa, quare materia fiat pars. Nam nisi è materia educeretur forma, vtique non fieret pars. vna enim forma est causa, quare compositum fiat; & quare materia pars in actu fiat pars huius compositi. Deinde, cum demonstrare conantur, formam per se gigni, quia præcedit totum in esse, est enim causa, ex quo inferunt, ergo præcedit in generari, quia illa causa præcedit in esse, cuius generatio præcedit generationem compositi, neq; vna generatione vtraq; gignitur. Respondendum est, quod hæc sit differentia inter causas extrinsecas & intrinsecas, quod esse efficientis præcedit, neq; simul fit cum re genita & effectu. quemadmodum docet duodecimo Metaphy. Aristoteles. at causa intrinseca, puta forma, simul est cum eo cuius est forma, alioquin non esset forma propria illius, cuius est forma. Quare cum obijciatur, quod causa præcedit rem, intellige de causa extrinseca, puta efficiente, non autem de intrinseca, quæq; est intra rem. Neq; generatio formæ, præcedit generationem compositi: Sed vtraq; vna eademq; generatione oritur: quod compositum habeat vnum esse cum forma. quamuis secundaria significatione, compositum connotet aliam partem. Quare, quia habent vnum esse dicunt Philosophi formam & compositum significare primo idem: quanquam alteram partem, ceu compositum, secundo notet. Atq; vt inquit Aristoteles, quarto primæ Philosophiæ, quæ sunt eadem, vna generatione generantur, eademq; corruptione corrumpuntur. Est & alia ratio, qua nituntur probare formam per se generari, quoniam id potius dicitur generari, quod secundum omnes suas partes ac secundum totum generatur. Sed forma generatur secundum omnes suas partes, compositum vero secundum vnam, puta materiam: igitur forma potius dicitur per se generari quam compositum. Verù huic ita satis fiet, quod non videtur ratio generari secundum se, & omnes partes; quia simplex est, ac propterea vocatur finis generationis: verum id quod agens naturale sibi proponit dicimus per se gigni id autem est compositum & non forma. Quod si instabis compositum secundum vnam partem generatur, nam materia haudquam gignitur. Dicendum est, quod materia vt fit pars, generatur, & sub hac forma: Verum vt subiectum & pars huius compositi, desinit esse, non autem

ut materia, cum significet indeterminationem: nam ut materia & substantia, potentia est æterna, quæ per priuationem notat formam determinatam, & desinit esse. Duplici ergo ratione deficit, tum ut subiectum, & pars compositi; tum ut materia, quatenus denotat determinatam potentiam ad certam formã, ita nanq; Philosophus primo Physicorum, ait eam per priuationem esse corruptibilem, idq; nobis significauit Alex. libro primo de anima cap. 2. ubi cum de materia prima loquitur inquit, Simplicium corporum materia interitus, in propria formæ abiectione consistit. Est igitur forma finis generationis, sed id quod subsistit fit, estq; id quod agens sibi proponit. Dubitatur præterea de homine quod cum sit compositum corruptioni obnoxium, forma tamen est æterna. nam anima & intellectus substantiæ sunt æternæ. Multa de hac re diximus in libro de mente humana, sed vt quãdam sub typo nunc repetamus, quò dubitationi satisficiam, dico animam, quæ educta est de materiæ gremio, esse corruptioni obnoxiam, intellectumq; haud esse æternum, sed oriri & occidere. Et quamuis hoc orthodoxorum fidei refragetur, quæ animæ æternitatem adstruit: attamen Philosopho id fuit ignotum, vel saltem ita fuit coactus asserere, quò plurimum dubiorum ambages alias effugere nequiuert. Proinde ubi iam satisfuerit declaratum, quo pacto forma sit terminus ac finis generationis, respondendum est alteri obiectioni, qua querebatur num agens in generatione sui similis perficitur. Dicimus itaq; quod agens in his sublanaribus per suam actionem perficitur, est enim actionis & operis gratia. Itidem in suo simili effectu perficitur quippe per effectum fit speciei conseruatio, atq; ita quodammodo fit æternitatis particeps, assimilaturq; dys saltem æternitate successionis, licet non existentia. Quam ob rem ait Aristoteles in Oeconomico, quod qui matrimonium spernit, Deos spernere videtur: quod Dens sit æternitas. atq; ob id quoq; dixit, generalissimum esse, gignere sibi simile. quod appetitu quosdam naturali nunquodq; semper esse desideret. Quòd si mihi obicias hunc effectum posse à diuersis agentibus generari; quòd Socrates à Platone per accidens generatur. Dico, quod Socrates, vt est à Platone genitus, haudquaquam est per accidens; licet ordo sit per accidens, nempe aui, aut proaui. non enim ad Socratis generationem necessarius fuit auus, quod auo corrupto, à patre fuerit genitus. Verùm in causis quæ habent ordinem essentialem, posterior causa nequit effectum suum citrà medium producere, nisi intercedat prior. Quare dixit Auerroes octauo Physicorum, causas singulares habere ordinem per accidens. Nec hic effectus potest alio tempore idem produci, quia sequeretur, quod idem posset restitui. quod reluctatur Aristoteli quinto Physicorum, qui ait, individua iam facta non posse restitui, neq; redire. Quod si in istis, esse idem agens, eandem materiam, eandemq; potentiam: igitur eundem effectum. Huic multifariam responderi potest, primum, non esse post ortum Socratis eandem habitudinem agentis ad materiam. Sunt qui dicant, non esse eandem potentiam ad Socra-

tem, eo orto, producendum, atq; iccirco non esse eundem effectum, qui alio tempore producitur. Itaq; quamuis sit agens proximum idem, eademq; materia, haud tamen erit idem effectus cum producto, sed similis, quod habeat easdem causas; & si approximatio (vt sic dicam) & potentia non sit eadem, neq; in diuersis temporibus erit eadem mutatio, quamquam idem est agens, & eadem materia. Itidem de omnibus mutationibus dicendum est, nempe easdem mutationes diuersis temporibus non posse oriri. Sed si causa proxima erunt eadem, similes producentur. Quod si dicas, accidentia, posse ab agente uniuoco atq; equiuoco gigni, vt docent Philosophi, cum sint forma imperfecta, atq; entia immutata. Respondeo, quod quamuis qualitates à diuersis agentibus possint produci: Similes tamen, non autem numero eadem producuntur. Sic & passio, qua infertur sensui, & qua sensus afficitur, (quam Philosophi nominant sensationem.) potest quidem à diuersis agentibus similis effici, non tamen eadem numero, licet sensus non agnoscat prioris ac posterioris discrimen. Hinc fit, vt si duo ova sensui interdum offerantur, aliquo interposito tempore, is usqueat alterum ab altero secernere. Atq; ita hac dubitatio diluatur.

AN FINIS SIT NATURAE ACTIONUM terminus sub boni specie. CAP. VI.

PER obscura nobis oboritur disputatio, dum inquirimus, an finis, sub ratione ac specie boni inter causas recensetur, nam quibusdam haud ignobilibus Philosophis sub ratione mali finem quoq; nos mouere visum est: Verum paulo post, cum de speciebus ac causis differemus, quantum valeat hac sententia docebimus. Itaq; iam qualis sit finis: quem causa naturales sibi proponunt: aperiamus: cui deinde de fine propter quem causa cognoscens operatur: disputatio annexatur. Est igitur animaduertendum: duplices esse causas nempe per se: & per accidens. cumq; causa per accidens: certum sibi non proponat finem: ne causa quidem finalis certam causam efficientem obtinebit: nisi fuerit causa necessaria. Quare cum queritur de modo causa finalis: non queritur de ea: vt refertur ad causas per accidens; sed an causa per se efficiens moueatur à fine. De fine igitur est loquendum, cuius gratia agens naturale operatur. de quo fine accipienda, sunt conditiones, cum eas videatur habere, qua forma conueniunt, in quibus necessario causa finales reperiuntur. Conditiones autem forma sunt perficere esseq; et aliter ex materie, & terminare. Verum causa finalis his addit bonitatem ac perfectionem, à qua ortum habet: vt agenti comparatur, & appetitionem. Et quoniam entia quia sunt actu bona ac perfecta assimulantur fini ultimo, hoc est Deo Opt. Max. & ratione finis, diuini obtrinet rationem: propterea diuinum, optimum, & appetibile vocatur finis. finis igitur naturalis habet suam basin atq; originem à forma, atq; ab actu. Quod si

significare voluerunt ij, qui dicunt, bonum sequi actum; & malum potentiam. Atq; idem asserere videtur Philosophus primo de generatione animalium, cū inquit ponimus causarum genera quatuor numero, primum cuius gratia, ut finem; secundum substantiæ rationem quæ quasi vnum quoddam serè existimanda sunt. Quin & secundo Physicorum, vocat speciem formam, & exemplar & rationem, & quod quid erat esse: quoniam natura appetitu huius formæ, facit ea quæ facit: quod vel inde liquet, quoniam ea adeptæ, cessat actio: quod ad eam, veluti scopum, omnis natura mutatio destinatur. Patet igitur, quod natura dum sibi proponit formam, bonum intendit. Verùm appellatur forma, ut dat esse & materiam perficit: dicitur verò bonum, ut terminat appetitum naturæ, atq; in ea appetitus agentis quiescit. Sed quare nominetur exemplar simplicius cum Alexandro dissentit. Censet enim Alexander, quod tam forma quæ producit, quam produca vocetur exemplar, quippe forma producta nominatur exemplar, quia natura cuncta quæ operatur, agit vltimæ perfectionis desiderio, quæ terminus est mutationis, & in qua appetitus videtur acquiescere. Vocatur deinde & agens exemplar, quoniam ad instar suæ formæ aliam producit, si non specie similis, saltem genere propinquam. Verùm primum producit id quod habet potentiam alterius effectus proximi, nempe simul atq; iniectum semen est in vterum, ipsum habet potentiam mouendi ad alium proximum effectum qui habet potentiam mouendi sibi immediatum effectum, donec homo perficiatur: atq; ita secundum quosdam numeros, ac ordines ista obitur mutatio, quousq; absoluatur id quod natura sibi proponit, nisi quid impedièrit: non quidem secundum præelectionem, vel cognitionem: Sed ob naturalem quandam propensionem, ut species seruetur: quippe nihil seipsum generat, sed seruat. Atq; ideo complures dixerunt, agens in suo simili perfici. Hanc porro naturam Alexander appellat rationem quòd omnia ordine ac mensura quapiam peragat. quandoquidem nihil in natura est inordinatum, vò docet, Philosophus octauo Physicorum. atq; ita natura secundo de generatione, nuncupatur ratio. Est & alia ratio quæ operatur per cognitionem quæ verè & sola ratio dici meretur, nam natura per similitudinem appellatur ratio; ob ordinem scilicet, quem in agendo seruat. Ceterùm Alexandri hanc sententiam Simplicius vellicat, quærens quomodo forma elementaris dici queat exemplar. Videtur enim quòd res quæ vocatur exemplar sit producta, non autem agens. Verùm responderem quòd forma appellatur exemplar, quod omnia ad formam ordine quodam seruato eius desiderio tendant, & agens dicitur exemplar, quia natura operatur, ut dictum est ad eius exprimendam similitudinem. Neq; torquere debet alia Simplicij ratio, cum inquit quòd si appetitu eius formæ agens operatur, finis non autem exemplar sit dicendum. nam respondeo quòd forma obtinet duas rationes. Siquidem ut terminat appetitum naturalis agentis, vocatur vltimum & finis, ob id quòd omnia ad ipsam terminantur.

Vt verò in forma exprimitur similitudo agentis, vocatur agentis exemplar, quoniam media ad finem diriguntur, & secundum suam rationem sit ordinata mutatio; mediaq; disponuntur: atq; ita forma dicitur exemplar respectu medium: & agens appellatur exemplar, propter formam postremo loco productam. Sic cum alia dubitatione Alexandrum agit, quod si forma sit vna oportet aliam esse causam vnã primam, quæ particulares causas præcedat, puta si triticum, quæ est causa particularis herbam facit, herba vero stipulam; debet alia quæ vna causa esse, cum sit forma vna, atq; eam opinionem videtur tutari Auerroes duodecimo primæ Philosophiæ, vbi habet, quod natura commune facta, & vt ipse loquitur, rememorata ab intelligentiis non errantibus suum effectum producat. Hæc enim ita dilui potest, quod agens sit vnius effectus. vnaq; causa; Verùm cum ea forma, atq; id quod sibi proponit, in lucem non prodeat, nisi multis intercedentibus medijs, vt patet ex Aristot. libris de generatione animalium; opus est: vt vna causa aliam proximè atq; immediatè producat, nisi quid fuerit obstaculo, vt in hominis vel plantæ generatione, quæ suis numeris constat, liquido constat. Verùm vt Alexander secundo questionum naturalium docet, cum entia, quæ occidunt, & oriuntur, alterius auxilio indigeant vt sint æternitatemq; secundum speciem consequantur permutationem ordinatam, id à superioribus mentibus motu atq; lumine cæli nanciscuntur, ipsiq; inde prospicitur, vt quadam cum motu cæli habitudine gubernent, à quo motus inferior ordinem suum sortitur, seruatq;. Vna igitur est causa agens particularis quæ vbi dixit Auerroes, est velut instrumentum: sed est præter eam alia, quæ cælum est, quod veluti artifex habetur, vt octavo Physicorum tradit idem Auerroes. Atq; idcirco secundo de generatione dixit Philosophus, omnia hæc inferiora esse in terminis; quod motu cæli gubernentur, quæ est causa omnibus secundum speciem providens, id quod balbutiendo quoq; sensit Auerroes duodecimo primæ Philosophiæ, eum inquit, quod circa speciem est diuina sollicitudo. Cæterum rursus contra Alexandrum instat Simplicius & ait, si omne quod est immediatum & proximum efficiens, potest producere: ergo herba est potentia stipula. Sed omne quod est in potentia, est materiale: ergo herba erit materia stipulæ, non autem efficiens, necesseq; erit querere aliam causam effectricem. Verùm illi ita satisfaciendum est, quod herba sit potentia effectrix, non autem receptrix solum: quod in herba sit ratio agendi, ac principium recipiens: quemadmodum in tritico est virtus formatiua, & potentia recipiens. Attamen vt hæc ritè perficiantur, necessarius est motus cæli, veluti dictum fuit quare non omnis potentia est receptiua. Sic in spermate est potentia homo, verùm tamen non immediatè ac proximè. nam ita in illo solum est potentia cor at in corde potentia est hepar. id enim est, quod primum è semine fit, à quo cætera deinde membra, suo quæq; ordine gignuntur, quemadmodum docuit Aristoteles. Porro cum iterum vrget, quod proxima causa in animalibus sit mater-

na non autem paterna: id quidem verum est, si recte intelligatur: nempe quod in matre sit virtus delapsa à patre. Sed quod sperma matris sit proxima causa aliterquam vt materia; profectò à vera Philosophi sententia plurimum discrepat. Neq; mihi vnquam arrisit, id quod ipse sentit, quod intelligentia cognoscant hanc formam producendam ab hoc agente. nam quamuis motus cæli inferiora ac caduca hæc ordinet, vt suis numeris finem quem sibi proponunt consequantur, neq; agant temere & à casu: non tamen intelligentia singularia cognoscit, veluti simplicius imaginatur, sed solum de ordine vniuersi sollicita est, vt rectè Auer. quoc; duodecimo prima Philo. testat. Et quamuis dicamus in his esse diuinam sollicitudinem; non tamen censemus intelligentiam hæc sublunaria completi: Verum motus cæli, cum intendatur propter vniuersi perfectionem, regula est specierum horum sub luna caducorum. quæ cum habeant materiam indeterminatã; non semper eundem effectum, eodem modo recipiunt, neq; seruant, vt iam sepe antea ex Aristotele quarto de generatione animalium monuimus. Neq; concedendum est, cælum habere cognitionem, quod Auicenna ait, nam cognitiones ac potentia sunt in hac materia sublunari, vt alias docuimus. Itaq; iam explicatum habemus, quid sit id in quo ratio causa finalis sita sit. Verum quatuor sunt, quæ hic difficultatem faciunt, primum, an verum de notet aliquid quod sit prius bono: deinde, an finis significet habitudinem, an quippiam absolutum: ad hæc an ratio cause finalis sit appetitio: postremo, an aliquod diuinum in causa finali comprehendatur. Quæ vt diluantur, animadvertere licet, id quod est in potentia ad esse, non dici tale, ex secundo Physicorum, nisi cum est in actu. Quare basis, ac fundamentum rei est actus. nam ens in potentia, dicitur simile enti, non autem ens. Cum igitur actus sit fundamentum, obinet multis rationes, nam forma vt est causa quare res sit, nuncupatur actus: vt vero completum esse tribuit speciei, habetq; omnia ea quæ ad speciei essentiam requiruntur. dicitur veritas rei, ac propterea aurichalcum, non dicitur verè aurum sed simile auro, quia non habet omnia, quæ ad eam speciem requiruntur. Atq; vt habet rationem termini, ac finis perscientis, subit rationem boni. Amplius vt in eo appetitio acquiescit, vocatur appetibile. Deniq; vt per formam Dijs similes euadimus, dicitur habere quid diuinum. Quo circa appetibile non denotat rationem finis, sed sequitur boni rationem ob quæ cuncta redduntur bona ac perfecta. Vnamiet igitur res appellatur bona, vera, appetibilis, & diuina, atq; ea propter has proprietates vni tribuit Arist. cum ait existente aliquo diuino, optimo, & appetibili, quem Simplicius, quoq; insequitur. Atq; hæc non modo Dijs conuenire, verum etiam formis quæ natura oriuntur & occidunt, ait Maurus Auerroes nono Metaphysicorum. Porro verum, sequitur ens in actu; sed quia addit aliquid enti, nempe aptitudinem quandam, iccirco duxit idem Auerroes quinto eiusdem primæ Philosophiæ questionem de vero, esse de accidente. Nolim autem hæc intelligas de veritate orationis.

orationis & propositionis, nam de ea alibi fiet mentio: sed de vero, quod videtur esse passio, aut synonymum enti. Cuius veri ratio bonum antecedere putatur. Quibus sic explicatis intelligi potest quid sit, quare Auerroes dixerit, bonū esse in rebus, & verū in mente. Siquidem intellexit de vero, quod est affectio orationis, non autem de vero de quo est praesens sermo, quod denotat rei perfectionem, quodq; diuiditur ac distinguitur à verisimili. Atq; ita omnes nodi solui facile possunt, & primum asserendum, quod ratio veri rationem boni praecedit: deinde, quod finis ut est terminus, atq; vltimum, habitudinem quandam ad ea, ad que ordinatur, denotat. Posthac, quod appetitus non circum scribit finem, sed ut quiescere facit, & ut bonus habet rationem appetibilis: Quare cum hac ratio appetitus, omnes priores includat, latini asseruerunt, quod per hanc rationem, finis describitur. Deniq; quod per formam Dijs similes reddimur: sed quò pacto haec ratio in rebus sublunariis reperiat, satis in libro de mente humana aperuimus. Atq; hactenus de fine agentium naturalium, iam ad ea quae per cognitionem & electionem agunt transire oportet.

AD IDEM SIT AGENS, QVOD PER
electionem & quod per cognitionem agit.

CAP. VII.

QVOD finis, agentis dispositionem nobis indicet, iccirco hac quaestio iam interponitur, quae investigare cupimus nunquid agens per electionem, & per cognitionem sit idem, quae sanè haud erit inutilis ad ea intelligenda quae de causa efficiente dicuntur. quandoquidem Philosophus in hac scientia id habet loco axiomatis, quod natura propter finem ac per se agat, neq; putat id indigere demonstratione, nisi propter antiquos, qui omnia ob materię necessitatem euenire asseuerabant. Ad hac sciendum est, quod multa cognoscētia agunt, quae tamen agere ex electione haud affirmamus; veluti apes, hirundines, vulpes, ac caetera animantia rationis expertia, agunt quidem, non tamen ob finem quem antea conceperant. Siquidem in his artium imagines quaedam conspiciuntur, non tamen ars, aut artificialis cognitio. Dixit enim Philosophus octauo de historia animalium, quod in brutis reperiuntur humani animi imagines, & artium: non autem artes, quod non agant, ut diximus, ex fine, quem antea conceperunt. Sic quaedam quae pollent memoria, hominibus assimilantur: nihilominus usdem uti artibus haudquaquam affirmabimus; licet similibus concedamus. Ut quae vocem humanam exprimunt, vsu ac memoria id faciunt, ut prolixius docuimus primo prima Philosophia. Proinde de eo quod agit ex proposito & instituto, discernendū est. Neq; in praesentia quaestione illā agitabimus, utrum aliquid sub ratione mali nos moueat: quoniam iam passim receptum est ab omnibus, nihil mouere intellectum practicum, nisi bonum vel ve.

rē, vel apparens, veluti infra etiam monebimus. Verum eam aggredimur, in qua non ignobiles Philosophi dissentiunt, nempe. an finis moueat vt est extra animam, vel vt est in anima cognoscente. Qua quæstio quò commodius à philosophia studiosis iuuenibus intelligatur, scire licet finem vocari id cuius gratia agens agit, & ad quem cuncta ordine quodam dirigitur. Hic duplicem obtinet rationem causæ. nam vt est in anima, dicitur appetibile quiddam obtinetq; rationē causæ agentis, & mouētis quoniā mouet appetitū ac desiderii sui excitatus; qui appetitus animal mouet. Atq; eam ob rē appetitus est magis propinqua causa motus animalis. nam appetibile vt commouet animal de ocio ad laborem, mouet motu Metaphoricè dicto, quod sit in anima: neq; hæc est ratio causæ finalis, sed subit rationem agentis. Vt vero habet rationem finis, termina. ac vt bonum quod in hoc effectu ac termino deprehenditur, est id cuius gratia cætera fiunt. Itaq; ratio causandi causæ finalis, est bonum cuius gratia reliqua obeuntur, quod cognitum ab animali mouet ipsum ex ocio ad laborem, motu. vt dixi Metaphorico. atq; vt habet rationem boni et re mi, appellatur finis, ob quem operatur. Id quod de formis materialibus aiebat Auerroes, quod vt sunt in mente artificis, mouent illum motu metaphorico; vt verò sunt in re, habent rationem finis. Aliæ formæ materiæ expertes, vt pote existentes obtinent rationem finis ac mouentis. Ac scire licet quod formæ materiales cum nō semper sint, non in eodem esse has rationes principij patiuntur: sed formæ immateriales sunt æternæ, suntq; fines primò suarum actionum, & secundum idem esse mouent. Qua propter in dubium vertitur quo pacto finis, gratia cuius hæc fiunt, cum priusquam motus agentis perficiatur, non existat actu, possit dici causa. Siquidem quod non est, non est appellanda causa, quod nullum causæ modum aut rationem habeat, sed bonum, quod sibi proponit, agens non est extra, sed solum est in anima mouentis. (puta bonum, propter quod edificator, edificat domum, nempe vt prohibeat à frigore, non est.) quare in nullo genere causæ censeri debet. Caterum respondendum est, quod id quod in agente neq; actu est, neq; in potentia, nequit vt est in anima mouere agens motu illo metaphorico; neq; potest esse id gratia cuius omnia fiunt, quæ est verà ratio causa finalis: at id bonum quod mouet, est in virtute causæ agentis. atq; id experientia comprobatur. nam si est quoddam bonum, quod non sit in virtute agentis, nō potest esse id bonum, cuius gratia operatur agens; quod id, quamuis sit appetibile haud moueat ad actionem, puta imaginatio multi auri, quod non est in facultate agentis inquirere & si sit appetibile, atq; agens delectet; tamen non est principium vt agens ad actionem aggrediendam de ocio ad laborem moueatur: quod id bonum non sit penes nos neq; in nostra potestate. Quod si insites, ac dicas rursus mouere id quod est in actu: dicendum est hoc competere fini quatenus est cognitum; non autem vt bonum cuius gratia cætera fiunt, quæ est ratio causa finalis, & esse in anima satis est vt moueat affectum in agente: qui motus, vt

diximus, non est verus, sed anima: quem *Auerroes* nominavit metaphoricum. Sed ut est bonum, gratia cuius omnia fiunt, necesse est ut sit in facultate agentis, quo possit agentis opera, in lucem prodire. Sequitur ut alium quoq; modum solnamus, qui hac ratione nescitur. Vbi sunt cause & principia alicuius effectus: ut ipse producat, debent illa vna esse. Sed finis qui est actionis terminus, nequit cum alijs principijs, que ad hunc effectum producendum procedunt concurrere. ergo videtur non posse aliquo modo esse causa, cum non possit precedere & causa proprium sit, ut sit prior. Sed hanc ita diluimus quod finis ceu ante cognitus, cum alijs principijs precedat: sed ut id, cuius gratia cetera fiunt, precedit virtus agentis in qua est id bonum, cuius gratia artifex operatur, atq; id esse in eius facultate, satis est quod precedat secundum hoc esse. atq; vbi hic finis productus est, desinit motus. Itaq; id bonum, quod est in re terminat actionem, explicatq; quid fuerit id, ob quod cetera in lucem prodire, aut forma ta fuerit. Verum ne in hac causa decipiari scire licet, quod ex causis quaedam procedunt effectum, quatenus habent facultatem agendi vel recipiendi eum cuiusmodi sunt materia & efficiens: alia, puta forma ac finis: non debent precedere, sed cum effectu generando sunt simul. Cum enim effectus genitus est forma & finis, (qui nihil aliud est quam forma, ut docet *Aristoteles* primo de generatione animalium, licet ratione distinguantur) est vna cum effectu. Ceterum, cum ratio causa finalis est extra rem, necesse est, ut aliquo modo prior sit; qui modus nihil aliud est, quam quaedam conditio, que fini competit, ut prior sit effectui: quod non est id cuius gratia mouet agens, sed est conditio finis, qua mouet agens de ocio ad laborem: Igitur ut insequitur formam est id cuius gratia omnia operantur: ut verò prior est, subit modum alterius cause, puta mouentis animal ad aggrediendum motum. Qua non est conditio cause finalis nisi quatenus præcognoscitur. hac autem præcognitio nulla est in agente naturali ut diximus: cum in eo solum sit facultas quaedam agendi & producendi finem, cuius gratia cetera fiunt. Atq; hac de causa finali satis sint.

AN OMNIA BONVM EXPETANT.

CAP. VIII.

PER quam difficile est cognitu, & intellectu, num omnia bonum expetant, quandoquidem cernimus patrem flagitium aliquod patrantem, eniti ut ab eiusmodi filium arceat & cobibeat: quasi id ipse detestetur & detestandum esse persuadeat. Quod cum ita sit, mirum est, quare *Philosophus* primo moralium ad *Nicomachum* dicat, omnia bonum appetere. Qua propter *Alexander* opinatur, esse quosdam qui malum expetant & assecent, idq; sub ratione mali. Quod ratio quoq; suadere videtur, nam cum appetitus nihil aliud sit quam voluntas: & desiderium sit actio voluntatis; cumq; voluntas no-

stra in vtranzq; partem propendat, (est enim libera vt communitè affirmit, poterit eque malum sub ratione mali, ac bonum expetere cum vtrunq; in sua sit potestate. Præterea, cum quis appetit, eo caret quod appetit, alioqui appetere quod haberet, quòd sic caret eo, ergo appetit habere. Quate carentia & priuatio, eſt ratio appetitus, causaq; ſua deſtructionis: quandoquidem appetet id, quod ſimul atq; haberet, non eſtè amplius priuatio. Atqui vt hæc diluantur, & veritas innoſceat, primū animaduertere oportet, quo pacto tria hæc, appetitus, amor, & amicitia inter ſe diſtinguantur. Appetitus fertur ad aliquod, vt ſupra dixi, quod habet rationem boni in quo acquiſcat, & perficiatur. atq; id bonum perficit naturam vel ſenſum, vel mentem ac deſiderium rationem ſequens. quam diuiſionem latini nuncupant naturalem appetitum ſequentem naturam vel ſenſum, vel mentem, qui nihil aliud eſt, quam voluntas. Itaq; in eo qui appetit, imperfèctio quæpiam cognoſcitur: quandoquidem non appeteret, niſi aliquo opus haberet, cuius indigentia excitat appetitum. Quā dictionem ſi ad materiam medicam velimus contrahere; eſt triſtis ſenſatio in ventriculo: licet & ad omnia animalis membra extendatur, quæ ad nutrimentum ſum, tanquam ad ſuam perfectionem inclinatur, quo animal viuit: totius igitur animalis appetentia eſt in ventriculo, atq; in ea potiſſimum ventriculi parte, qua ſenſus viget, nempe in eius orificio; qua cum animal priuatur, naſcitur ea qua dicitur in appetentia. Ad hæc ſcire licet quod omnia quæ hominis appetentia obijciuntur, offerunt ſe ſub ſpecie boni vel apparentis, vel delectabilis, vel vtilis, aut honeſti: ſiue id ſit bonum animi, ſiue corporis ſiue fortuna, quare omne bonum. ſub vna ex his rationibus ab homine perpenditur. Amor autem, vt ab appetitu ac ſpe ſecernitur, eſt quædam animi paſſio rei præſentis ac poſſeſſæ. Amicitia verò eſt habitus & beniuolentia non lateus inter amicos, vt latius libro octauo Ethicorum docet Ariſtoteles. Sunt complures qui non diſtinguant inter ſpem, deſiderium, & amorem: vocantq; amorem id quod ſummo ſtudio expetitur. Sed ſi reſtius res examinetur, aliter ſe habent. nam amor eſt paſſio, qua proficiſcitur à re qua poſſidetur: qua potius cum fruitione conuenit, quam cum deſiderio. atq; id quod illi voluerunt ſignificare, eſt concupiſcentia in rebus naturalibus quam ſemper comitatur appetitus atq; eã ob rem in his rebus caducis ſemper conſequentur amorem ſpem, appetitus, deſiderium & timor at in amore rerum intelligibilium eſt certitudo ſine timore, quem fides parit, ac obiecti immobilitas & veritas. Eſt præterea aliud ſciendum, quod homo per electionem, aut artem, duos ſibi proponit fines: quorum vnus ſe habet vt domus in ædificatore, qui relinquit domum factam: alter eſt operatio, qualis eſt modulatio. Verùm cum vna eademq; res duos patitur fines, opus ſcilicet & operationem: ſemper operatio opere eſt præſtantiore, quia opus ſit gratia operationis ſequentis opus. His ita explicatis, vt quaſtio e medio tollatur, multa ad eius ſolutionem ſunt adducenda. primum, quicquid ab

domine expetitur prater Deum, cum non sit vndiq; perfectum; in eo aliqua ratio mali reperitur: idq; vel quia bono priuatur vitio sui, vel quia natura, ob suam infirmitatem eiusmodi bonum non perfert. Id enim ita se habere in omnibus qua sunt infra Deum liquidò constat. Deinde homo per rationem futurum prauider: & per sensum praesens cognoscit, qua propter ait Aristoteles tertio de anima in nobis esse contrarias appetitiones, neq; semper simul idem appetere neq; quouis tempore eodem oblectari. nam quod nunc adridet, id paulò post displicere sentio. Quibusdam videtur, quod id quòd aliquibus placet, non sit vndiquaq; bonum, vel delectabile, vel honestum, vel tantae voluptatis, quantum est aliquid aliud, quod illis adridet magis. His sic constitutis facillimum est quaesito satisfacere. nam cum in dubium vertitur, an omnium finis sit bonum; vel qua ratione Aristotelis dictum, quod omnia bonum appetunt, sit intelligendum: responderi debet, quod sub ratione boni, vel quòd delectet, vel utile, & bonum est, mouet nostram intentionem. Quare non possum probare eorum interpretationem, qui per bonum intelligunt, id quod per se bonum est, qui est Deus. Opt. Max. quiquò nulla in eo inueniatur imperfectio, omnem rationem possidet bonum. Quam ob rem non vulgares Theologi dixerunt, Deum non posse odio haberi; quòd nullam habeat rationem, ob quam illum odio prosequamur. Atq; ieciro quoq; inquit, quod nostra appetitio ac voluntas necessario feratur in Deum: licet, quod ad alia pertinet penes nostram voluntatem sit, ea ferere vel perficere. Veram quomodo haec sint intelligenda, in libro, An homo volens bonus vel malus fiat facta discussimus: nunc iam non est locus. Ad id autem quod dicitur, patrem facimus aliquid facientem, ab eo filium detestare: dicendum, quod hac duo, nempe committere flagitium, & filium ab eo tanquam mala dehortari, possunt simul consistere. namq; sensus comprehendit aliquid esse delectabile ac voluptuosum, quod ratio malam & prauum esse iudicat. Qua ratione detestatur id quod ipse committit, vitaturq; inde auocare filium, vel quod metuat, nõ eius animus nimium ad id procliuis verecundia limites pertransent, vel ob alia qua inde enasci emanareq; possunt. Alii Porro quod secundo loco obieciatur, respondentis, quod quantum voluntas vel intellectus, possit in vtraq; partem propendere, qua ut sunt praesentia, sub aliquò boni specie sunt causa appetitionis, nihil tamen mali, nisi ut euictur maius malum expetitur. atq; id minus malum, in praesentia loco boni capimus: quemadmodum & medici, minus frigidum, interdum calidum vocant & minus calidum frigidum. Deniq; postrema obiectioni ita occurrere licet, quod in natura in qua est alicuius rei carentia, duo sunt consideranda subiectum, quod perficitur eo qua caret: & carentia: vel non esse eius rei, qua perficit. & quantum illud non esse appetat esse. (alioqui vnum contrarium alterum expeteret.) at tamen subiectum propter id non esse, pendet ad id quo caret, quòd perficiatur. atq; ita primo Physicorum intellexit, cum inquit: si minam appetere vitium, & turpe bonum. Proinde ex

hic intelligi potest, quo pacto finis semper sub ratione boni mouet agens.

DE CAUSIS RERUM NATURALIUM EFFICIENTIBUS. CAP. IX.

In tractatione rerum naturalium, qua causas inuestigare nitimur, operacium est primum omnes causarum modos exquirere, & qua sint ab arte excludenda cognoscere. Porro sufficientem causarum diuisionem duplici via venari possumus, aut vniuersali modo, quemadmodum Logicus, & primus Philosophus, atq; hoc vt respondere possimus ad interrogationem qua quari solet, quare res aliqua sit. Vel eo modo quo Aristoteles docet numerum quasitorum ex numero eorum, qua vere scimus. Sed naturalia Philosophus, cum pertractet de substantia vt mouetur, quare causas per quas oritur, & est. Omne autem quod mouetur quatuor habet causas, illas per quas est, materiam scilicet & formam, que sunt partes substantia rei; & praterea efficientem, ac finem; quare quatuor causas rerum naturalium sunt inuestiganda. Cumq; de sine, materia, ac forma, quantum quidem ad Physicum spectare videtur, tractauerimus; reliquum est vt de efficiente, cuius ope res fit pertractemus. Sed primum hic inspiciendum est, quas diuisiones hac admittat. Aristoteles eam in sex partes distrahit, quas Grammaticus de secundo Physicorum etiam retinet, in causam per se & per accidens, in simplicem & compositam, in propinquam & remotam, quas omnes deinde diuisit per actum & potentiam, voluitq; has sectiones omnibus causis efficientibus conuenire. Verum hic statim se se offert dubitatio multiplex. Primum, cur Philosophus non diuiserit eodem modo effectus naturales cum eisdem sectionibus admittant. dicitur enim effectus per se & per accidens propinquus & remotus, simplex & compositus, & in actu ac in potentia. Deinde cum possemus assignare unum genus cause, quare non assignamus plures. Puta quod illa causa sit particularis, Simplex, & per se, vel alio modo. Ad haec quod profecto non minus dubium esse videtur, cum simplex & compositum, non sit penes rem, sed penes modum loquendi; cur Aristoteles hunc modum passerit. Quibus sic mihi satisfieri posse videtur, & primum prime, quod quamuis in effectibus naturalibus haec diuisiones reperiantur: attamen non sunt media quaedam ad cognitionem scientificam, licet cause in quibus haec inveniuntur, sint cause rerum naturalium scientifica. Quare Aristoteles per hypothesein haec diuisiones in effectibus reperiri sumens; argumentatur eos simulo quoq; modo in causis inueniri. nam cum videmus aliquos effectus fieri temere, arguimus de causa qua nam sit, cognoscimusq; ita eam non posse esse nisi per accidens, effectus enim haec quaquam esset temere, nisi causa esset fortuita, & casualis. Cognouerunt autem Philosophi causam esse per accidens, & esse

Etiam de casu: quod hic fit in paucioribus & illa raro eiusmodi quippiam efficiat. At vero effectum & causam per se deprehenderunt; quod tam effectus quam causa vel semper, vel in pluribus eueniat. causam verò propinquam, vel immediatam esse dicimus, inter quam nihil intercedit medium, quod postremò producat: eam contrò mediatam, cum alia aliqua cause intermedia intercedunt. Verùm forte licet, quod effectus dicitur mediatas quando interuenit alius effectus, qui cause propinquior ac immediatior est. Porrò cum hæc extrema intelligit Philosophus per se, & per accidens, tunc rectè componit causam per se & per accidens, & vel per accidens, vel per se. Eodem modo alias quoq; diuisiones contingit per effectus in causis reperiri. Secunda vero dubitationi responderi debet, quod & si aliquando plures causa reperiantur, exempli gratia, quod sit per se particularis, & in actu: attamen hæc proprietates ratione secernuntur. Atq; id quoq; sensus Philosophus, cum dixit, quod hæc proprietates ratione sint diuersæ, quamuis in vna eademq; causa coincidunt. Ceterum his dictis se ingereere videtur difficultas, quo pacto hoc apud Philosophum sit intelligenda quod causa particularis & in actu sit simul cum effectus: & quomodo duodecimo prima Philosophia dixerit, quod forma sit simul cum eo cuius est forma, quodq; agens prius oriatur. Cui occurrì facile potest modo intelligamus quæ sit differentia inter formam, & agens in actu: res enim ea quæ agit, prior est tempore effectû, quem depromit ac producit. Cum verò dicitur, quod agens est simul cum effectû; intellige, quando agens actu producit effectum. nam necesse est vt effectus sit vna cum causa, quando generatur: licet causa post effectum possit abesse ac deficere. Quod si hic mihi obieceris, quod, vt sæpe euenire solet, pater emissio semine occidit, & tamen filius & embryo sit: quare non videtur causa esse vna cum effectû quando gignitur. Dicendum, quod hic sit causa quæpiam quæ propinquior & immediatior est patri, nempè Semen, cuius virtute sit generatio. quod vt docet Aristoteles, duodecimo prima Philosophia, & secundo Phisicorum, rationem instrumenti obtinet. quod nos etiam sæpe alias docuimus. Porrò forma non modo dicitur vnam esse cum composito, verum etiam vna cum composito oriri atq; occidere. Agens quidem proximum ac immediatum simul est; sed forma simul est & occidit. Tertius verò nodus suprâ propositus sic dissoluetur: quod cum volumus causam assignare, sæpe vsu veniat, vt simul causam per se, ac per accidens atq; interdum simul multas causas reddamus. Neq; solum id accidit circa modum dicendi, sed circa res ipsas; vt cum causam reddere cupimus, secundum vna causa modum, plures causas assignemus. Atq; de diuisione hætenus. ex quo etiam patet, quid de effectibus sit dicendum.

¶ Item...
 ¶ Item...
 ¶ Item...
 ¶ Item...

Communis quæpiam de scientia in genere & simpliciter adferri solet distinctio, ad huius nodi solutionem: ea tamen nunquam mihi arrisit.

Aiunt enim naturalem non adferre omnes causas per se: quod vltimus finis primæq; forma, (vt Auerroes quoq; primo Physicorum sentire videtur) in scientia naturali non demonstratur; quod duas eas causas Metaphysicus inquirat. nam prima forma non cognoscitur per formas naturales, vt sunt naturales: sed per formas quatenus rei perfectionem denotant: quia solus primus Philosophus agnoscit formam, vt rei substantiam, quemadmodum Aristoteles septimo Metaphysicorum docuit. Atq; iccirco inquirunt non esse manum naturalis Philosophi inuestigare primam formam, vt forma est habitu naturali, sed mixto quo modo etiam sinem cognoscit. nam finis vt est vltimum, & rei bonum denotat, ad primum spectat Philosophum. Quod vero ad efficientem causam pertinet, quoniam motus primus, quem naturalis secundum omnem rationem debet cognoscere, est motoris effectus: iccirco naturalis habet euidentem medium, vt deducat concludatq; aliquam esse substantiam immobilem: quemadmodum Aristoteles octauo Physicorum tradit. Itidem primus Philosophus cognoscit materiam vt substantiam, & potentiam, velut supra monuimus; sed quod sit subiectum transmutationis generabilis per accidens, & æterna per se, solus nouit naturalis, vt Auerroes octauo prima Philosophia declarauit. Ex quibus aseritur omne genus causæ intelligere Metaphysicum, licet magis abstracte, tum medijs, tum rei intelligibilis ratione: quare vt rationes sint abstractiores, id ad illum spectabit. Cumq; ratio motoris non abstrahat à motu, veluti finis formæq; ratio, iccirco hæc magis ascribuntur primo Philosopho quam naturali. Quare Aristoteles à causa finali conclusit duodecimum prima Philosophia versus Homericum, inquiring.

ὅτι αὐτὸ πολυκοιμῆν ἐστὶ κῆρυκος ἐστῶ.

Quo probat vnum esse principem. Idem quoq; aseruit octauo Physicorum, medio vsus naturali, nempe quod sit aliquid, quod ita monet, vt nullo modo moueatur. Quam obrem primus Philosophus dicitur considerare altissimas ac primas causas, ad quas particulares omnes dissoluendo deducit, neq; alibi consistit prius quam ad eas peruenerit, & iccirco eius scientia dicitur sapientia. Dialecticus quoq; ac logicus substantiam ac formam speculetur, ob id quod questiones de primis principijs dant essentiam rerum, & quidditates adferunt pro responsionibus. Quapropter aserendum sentiunt, quod & si cognitio exquisita, quæ per causas per se habetur, versetur in certo scientiæ genere, puta naturali,

uali, aut mathematico: non tamen simpliciter; hoc est in vniuersum; quod ea ad sapientiam spectet vt sexto Ethicorum & prima Philosophia tradit Aristoteles. Caterum se offert hic, non leuis difficultas, nãm ratio mouentis sit eadem cum ratione agentis, & alterantis. Putarunt quam plurimi, quod mouens, vt respicit esse effectus, non per modum producti, vt cum illis ita loquar vocetur efficiens: vt verò respicit effectum ceu productum appelletur mouens: atq; vt est corpus per primas qualitates alterans, nominetur primum alterans. Ex quo concluditur, Deum esse creatorem, vt respicit productum sine subiecto & primum mouens, vt hæc omnia inferiora suo motu gubernat: & primum alterans, vt eadem hæc caduca, motu & lumine alterat. Caterum quoniam hæc non sunt peripateticè dicta, primum videamus, qua fuerit hæc in re Aristotelis sententia; deinde rationibus respondeamus. Atq; vt res ab obo intelligatur, neq; illis post hæc relinquatur dubitandi locus: scire licet, quod apud Philosophos latius patet, mouere quam agere; licet apud posteriores horum propria significata confundantur. Nam agere propriè dicunt, (vt videre est prima de generatione capite de agere,) qua calefaciunt, refrigerant siccent, & hume fient. mouere verò, de omni motu, ac potissimum loculi, dicitur. dicimus quidẽ Deum & intelligentias mouere, non tamen propriè alterare, quandoquidem hoc est corporis, & primum competit celo. Celum enim nuncupatur primum alterans, & intelligentie sunt principia vnde motus, atq; hoc in vniuersali. Neq; est illum primum efficiens distinctum à primo mouente; quoniam nulla est concedenda productio, nisi per motum Græci sanè recentiores quidam verba ποιῆναι, quod est facere vsi sunt pro creare; id tamen non est Philosophicum, neq; antiquioribus. Ita vsitatum. sacra quinetiam scriptura eodem modo vtitur, licet potius vtendum esset. verbo κτῆναι, pro creare, quam ποιῆναι; aut Deus pater dicendus esset factor caeli & terre, non autem creator; Caterum Theologi qui dentati satis probè sunt, trahunt, detorquentq; nomina ac verba quod lubet. Aristoteles definiens causam, quam ipsi vocant agentem, inquit principium esse vnde motus: nam quod fit, & in rebus nouum esse capit, necesse est, vt per motum, esse accipiat cui motu vt aliquid quoq; subijciatur omnino necessum est. Quam ob rem Aristoteles libro octauo Physica auscultationis, cupiens confirmare, omne quod fit per motum fieri, assumpsit ceu proloquium, motus definitionẽ, ex qua conficit, omne quod fit prius esse in potentia, nã id necessario effectum præcedit. Quare si omne quod fit, opus habet aliqua motus specie, necessarium est subiectum quod fit in potentia vt fiat, atq; ita Philosophi qui introducunt creationem, vel productionem quampiam citra motum; deuiant à peripateticis principijs. Neq; te decipiant quorundam distinctiones, quod latius pateat potentia & actus, vt à primo Philosopho consideratur: quam quæ sunt per motum, vt Aristoteles octauo Metaphysicorũ tradit. Siquidem id nihil facit ad hoc propositum. nam censet Philosophus, quod nomẽ

actus & potentia, vt a primo Philosopho consideratur, in plus esse: quoniam talis potentia & actus ad plura se extendit: non tamen, quod reperitur actus quispiam, hoc est, aliquod agens citra motum, hoc enim ridiculum est, nimisq; puerile, velle per eam Philosophi auctoritatem, (quod tamen quidam facere conantur;) demonstrare esse aliquod agens sine motu. Quare ab eiusmodi est cavendum: sunt enim deceptiones ac impostura potius quam disciplina, quas cucullati hi adserunt, vt dicemus in questione de creatione, in prima Philosophia; & alias prolixè disputauimus octauo Physicorum, contra Grammaticum: Proinde dicendum est, relationem agentis nullam esse, nisi ad passum, atq; ad id quod accipit suum esse per motum: & ex quatuor causis, vt a naturali considerantur, duæ, nempe agens & finis respiciunt motum: & duæ reliquæ puta materia & forma, effectum. Quare agens vt à Physico consideratur non respicit proximè atq; immediatè ipsum esse effectus: neq; finis, vt terminat motum, quoniam in mobilibus non est verè finis, vt Auerroes sape docuit. Primus Philosophus potest quidem secundum rationem abstrahere mouens; vt efficiens: & productum, vt factum; & formam, in quantum substantiam, itidem & materiam: sed in re sunt tantum causa, agens & finis, mouentes; materia verò, & forma, per motum constituunt esse rei. Non igitur reperitur efficiens, neq; factum, sine motu, vt audies in prima Philosophia. neq; Ioan. Gram. & Simplicii. intelligunt quid sit verè creatio, quæ ita nostris Theologis nuncupatur. Neq; audiendus est abstrahens secundam rationem, quasi ita sit in re multoq; minus ea admittenda sunt, quæ adserunt de simplici emanatione. Siquidem longa via aberrant. nam simplex emanatio, non est actio aut passio, per quam aliquod accipit esse: sed nihil aliud est, quam conseruatio potentie, qua aliud agit & patitur. Neq; velim imponerent verba Auerrois primo de cælo, quæ videntur asserere, cælum dependere alia dependentia quam per motum hæc enim sunt frivola, vt disces ex prima Philosophia, & infra: nã emanatio, vt vsurpatur Philosophus, est quando aliquod principium infundit alicui & tribuit potentiam & facultatem, quomodo à cælo in hæc inferiora videntur virtutes emanare: à cælo, inquam tanquam artificis & in nos, ceu instrumenta cæli, sic & medici è fontibus principalibusq; membris facultates ad sua organa emanare dicere nonnunquam solent. Neq; aliter intelligere licet, veluti audies, Cælum igitur est primum alterans, primumq; agens naturale, quod ex primo mouente, & non moto componitur, Qui sane à naturali, & primo Philosopho cognoscitur: verum à naturali, motor vt cæli pars agnoscitur eunq; per motum declarat. Atq; id cælum hæc inferiora ceu artifex alterat, & gubernat ordinisq; est causa: sed quædam immediatè mouet, veluti elementa, elementorumq; passionem, vt dictum est libro Meteorum: quædam verò mediate. Ad hæc propter diuersos motus, quibus cietur; iam ortus ac interitus, & perpetuitatis est auctor. nam motu suo in circulo obliquo, nouarū generationū ac corrup-

tionum est causa, authorq; quare hec vicissim oriantur ac occidunt; motu die fixarum stellarum, aternitatem facit; quemadmodum libro secundo de celo & secundo de generatione docetur, & quamvis vtroq; motu aternitatem sibi proponat, eamq; spelet; tamen per motus planetarum videtur agere finitatem, quoniam excitat motus generationis ac corruptionis finitus; per motum vero stellarum in errantium, res continua sunt, quare aternitatem faciunt. Itaq; non, vniuniformiter res recipiunt influxus à celo, atq; eius rei causa est materia; propter suam aopisiam & inde terminationem, de qua supra satis superq; iam loquuti sumus. nam à materia provenit, quod res naturales sint in pluribus & non semper, sitq; in illis fortuna, temeritas, ac contingentia; quemadmodum sexto prima Philosophiæ monuit quoq; Aristoteles. Habes ergo, quomodo in hoc mundo sensibili, omnia à celo, vt causa vniuersali; finem & persequutionem suam adipiscantur; semperq; hic mundus sensibilis secundum partes generetur; non tamen secundum totum, quod careat contrario totaq; sua materia constet; ob quem etiam vnum est, vt statuit Philosophus primo de celo. Est & vnum celum, ac vnus princeps: quod optima eorum dispositio vnum principium requirat. Neq; fas est dicere, celum in meliorem statum potuisse commutari. Quinetiam confitendum est; intelligentias ac Deum per celum providere huic mundo inferiori: quod ipse in suis partibus qua prouidentia opus habent, sensibilibus mutationibus sit obnoxius. Celum vero, hoc est corpus orbiculare; non habet ea opus; quod vno eodemq; modo semper se habeat à nullaq; in eo aeternitate temeritas; quod materie ex parte sit, qua vt diximus, temeritatis, est causa. Est ergo celum medium quoddam corpus, quo infera superis nequeunt; & quo omnis inferior virtus dependet. Merum respellu aliquorum, vt putat quorundam elementorum affectionam, quas in libro de meteoris alias enabruimus; est causa particularis; hoc est, est proxima & immediata efficiens causa: at totius mundi sensibilis est causa vniuersalis; quoniam Sol & homo generat hominem, vt docetur secundo Physicorum. Concurrit & ad generationem muscarum, vesparum, apum, & plantarum, ten artifex intercedente instrumento, quæ admodum in particularibus generationibus explicabitur. Sed hic emergunt non modica difficultates, primum, vnde sumamus necessitatem: deinde quare dicimus contingentia carere causa determinata, si materia exprimitur; demq; quæ sint, (qua subiiciantur fato quæq; sit generatio fatalibus. Quibus vt fati fiat, scire licet, res que natura constant, haud vno se habent modo: quædam enim simplices, alia composita sunt. simplices ab vtraq; ratione sunt, quorum necessitas vniiformis est, eodemq; se habet modo non secus quæ esse. rebns; verò compositis necessitas quæ inest, per sua causa non tam efficietes, quod prepediri possint. Atq; iterum in rebns vatur aliis demonstrationes à causa efficietibus ad suos effectus non sunt potissime: quod effectus impediti queunt, ob materiam indeterminationem, q̄ variis inuicemq; formis recipere pot. Porro vna necessitas q̄

à materia orū Philosophis appellat necessitas simpliciter: nullā aliā ob rationē,
 nisi quod esse rerū naturalū à materia oriatur, Neq; aliter asserere potuerunt
 quod non agnoverint aliam substantiam, præter materiam. At necessitas, quæ
 profuse fitur à forma & fine, nō nuncupatur necessitas suppositionis quod enim
 res naturalis in motu sit id, vt Aristoteles quinto de Generatione animalium
 testatur: forma vero & finis; vt iam antea ex primo de Generatione dictum
 fuit, eadē ferē subeāt rationē: iccirco quæcūq; necessitas à forma; ac fine sumit̄,
 ex suppositione nominatur, nam quod dentes anteriores sunt acutiores, non à
 materia sumenda est ratio, sed ab opere, quia incidunt. hæc enim est utilitas
 & finis, cuius gratia dentes anteriores eiusmodi figuram sunt sortiti; atq; ea
 propter ab opere & fine sumenda est necessitatis ratio. Quam ob rem materia
 ob id est talis, quia destinatur ad eadem formam, adq; iccirco optimè dixit Ale-
 xander, quod ab illo, primo de anima. Auerroes quoq; mutatur; quod mem-
 bra Cerui differant à membris Leonis: quoniam anima differt ab anima. Hac
 sanè via dirimitur controuersia, qua dubitari solet, an distinctio formæ sequatur
 distinctiōem materie, an è conuerso. Nam cum forma obtineat rationem
 finis, satius est dicere, quod distinctio formæ, sit causa distinctiōis materie, vt
 habet Auerroes secundo de anima. licet materia, id est pars materialis sit signū
 distinctiōis formæ. Quare conclusit Auerroes octauo Physicorum, quod si ho-
 mo generaretur ex terra, esset æquinoct homo, quia aliam formam asseceret.
 Hæc igitur, quod tota necessitas, totaq; distinctio sit à forma, vt destinatur ad
 opus; non autem à materia primò, quemadmodum antiqui senserunt; persuasit
 nullam esse substantiam nisi materiam, veluti supra monuimus, & Aristoteles
 septimo; atq; octauo primæ Philosophiæ docet. Quibus sic declaratis, patere
 puto, quod ab omnibus causis sumi possit necessitas: attamen à forma, vt finis
 est, capitur necessitas ex suppositione, ex materia verò, simpliciter. Porro hic
 locus exposcere videtur vt expendamus, vum pluuia, quæ pluit sub Cane, quæ
 nullam habet necessitatem, & quæ hyeme, vt frumentum putrescat, sit propter
 aliquem finem. Duobus modis videtur hic respondere. Simplicius; primum
 quod pluuia neq; hyeme, neq; æstate sibi proponat frumenti putredinem: sed
 hoc euenit casu, haud aliter quam monstra insequantur actionem nature: raro
 enim in sequitur pluuia putredo. Deinde inquit, quod & si natura videatur
 hoc casu facere, tamen Deus, qui est natura superior, vtur natura, vt cuncta
 pro iure & æquo dirigat. Verùm hæc secunda respondendi via videri possit
 astruere, quod Deus cognoscat particularia, cuius oppositum alibi docuimus.
 Dicendum igitur puto, quod hyeme pluuia non generetur temerè, verum ob id
 vt humida yignantur: at æstate sit à casu, quod tunc nulla sit intentio generan-
 di humida sed potius sicca. licet materia ob suam indeterminationem possit aliā
 formam recipere. Et quamuis ex eiusmodi pluuia quædā inuincens oriatur
 perfectiq; attamen ea non est ascribenda alicui causæ per se: nam quemadmodū

dixit Hippocrates secunda sectione Aphorismorum, his quæ non ex ratione leuant non oportet fidere, neq; multum formidare mala, quæ præter rationem eueniunt plurima enim talium stabilia non sunt, neq; multum durare, & per manere consueuerunt. sic neq; laudandus est effectus bonus, cuius causa est fortuita, quo modo Auicenna quoq; ait, rectum ab errore non laudari, Quod si quæras, an Deus sibi proponat & intelligat frumenti generationem aut corruptionem, Equidem censuerim christiano veritatem rei agnoscenti ita esse asserendum, Verum Philosophus naturæ vestigia intuitus, id negabit, dicetq; generationem pluuiæ nihil aliud spectare, præter incrementum generationemq; humidorum. ad quæ, cum certo tempore fiant, quod sequatur frumenti incrementum, hoc fit per accidens. At agricola, qui naturæ ministrans eam insequitur, committit terræ semen eo tempore quo ut plurimum fiunt putredines. Quare generatio frumenti est propositum artificis, non autem naturæ, sed eius qui naturæ dispositiones obseruat & cognoscit, & ad eius rationem frumentum ex arte disponit, Proinde non putarem ego posteriorem Simplicij responsionem esse peripatheticam, & veram sed artificem per se non autem naturam, aut Deum spectare & sibi proponere frumenti generationem. Verum esset se rursus satis commodus dubitandi locus, utrum menstrua sint intenta à natura, ita enim iam loquimur. Quidam senserunt, intenta quidem à natura, sed vniuersali, non autem particulari. nam quod hic filius qui gignitur habeat sex digitos, haudquamquam id sibi propositum generans pater, sed natura vniuersalis. Quod profectò ductum falsissimum est. Inquit enim Aristoteles, quinto de generatione animalium quæ non sunt opera, vel naturæ communiæ, vel generi singulorum propria borum nullum alicuius gratia aut est, aut fit, sed monstra, nec sunt naturæ communiæ, nec alicui generi propria. Igitur sunt præter naturæ tam vniuersalia quam particularis intentionem. Deinde & si id tribuatur materiæ, quod propter suam indeterminationem id efficiat, quemadmodum cætera naturalia ipsi ascribuntur, non tamen naturæ ascribitur. Morbus quidem & sanitas conueniunt animalibus, & morbus sequitur naturam materiæ, & sanitas formæ est comes: non tamen morbum absolutè dicemus naturalem, nisi cum conditione. Porro in aibus frequentia sunt monstra, cæni in gallinis videre est: verum id accidit ob partium frequentiam ac multitudinem. Ex his liquet, quo pacto in rebus naturalibus necessitas sit sine petenda: cumq; finis sit gratia cuius omnia fiunt, ab opere sumuntur partium animalium ac plantarum tum qualitates tum quantitates. quod in artibus quoq;, ut septimo Politicorum declarauit Aristoteles, locum habet. nauis enim non fit tam exigua, ut ventorum, vnda rumque impetus sustinere nequeat: nec adeo magna ut gubernari non possit, qualis esset si longitudine stadium superaret. in natura quoq; sunt certi fines: certeq; rerum magnitudines, quod destinentur operi. Et quanquam materia est diuisionis subiectum, propter quantitatem; ut deputatur, tamen formis, per

quas composita naturalia actiones suas obeunt, habet terminum quantitatis qualitatissq; sibi praescriptum, ut alias quando de augmento disputabimus, aperiemus. Quare si quando exceditur limes ac terminus magnitudinis & qualitatis: id fit praeter naturam intentum quae est in rebus ordo ac mensura. nihil enim in natura est inordinatum, ut docet Aristoteles octavo Physicorum. Ratio porro termini est à forma: ut indeterminatio à materia, veluti supra quoq; abundè explicuimus. Verum in dubium vertitur num qua fiunt casus, fiant à certa definitaq; causa, cum dicamus ea sequi naturam materiam, & quae habent certam causam materialem, habent quoq; efficientem: nam ut inquit Plato nullus est effectus, quem non procedit aliqua legitima causa. Solet praeterea quæri an detur agens aequale, quod sua natura non magis unum oppositum, quam alterum agat. Quare ut haec explicentur, prius videndum est quid sit casus quidem fortuna. nam haec causas quidem esse hominum consensus satis edocet: idq; experientia quoq; docet, verum quo pacto inter se distinguantur non ita cuius patet. & quoniam casus & fortuna inter causas, & nonnunquam inter effectus recensentur; ut propriè nihil aliud sit nisi habitudo quadam causa ad effectum non intentum, iccirco de utroq; de causa inquam & de effectu dicendum est. Cumq; docuerimus quatuor esse causarum genera, primum inspicendum venit ad quod causa genus referantur. Profectò non reponentur in materia, quandoquidem fortuna non subicitur neq; figuratur, nam non est ipsa subiectum effectus fortuiti, neq; casus temere euenientis, seu pars: esse enim necessaria, esseq; pars effectus. Neq; est forma quoniam per formam res sunt necessaria, quod sit rei pars ac substantia. Ad haec, non est causa ut finis, nam finis is dicitur cuius gratia agens operatur, & propter quem materia mouetur. Sed causa haudquaquam fortunae, aut fortuiti effectus gratia mouet. nam fortuna, & si pro causa accipiat tamen non proponit neq; intendit effectum productum, neq; motor effectum eiusmodi fortuitum, tanquam scopum spectat. Relinquitur ergo, ut si fortuna pro causa habenda sit, reducat ad causam efficientem. Ceterum cum causa efficiens per se appelletur ars electio natura, ac deus: causa verò per accidens (sub qua fortuna ab Aristot. collocatur) necessariò reduci debeat ad aliquam earum, quae per se dicuntur, de ferri debeat. causa per se ea est. quae sua natura, suaq; propensione agit id quod intendit & efficit, seu medicus, qui sanatatem sibi tanquam scopum proponit, eius per se causa est. Quod si contingat medicum musicum quoq; esse, ut musicus per accidens sanabit nam id sanare inquam, medico per se competeat. Ita se res habet, etiam in effectu. nam aeger ut aeger sanatur, quod si eueniat, agrum esse musicum (cum accidere possit natura musici ut agrotet) sanitas ipsi ut musico, erit accidentaria. Porro cum fortuna neq; inter causas, nec inter effectus per se recenseri possit: quoniam causa effectusq; per se certa determinataq; sunt: fortuna vero, siue pro causa, siue pro effectu accipias, indefinita incertaq; est, cuiusmodi sunt illa quae per accidens fiunt, fortuna igitur inter causas per accidens nume-

granda est. Caterum cum omnis causa per accidens, sit alicuius causa per se
 accidens: si fortuna inter causas locum habere debet, inter eas qua ex electio-
 ne & proposito vel arte agunt, reponenda videtur. Quare fortuna causa erit
 voluntaria; qua finem quem sibi proposuerat, non assequitur. Proinde qui
 agunt ab appetitu & voluntate cum fine suo frustantur, quem proposuerant,
 & alium temerè consequuntur, aut producunt, dicuntur agere à fortuna: fi-
 nisq; ita temere productus, à causa qua talem non intendebat, dicitur finis for-
 tuitus. Qui si bonus fuerit vocatur ἰτυχίαι; si malus, ἀτυχίαι; bona sci-
 licet malaq; fortuna. Porro casus, si proprie capitur, ac vt distinguitur à for-
 tuna, est causa naturalis, vel natura suum finem quem sibi proponebat, non at-
 tingens. hic autem finis effectus casualis & fortuitus quibusdam nuncupari
 solet, quod eiusmodi à natura non fuerit institutus. hic saepe euenit chymistis,
 quoniam flauum sibi colorem proponant facere purpureum, aut aliquem alium
 efficiunt. Fortuna itaq; est propositum nostrum, cum ab eo fine quem specta-
 bat, aberrat. Sic casus est natura quæ à suo quoq; fine errat. Quare habitu-
 do propositi nostri, aut naturæ ad finem non intentum, appellatur formalis ra-
 tio casus & fortuna, Hinc colligas aliud proprium in casu & fortuna, quod ef-
 fectus qui temere fiunt, rari sint. atq; iccirco dixit Aristoteles, esse in paucio-
 ribus. Attamen, nequid ambiguas, non quicquid sit in paucioribus dicimus
 à fortuna vel casu fieri. Licet omne quod à fortuna casum sit, raro contingat.
 nam labor solis defectusq; raro, quidem sit; verum tamen quod habeat certam
 definitamq; causam haud quaquam a fortuna vel casu fieri dicemus, quod eius
 certa sit causa certumq; tempus. atqui effectus fortuitus, nec certa est causa,
 neq; ipse certus est Quod si istes videri rem aliter se habere dicasq; effectum
 fortuitum certam obtinere causam: quod animalis propositum errans sit eius cau-
 sa: sic casus natura errans causa habetur. Equidem dixerim propositum & na-
 turæ errantem nequaquam esse certam legitimamq; causam, quod erret innume-
 ris occasionibus incidat tam in natura, quam arte & voluntate. Idem quoq;
 sentiendum est de effectum fortuito & casuali, qui incertus est, hoc est non præfinitus
 ab agente quod ab eo non spectaretur. puta si quis fodiens terram, vt arborem
 plantet, inueniret thesaurum, fodere quidem est plantandi causa per se; inuentio ve-
 rò thesauri est fortuna; cuiq; id sit bonum dicitur bona fortuna. Sin contra, mala
 quis fodiens terram vt plantet arborem, a serpente ictus languet; est quidem hoc à
 fortuna, quoniam id non erat illi propositum, sed appellat mala, quod nocuerit. Quod
 si in serpentum copia fodiens à serpente feriretur; haud quamquam id proprie tribudum
 esset fortunæ, sed potius fodiens temeritati ascribendum, quod fodiat locum serpen-
 tibus abundante. Similiter si quis equus, pabuli auiditate in locum aliquem cõciserit,
 vbi ab hostibus incolumis euasit: naturalis quidem appetitus erat pabuli.
 attamen fortuna & casu factum est, vt is appetitus sua sibi salutis causa
 fuerit Noto tamen te ignorare, casus nomen nonnunquam cum fortuna
 confundi, & si si proprie sumatur ab ea distinguntur, Porro qui definiunt for-

tunam esse causam abditam & rationi humana ignotam: ij fortuna rationem non conſtituunt, vt ſatis bellè Alexander, libro de intellectu explicauit: ſed ſtatuant, in qua hominum habitudine ad cauſas ſe habet fortuna, & cauſa ac ratio in promptu eſt. nam qui nouerit hanc cauſam, quam fortunam nominamus, is quid ſit fortuna quoq; cognoscat. qui verò ignorauerit, cauſam non ſpectaſſe neq; ſibi propoſuiſſe eiſmodi effectum, is etiam quid ſit fortuna nesciet. Præterea ſi cuiuſpiam effectus cauſa aliquibus fuerint ignota, & aliquibus nota: profectò quid ſit fortuna aliquibus perſpicietur, aliquibus verò minimè ſi enim (vt res planius tradatur) dicant aliqui fortunam cauſam eſſe ignotam, qua ab omnibus ex æquo ignoretur; hæc ſanè ars erit vaticinatrix, qua nullis certis conſtat principijs, & ex qua nihil certi cognosci poteſt qualis geomantia, & chiro-mantia, quarum principia nihil habent certi: quamuis ij qui illarum ſtudijs incumbunt, aſſerant ſe complura incantationibus ac carminibus & aruſpicina cognoscere. Ariſt. tamen lib. de Hiſtoria animalium primo, & lib. problematum aſſerit, quod linea latæ, ac per totam manum ductæ longitudinem vitæ, ac robur deſignant. Quare ſi quid habere certi putentur id totum ex aſtronomia mutuantur. Cæterum qui cenſent fortunam inſcientibus ignotam eſſe; nec ij quidem rectè deſiniunt fortunam: quoniam ignari nec eas quidem ſcientias, qua certæ habentur callent. Proinde dicendum eſt, quòd fortuna ſi eſt ignota nobis hoc ſit, quia non ſit deſinita neq; certa cauſa. Quare qui nituntur effectus fortuitos ad certam aliquam cauſam redigere. ij perperam agunt. Quod ſi obijcias homines reperiri, quibus omnia qua agunt, benè ſuccedunt; & alios contra, quibus omnia malè: & niam hæc poſſent redigi ad certam cauſam? ſunt qui id aſcribunt Deo, quemadmodum & in ſomnia; id tamen non primo, ſed intercedentibus ſecundis cauſis. Alij referunt ad complexionem & temperiem, quam horoſcopus & Stellarum configurationes largiuntur. verùm mihi in præſentia dicendum videtur, bonam fortunam, hoc eſt effectum bonum ſæpius ab hoc quam ab illo prouenire, eſſe per accidens: quod conueniat vni particulari non per certam cauſam, neq; per cælum, aut Deum. & quamuis id frequentius vni quam alteri vſu veniat non tamen eſt ad Deum, ad horoſcopum naſcentis conferenda cauſa: quin potius ad fortunam, tanquam ad cauſam per accidens. Et licet alicui contingat, vt ſæpe ſit fortunatus, at tamen quia id vni eſt proprium dicimus rarum eſſe, vt alibi latius diſcrememus. Dixit quidem Ariſt. vbi eſt plurimus intellectus eſt, & pauca fortuna: verum vbi vult diſtinguere cauſas, quaſi quedam à cauſa per accidens, vt fortuna. in quibus enim eſt multus intellectus, eſt cauſa per ſe: at in quibus eſt multa fortuna, eſt cauſa per accidens. Atq; hæc ætenuſ mihi diſſa ſint de bona fortuna: nam alias prolixior eum theologiſtæ inſtituetur diſputatio. Cæterum hic ſuccurrit non leuis dubitatio, an qua ſiunt à caſu & fortuna, ſiunt à cauſa certâ ac legitima? Reſpondent quidam, quod ea qua ſunt à caſu & fortuna ſint incerta nobis, natura, tamen

sint certa, quare natura quoq; necessaria, nobis vero contingentia, Inuentio igitur thesauri, dicitur a fortuna quo ad nos, verum natura est necessaria: dicitur vero contingens, quod quo ad nos non sit determinata. Caterum hac aduersatur Arist. quoniam sicut non datur contingens a se, & necessarium ab alio, vt docetur primo de celo: ita nō dabitur necessarium a se, & contingens respectu nostri. Deinde, quod est per se tale, cū quocunq; comparatur semper est tale. sed id quod a natura determinatū est, est per se tale. Igitur si conferretur nobiscum erit per se tale. Arist. item & Themistius primo Posteriorū Analyticorum habent, quod demonstratio absolutā non submittit se ad captum ingenij nostri, quoniam per se talis est. ita quoq; effectus, qui sua natura habet causam per se, quāuis ea homini sit incerta, nō tamen propterea appellabitur cōtingens aut causa, aut affectus: sed per se erunt necessaria, ex accidenti verō cōtingentia. Ad hac, distinguitur causa per se semper & causa vt in pluribus suntq; sua natura tales neq; se accommodant captui ingenij nostri. Sed Arist. 2. Phys. censuit, quod ea quę raro fiunt sua natura sint talia. quare nō propter naturā cognitionem sunt eiusmodi, sed quia sua natura sunt apta nata fieri. quod Auerr. quoq; cōcessit. Dicendū ergo, quod causa eorum sit materia, quę ob suam indeterminationem se habet ad vtrunq; contrariū ac propterea sexto primę philosophia, vt suprā quoq; monuimus. contingentia ad materiam referuntur, ceu ad causam indeterminationis ac in differentia. Caterū hic rursus emergere videtur dubium quoddā an reperiatur aliquod agens contingens & indifferens, de quo Auerr. cum Auicenna secundo Physi. digladiatur. Putauit enim Auice. quod agens voluntate & intellectu, sit indifferens: cū Arist. dicat, quod agens rationale sit ad vtrunq; contrarium. agens porrō naturale, est ad vnum ac singulare. Neq; id caret ratione, cū enim natura sit agens. vt in pluribus & semper & raro, rationi quoq; consonum est, vt sit agens æquale, idq; secundū naturam cui tamē aduersatur & alia ratio, nam si esset aliquod agens, quod æqualiter duo agere posset, non hoc potius quam illud produceret. Quare nihil produceret quod non sit maior ratio de vno quam de altero. Verūm mihi videtur respondendum. quod licet ratio sit ad opposita, quo ad potentiam agendi: attamen vt actui applicatur, semper magis hoc quam illud aget, vel ratione vel sensu. ratione quidem, quoniam medium demonstrationis facultatem magis ad vnum quam ad alterū impellit: sensu vero, quoniam ipse magis ad alterutrum propendet quem cum insequatur ratio hoc sibi quoq; potius quam illud proponit. Quare ratio nō potest esse indifferens quod a sensu vel ab aliquo medio a sensu desumpto, eō dirigatur, ad hoc vt illud magis amplectendum. Proinde licet ratio sua indeterminatione ad vtrūq; propendet; cū tamen actioni iungitur magis ad hoc quam ad illud accedit. Atq; eam quoq; obrem intellectus diuinus nō potest esse indifferens ad mundi creationem: quod occasio temporis, vel aliud ad actionem necessariū requisitū, necessariū quoq; præsens sit. Alio qui

rationes Auer. quibus octavo Phys. astruere nititur à Deo nihil novi producti, nullius essent momenti aut efficacia. Igitur aequalitas est in potètia passiva, atq; iccirco voluntas nostra vt passio, est indifferens; at vt agens est determinata ab obiecto; vel appetitu sensus. ex quo liquet, quod potentia indifferens & cōtradictionis, sit potentia materia. nam agens determinatū est. idq; manifesta ratione persuadetur. Siquidē omne agens est in actu, sed quod est in actu, determinatur magis ad vñū quam ad aliud. Atq; ita intelligi debet, quod potentia indifferētia, sit potentia recipiens, iuxta Philosophi quidē placita. Quare cū intellectus & voluntas dicuntur potentia indifferentes, hoc intelligendū est, vt sunt potentia recipientes: quia vt agentes, sunt quapiam specie informata, a qua inclinatur ad hoc magis quam ad illud producendum. Quod si instes, quod possim sedere & non sedere: concedendum quidem id est, attamen ad alterum agendū determinor vel ab electione vel alio quopiam, atq; id ago, quamuis antea ad vtrūq; eram in potentia. Quare vero hoc pra illo eligam, id innumeras habet causas. Porro cū Arist. dicat potentiam rationalem esse cōtradictionis: intelligit quod potentia sit anceps & indifferens ad recipiendum duo contraria; & ad ea producendum per successionem. producit enim primū vñū, deinde alterū. Atq; ob id Auer. sexto suarum destructionum dicere solet voluntatem nostram esse passionem in principio: sed vt per vñam speciem informatur ad vñum agendum determinatur. id quod etiam sensit Arist. tertio de anima, cum ait principia motus localis esse appetitum cum specie informante, cum sit immediatum agens, quod mouetur a fine, quod est mouens immobile ac primū, quemadmodum ipse eo loco docet. Verum cum vocemus cælum primum alterans, quod à Deo, ac intelligentijs necessario mouetur, in quaestionem venit, an qua necessitate mouetur ab intelligentijs, eadem moueat cuncta haec qua globo luna subiiciuntur; quod est querere de necessitate fati. Deindē videndum est, an idem sit prouidentia quod fatium. nam Augustinus videtur dicere, quod nomen fati sit Gentilium, nō autem Christianorum, cum inquit, linguam cohibe, & mentem retine: quasi velit quod fungiendum sit nomen fati, quodq; ratio fati sit prouidentia. Cui Chrysippus quoq; Astipulari videtur, vt infra patebit.

AN FATVM SIT. CAP. XI.

Communis hominum de fato sententia satis probat fatum esse, & multarum rerum causam: licet vnus repugnet Anaxagoras, qui id omnino tollit, & vanum esse nomen contendit. Verum in illa re nulla illi est prestanda fides, cū (vt vulgo dici solet) famosum non sit ex toto falsum, est enim (vt Cicero quoq; inquit) hominum consensus quasi naturae vox. eam obrem Philosophi non dubitant an fatum sit; sed non modica inter eos est dissensio, quid nam sit, & in quibus rebus existat. Multa quidem a cælo euenire, qua

uitari nequeunt, Chryſippus, Bardesanes Syrus, Oenomaus, & Diogenianus aſerunt: fatumq; cauſam eſſe ineuitabilem aiunt. Alij uerò non obſcuri Philoſophi, fatum omnium eſſe cauſam negant multa enim dicunt fieri, Caſa & fortuna, quorum cauſa uitari poſſit: pleraq; etiam in manu noſtra, atq; in noſtra eſſe poteſtate. Qua propter ut hæc antiquorum de factò placita innoſceant. primum nomen eſt explicandum.

SENTENTIA PLATONIS DE
nomine fati. CAP. XII.

Quatuor quadam nomina paſſim apud Platonem eſt legere, nempe ad Raſſian in quinto de Repub. ſcitum in euitabile in Phædro, leges quas Deus de vniuerſa natura dixit cœleſtibus animis, in Timæo; & Lacheſin in Politicis. Qua hoc pacto à Platonicis diſtinguunt. nam per Adraſtian, & ineuitabile ſcitum, prouidentiam intelligunt: per Lacheſin, neceſſitatem naturalibus inditam: per leges uerò de vniuerſa natura, pleriq; omnes fatum, qua ſanè lex eſt ordo, qui in ſublunariis ſeruatur. Sed ut explicetur hic ordo ſcire licet animam mundi apud Platonem in tres partes diſtrahi, in Sphæram inerrantem, in Planetas, & in ſublunaria hæc qua continua aſſione paſſioneq; agitantur. Ac ſphæra Stellarum fixarum α τροπος nuncupatur, quod nullo pacto ſteſſetur, neq; ordinem ſuum mutat aut uariet. Planetarum uerò orbis, qui non vno motu cientur, appellantur κλαθω. Natura poſtremo ſublunarium, λ' αχις vocatur. Cum igitur fatum multifariam conſideretur, in ſtellis fixis dicitur α τροπος in planetis κλαθω, & ut hæc omnia in nobis recipiuntur λ' αχις: quippe fatum cuncta hæc complectitur. Fatum itaq; eſt lex nobis promulgata, inſtar diuinae mentis, à qua hæc lex indiciditur ſeruanda à nobis iuxta noſtram conditionem. Hæc uerò lex, quam fatum appellamus, delibèrandi facultatem relinquit, iuxta Platonis decreta; eſtq; eiſmodi lex ſub conditione, puta, ſi talem uitam elegeris, huiusmodi patieris: at hanc illamie uitam eligere, in nobis eſt. Et quamuis qua ſemel elegeris, ea fatali ea lege pati neceſſe ſit: attamen ad eiſmodi uitam amplexandam haudquaquara te fatum compellit, ſed ubi vltro eam nullo cogente elegeris, fatalis illa lex ſe comitem adiungit. Lex ergò & fatum ad cauſam, & (ut ita dicam) ad antecedens nos compellit. non ſecus quàm is qui legem promulgat ut trito exem plo res facilius reddatur exempli gratia, ſiquis homicidium commiſſit, morte puniatur. Hæc lex non cogit, ut quenquam interimas, at ubi id tua uoluntate patrueris; certū neceſſariūq; inſtat exitiū: Atq; ita Laio quoq; dictū fuit, ſi liberos ſuſtuleris, occideris. Ita etiā Thetis filio prædixit, ſi ad Troiā pugnaret, ſe amico necem paraturum. Item apud Moſen Adæ interdicitum fuit, ne fructū

vita gustaret. Siquidem si eum ederet, eijceretur. Quòd si fatum fuisset in causa. aut illi liberum non fuisset, alterutrum eligere: vel utiq; veritum haud fuisset ne faceret. nam aliter facere nequiuisset. Verum quia poterat non facere, iccirco illi imperatum fuit ne eiusmodi quippiam committeret. At in naturalibus qua consilio non aguntur, fatum est; vt qualem formam fuerint sortita, tales sint actus, taliaq; accidentia, qua ratione formae illis accedunt. non enim est fatum vt eiusmodi sint sed vt eiusmodi ex alijs ita concessis ordinentur. Ignis quippe ob talem suam naturam; sublunaria calefaciendi, exiccandiq; facultatem obtinet, Quo circa Plato dicebat, causa est apud operantem Deus extra culpam. Atq; ex his quid sit fatum secundum actum patet.

QVAE AMBIGVA SINT IN SENTENTIA PLATONIS. CAP. XIII.

Principio inspiciendum videtur, sit ne idem secundum Platonem. prouidentia & fatum, an diuerso? Si idem; ergo qua prouidentia, eadem fato quoq; reguntur. Quòd si hoc dicat mihi, quæso, Chalcidius, reliquiq; Platonicis; quam prouidentiam in ordine & motu corporis orbicularis, debet habere Deus? cum semper eodem modo in orbem vertatur: nulliq; labi ac mutationi sit obnoxium, cumq; eadem ratione qua à principio constitutum sit, perseueret, qua prouidentia Dei opus habet? illa siquidem indigent prouidentia, qua non habent naturam constantem, neq; eundem semper seruauit ordinem: sed quorum substantia est aeterna, semperq; statutum obseruant ordinem; qua, quæso, opus habent prouidentia? indigent quippe agente cognoscente, vt quem admodum fieri debent, sic facta perseuerent: Verum cum in illis nihil sit futurum, sed omnia sint in fine, non est opus prouidentia, qua est respectu futuri vt doctissime quoq; nos Alexander in questionibus suis naturalibus docuit, Deinde in rebus quas tempus metitur & qua habent futurum, necessaria est prouidentia. at qua sunt in caelo, carent futuro, quoniam omnia sunt praesentia: ergo in illis non est fatum, neq; indigent prouidentia, qua tantum necessaria est, in ijs ubi distinguit futurum à praesenti. Ad hæc si ea sententia admittit, scientia Dei est conditionalis nã si Deus cognoscit me patrare hoc facimus, aut certò cognoscit aut nõ. Si certò cognoscit ergo necessario ad id facimus committendum impellor, alioqui Dei scientia falli posset, si nõ cognoscit, Plato sibi ipsi nõ constat. Nã vndecimo de legibus inquit, omnium rerum vel minimarum Deum curam habere, ac intelligere, & posse. Preterea aut quia Deus id sciuit, ideo futurum est: aut quia futurum est, iccirco sciuit. nõ est fas illud dicere, quia cum Dei scientia sit necessaria omnia necessario euenirent. Verum Plato multa fato, plurima natura ac potestate nostra euenire fuisse. Quare aut concedendum est, non esse omnium prouidentiam (quod non cogret cum praedictis) aut omnium esse euentum necessarium.

Quod

Quod si Deus agit necessariò, quia actio eius impediri nequit, quòd heri hac materia hanc formam fuerit sortita, dicemus ex necessitate ita factum fuisse. quòd tamen Plato minimè fatetur. Huc accedit, quòd si Idea sunt causa efficientes formarum naturalium, cum contingat actionem impedire impedimentum erit necessarium. sin impediri non contingat, etiam hoc modo effectus erit necessarius. Quare omnia siue impediatur, siue non; necessariò euenient, quòd ab ipsiùs impedimenta oriuntur. Multa in hanc rem diximus in libello nostro da fato, qua modò ne prelixiores simus, omittimus.

QVID PLOTINVS SENSERIT
de fato. CAP. XIII.

Plotinus libro de fato, & multa ex Platonis sententia tradit, nempe, qua sint in fato, quae sub fato: deinde quomodo alia causa agant, neq; à caelo necessitatem patiantur, licet caelum & ut sint, & ut agant, cooperet. Docet quoq; quo pacto anima nostra sit supra fatum, & in fato, & sub fato: ad hac quòd Deus in nos liberè agat; & demum in qua ratione eius influxus praepediatur. Sumit aut in vniuersum, quadam facta esse, & quadam fieri. De his qua facta sunt, nec amplius sunt, cum non subsistant, omnimò est habenda ratio. de his vero qua facta sunt, & subsistunt aliud est dicendum. nam ea cadunt in primam diuisionem membrum. Siquidem ea qua sunt partitur in ea que fiunt ab alia, & qua à se ipsi qua ab alio pendent, alia rursus diuidit ratione. nam aut semper fiunt, aut aliquando. Porro que naturam habent liberam à corpore, ea supra fatum vocat, atq; fato haudquaquam subijci. At qua corpora sunt, in fato, & sub fato esse inquit. quoniam siue semper & interne, siue interdum & externe moueantur, alio opus habent, aduenticiamq; recipiunt formam. Quare Democriti opinionem explodit, qui ex atomorum concursu omnia gigni censebat. namq; qui hanc tutari, valet, ut omnia fato substerni concedat, omnino necesse est, quòd causa prima sint corpora, atq; omnia ex incompositio in ordinatoq; motu oriuntur. nihil enim ordinatum ex inordinato provenire potest. At verò, quòd nostrum corpus sit quoddam vniuersum, à caelo nò cogi ait; neq; anima mundi, nostra esse, sed à Deo pendere; atq; iccirco caelo quoq; prestare fatumq; exuperare, neq; illa eius necessitate compelli. Quòd in causa esse inquit, quare homines communi exordio cuncti non pereant, & nequaquam omnes eadem hora nascantur; multiq; eadem hora nati eodem vita termino minime claudantur. quinciam diuersis esse moribus, quòd id ipsum Lycurgi experimento in canibus constare asserit. Postremò ostendit Plotinus, fatum esse necessitatem quandam cunctis impostam, cui anima quoq; nostra subijciatur, si quando sensuum affectibus agitur, tunc enim potius trahitur, quam mouetur. Cum verò corpore est absoluta, tunc fati seruitio emancipari, idq; excedere.

At quādiu corpori inmergitur, eoq; familiarius vtitur, ob facultatem vegetabilem: tunc animam ceu agentem ac operantem vna cū corpore in fato esse ait; agereq; pro fortunæ conditione, quod ipsum innuit quoq; Homerus; quod tertio de anima notat Aristoteles, cū inquit, Talis est mens terrestrium hominum, Qualem in dies inducit pater hominumq; Deumq; Vocat aut homines terrenos, quorum Deus venter est. Plato quoq; in Tymæo inquit, nimirum animas tunc discere fatales leges cū vehiculis coniunguntur. atq; hinc sati sumuntur exordia. Verū virtutem liberam esse, & ad animam spectare, sana humana, quam diuina iura docent. Hinc liquido constat, animam non astringi necessitate; quoniam & si cuncta causa conueniant, tamen anima, cū sit vna ex causis, habet liberam potestatem retinetq; electionem agendi quodlibet. Vnde rectè infertur ex Plotini sententia, quod si omnes conspirent cum electione animæ, sequi effectus, aliis minime. Proinde ex eius dogmatibus particulares causas, quam vniuersales efficacius agere colliguntur; quiq; effectus accidunt ab ortu, eos non à celo, sed à causis particularibus oriri. de inde adiungere se ipsi effectibus non tamen esse præcipuam causam, quæ necessitatem asserat, haud aliter atq; animum garritus temporum constitutiones, non tamen necessariò portendi. Quare calum potius esse signum, quam veram efficaciam aut causam. Deniq; ea quæ ab intellectuali principio ortū sortiuntur, libera esse; nec ab ipsam mentem nostram pati id autem apud Plotinum interne venit, nec ab his quæ sensibus obuiam feruntur, ducit originem occasionemue capit: Verū animæ libere operatur quoties aliunde non præpeditur, quod fato non subiciatur. Habet nihilominus haud pauca impedimenta, nempe organorum ineptiam; dæmonum illusionem ac vehementissimum cogitationis motum. Vnde hebetudo, obliuio, stoliditas, furorq; nascitur: quæ omnia rationem à vera sapientia præcipitant. Itaq; quid sit fatum, & quibus insit & quæ eius sit necessitas, quæue sit hominis libertas, iam satis ex Plotini quidem placito, liquere arbitror.

QV ID SIT IN PLOTINI SENTENTIA ambiguum. CAP. XV.

EX his Plotini dictis colligere licet, animam, vt mancipatur corpori, sub fato esse. Vt verò absoluitur, nulla fatali lege astringi, esseq; supra fatum. Verian tum in Plotino tum in Platonicis reliquis multa desidero. nam cū anima nunquam possit absolui à corporis necessitatibus quæ illi ex suo commercio obtingunt, idq; à natura coagmentate, quare etiam vtriusq; sunt communes, vt inquit Philosophus: non video quomodo erit supra fatum. Cū eiusmodi passiones proueniant concurrente adiuvanteq; fato, & natura semper aut vt plurimum adsint. quin potius si ab his solueretur, esset præter naturam. Nec possumus dicere sua libertate id facere: quoniam hæc necessitates,

qua ex mutuo consensu proueniunt, tollunt contradictionis & in differentia libertatem, quam in causa efficiente Peripateticus admittere res ipseque non potest, velut in libello de libero arbitrio ostendimus etenim quo vocatur libertas in differentia & contradictione passio est, & non actio: neque in causis efficientibus est haec agendi indifferentia, licet in homine sit potentia ad duo contraria, non quidem simul, sed vicissim, quod vel inde constat, ut inquit quoque: Aristoteles tertio de anima, quod homo cognoscit futurum. Ad haec è Plotino quarendum esset quo pacto calum, sit signum & prima intellectio, & voluntatis actio. (qua volitio, si placet, dicatur) non sit à casu: & num sit à libertate, an à necessitate obiecti. Deinde fatum videtur ad scribendum esse corpori, vel ijs qua consequuntur corpus nam à Plotino anima: quia consentit cum corpore sub fato collocatur. Sed necesse est ut cum corpore conspiret, ergo necessarium sub fato collocatur. Quod autem necessario consentiat conspiretque cum corpore, patet, quoniam eius vnica non sunt libera, quare neque in potestate eius est, ut se liberet à corpore est enim in facultate illius qui eam cum corpore vnuit, inde eximere alioqui si penes eam esset se vindicare atque absoluere, fuisset utique in libertate sua se vnire. Quod si dicas, animam utrunque facere, & se vnire & absoluere: respondemus id quidem verum esse, ratione, affectionis intellectus & voluntatis, tamen ut vnquam se à corpore absoluat fieri nequit: quinimmo multis de necessitatibus est indigens corporis. Proinde quod magis vel minus corpori seruiat necessario alia aliqua ab anima nostra, inuenienda est causa Porro platonici animam à Deo immediate produci pro confesso habent. Verum id credendum quidem non tamen rationibus persuasum esse iudico, ut libro de humana mente docuimus, aiuntque ipsi, uti aliquando vehiculo, & quandoque non. Verum qui nexum animae & corporis naturalem esse ponimus, ac necessarium tamen animam, quam corpus sub fato esse, neque inde se posse eximere, asserendum censemus: Si enim anima se se eximere posset actione atque essentia: aliquando posset sua virtute subsistere ac esse citra corpus. Quod si sua vi sine corpore subsistere haud potest, nec absque corporis actionibus erit. Et quamuis intellectio sit facultas non organica; tamen, ut alias declarauimus, nequit esse sine corpore, & licet nulla actio corporea eam intellectuione communicet, nihilominus indiget anima sensu corporeque ad intellectiorem producendam: quod nihil sit apud intellectum, quod prius non fuerit in sensu.

CHRYSIPPI DE FATO SENTENTIA.

CAP. XVI.

PORRO Chrysippus longe aliter quam superiores fatum interpretatur, quippe apud eum, est series causarum qua euitari non potest; censetque omnia necessario euenire, adeo ut quicquid homo agat, à prima causa motu,

& caelo definiatur. Inquit praterea nihil differre à providentia; & quæ à fato sunt, à providentia fieri licet eo differant, quod ut est Dei voluntas dicitur providentia; ut vero est in causis, appellatur, estq; ut paulo ante diximus, inevitabile. Præ hinc trium parcarum nomen, quæ ita apud Latinos κατὰ τὴν φύσιν (ut greci loquantur) sumptum put es. Cum enim fatum sit eiusmodi ut evitari nullo pacto possit, dixerunt parcas, quod nemini parcant, esseq; sorores. Quarum prima λέξις ἀπὸ τῆς λέξεως δειν quod scilicet sorte eveniat, nūcupatur: altera vero ἀπό τῆς φοβῆς, quod veriti minime possit: & tertia κλάω, quod ordinate omnia teneat, cui opinioni & aspi pulatur poeta, & ratione non caret. Homerus enim inquit.

Non est, qui fixas parcarum auertere leges,

Effugere aut possit.

& alibi.

Mortalis nemo fugiet decreta fororum;

Improbis atq; probus debet sua corpora morti

Idem Ovidius quoq; persuadet cum ait,

Tu sola insuperabile fatum.

Nata mouere potes.

& Virgilius,

Manent immota tuorum fata tibi.

& alibi.

Desine fata Deum flecti sperare precando.

Sunt & rationes quæ id comprobant. Primum naturalia mouent, quia mouentur, & mouent ea ratione, qua mouentur, sed necessario mouentur quare ea quoq; necessitate mouent, alioqui mouerent, & aliquando non mouerentur; atq; ita omnia essent eausata, non autem cause, Quod hinc perspicuum euadit, nam ut quod mouetur & motu mouet, materia est. Ad hæc Deus necessario agit ergo cuncta necessario sequuntur. antecedens apud Philosophos confessum est: illatio vero probatur. Deus agit propter finem, non solum, sed effectuum, quem aut producit, atq; ita finis effectus necessario producit: aut non producit, & frustratur sine. Praterca omnium effectus per se nisi præpediatur necessario producit. at omnis effectus, qui non impeditur, est effectus per se. ergo omnis effectus necessario producit: Maior propositio patet, & minor confirmatur hoc pacto. esto aliquis effectus contingens & varius, puta inuentio thesauri, qui est effectus per accidens nempe fodientis, hic tamen est per se effectus causarum concurrentium. Siquidem hæc duæ cause, nimirum fodiens in hoc loco, & deponens thesaurum, cause sunt quare thesaurus inueniatur, neq; eius inuentio impedi potest, quia causis positis, tanquam quæ effectus sine consecuti, necessario sequitur effectus. unde concludas, si omnis effectus est per se qui impedi nequit, ob illum concursum necessarium omnino est, ut is necessario eneniat. Demde esto hic effectus, nempe thesauri inuentio, fortuitus: aut erit apud Deum fortuitus, aut non. Si illud concedas: erunt quæ non subyicientur Dei providentia si est effectus per se quoad. Deum: erunt quoq; per se

per se quò ad omnes alias causas, Quare palam erit (quoniam Deus agit mediante cælo, cælum vero, cū sit causa vniuersalis debet, vt effectū producat habere causam particularē) patet inquam, hūc esse per se Dei effectum quoniam nō est fortuitus. Quocirca si eum deus sibi per se proponit mouet per se ad eum producendū; Propterea per se quoq; inuenit media quæ per se ad eum mouentur: alioqui fieri posset, vt Deus frustraretur. Media porro sunt causa quæ Deū atq; effectū intermediæ intercedunt. Quare omnes illæ causæ per se sibi proponunt eum effectū. Deniq; omnes opiniones Philosophorum qui euentum, quem passim vocamus contingentiam, cōserunt in materiam & libertatem, in voluntate, corruent. Nam nihil horū reperietur, omniq; ita fient necessario. Antecedens declaratur, quoniam voluntas necessario sequitur intellectū, atq; ideo est necessaria. quare patet, quod intellectus sit causa naturalis, & agat necessario, voluntas vero est comes intellectus perinde vt umbra corpore; vt docet Auerr. 12. primæ Philosophiæ cō. 39. ergo necessaria est. Deniq; quoniam materia est causa monstru, verbi gratia hominis bicapitis: copia materię erit agens, quæ si ponitur agens, necessario sequetur effectus is: quare non erit contingens & rarus, sed per se. Atq; hæc tenet de Chryssippi sententia.

QVĪD SIT CONTROVERSIUM AC

dubium in Chryssippi placito. CAP. XVII.

Aristoteles, Plato, cateriq; ferè omnes Philosophi hanc Chryssippi sententiam detestantur, ac in primis Arist. qui lib. de interpretatione, eam ad manifestissimum deducit incomodum si inquit omnia ex necessitate fiunt, nihil opus est aut consultare, aut res agendas aggredi: contra tamen fieri videmus, & futura à plurimis prospiciuntur, vt videre quoq; est apud eundem Sexto primæ Philosophiæ. Quin & Homerus eā increpat, dū primæ odys ait.

Accusant falsò superos, stultiq; queruntur

Mortales, etenim nostrorum causa malorum

Nos sumus, & sua quæq; magis recordia lædit.

Adhæc, quid est aut Socratis exemplo vulgaris, quò ostendas omnia nō fieri necessitate? quippe in quo tantū Philos. vt ingenium naturaq; mutarit, atq; ab ijs vitijs in quæ suapte natura erat. propensissimus, auocarit. Aut quid canibus illis Lycurgi popularis, in quibus institutio id alterū sequi coegit, quod alter fugeret. Deinde, illi ipsi, qui hanc opinionem tutantur, in vitia declamant ad bonos mores hortantur, consulant, laudant, & vicissim laudantur; multaq; in eo genere scribunt; quæ quis, quæso liber satis signa esse negauerit? Præterea si omnia fierent natura, nulla esset vel laus vel vituperium: & malus iuxta ac bonus nasceretur. Et cū Arist. physicq; omnes tres ob rationes malos euadere contendat, ob naturam scilicet rationem ac consuetudinem: vna tantū esset ponenda causa.

que accedit, quod Bardesanes scribat apud Gallos iam olim inoleuissio vsiam no-
 fandum quo pueri publice nubebant: neq; aliqua lege notabantur. Fieri pro-
 fecto no poterat, vt oēs Galli florente iam atate, venerē & Mercuriū, in domo
 Martis & Saturni, terminos accidentarios haberent potissimū cū Galli id in pri-
 mis detestentur in presentia, & eos qui eiusmodi notantur flagitio, grauissima
 ingnomina plestant Sunt & rationes Petri Pāponaty qui hic sententiā mor-
 dicus defendit lib. suo de Fato: Verū nos in nostro eiusdem argumenti libello eis
 abundē satis fecimus; quas si quis postulat, indē petat licebit.

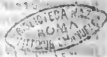
QVID SENTIAT ARIST. DE
 fato. CAP. XVIII.

Nicolaus Peripateticus, eo lib. qui de mundo falso Arist. ascribitur, mul-
 ta de fati nomina adfert. Verum ego de nomine parum sollicitus, dico
 duas esse in nobis causas propter quas hęc indifferentia & indetermi-
 nationes proueniant. Vnam quę verē est in nobis atq; in nostra potestate, quę
 est ratio ac intellectus vt in libro nostro. An homo Bonus vel malus volens
 fiat diximus & alteram, quę est materia quam primam nominamus, à cuius in-
 determinatione (vt Aristoteles quarto de generatione animalū, loco sapius à
 me citato, docet) ea quę temerē & fortuitō ac casu fiunt, oriuntur. Non ta-
 men datur causa efficiens indifferentia, cū non reperitur agens aequalē, vt su-
 pra docuimus. Ad hęc scire licet quod illa quę raro eueniunt, sua natura sunt
 apta nata impediri, vt in pluribus, attamen nō impediuntur necessario, neq; ob
 aliam causam, nisi quod materia sua in determinatione possit formas quę im-
 pediunt recipere à causis indeterminatis; quę quamuis vocentur per accidens
 efficientes, tamen ad nullam causam certam reduci queunt; quę hunc effectum
 fortuitum per se intendat. Quin ad hunc effectum producendum, hic causarū
 nexus hūc effectum per se haudquaquam sibi proponit. Puta, si quis fodiens
 terram, vt plantet aliquid, inueniret thesaurū thesaurus inuentus est, nō ob fo-
 sionem neq; ob plantam quam sibi proposuerat, neq; ob aliquam stellarum con-
 figurationem: sed hęc causa, nempe fodere terram, & plantare, ad thesauri in-
 uentionem conueniunt per accidens. Neq; dici potest conuentum stellarum
 fuisse per se causam, vt mathematici conantur demonstrare: quoniam necesse
 est quod aliqua causa particularis, ab eiusmodi stellarum coitu, ad hunc effe-
 ctum producendum, nempe ad thesaurum inueniendum, per se mota fuisset.
 Verum conuentus stellarum nullam causam particularem cuiuspiam effectus
 sibi proponit, quoniam cū stellę sint causę vniuersales, particularem effectum,
 natura sibi primum non proponunt. Siquidem vniuersales causę, per se vni-
 uersalium effectum sunt causę. Inuentio autem thesauri, cum sit particularis
 effectus, necessariō habet causam particularem quę redigi ad causam vniuer-

Jalem, nisi multis medijs nequit. Quare à causa vniuersali non depromitur
 per se effectus particularis. Neq; fides adhibenda est praestigiatoribus qui in
 singularibus se futura praedire posse profitentur, eamq; artem simulant, qua
 simplicibus animum imponant, quod Alexander quoq; monet secundo de anima.
 Quare vt quid sentiendum sit pateat, primum videndum est in quibus sit fa-
 tum. in aeternis quippè usq; quae semper eodem se habent modo, ac vniiformi mo-
 tu cietur, ceu in caelestibus; nullo pacto ratio fati admittenda est. sed nec in via
 thematicis adiungenda est fati ratio nam quod triangulo sint tres anguli duobus
 relictis aequales; nec ex fato, neq; ex causa fatali id habet. Quin nec in na-
 turalibus fato locus est, quae ordinatam certamq; generationem obtinent. ea
 namq; extra fatum omnino posita sunt, non enim sol fato, in hyberno aut aestiuo
 solstitio versatur. Quare fateamur necesse est, fatum in rebus generationi &
 corruptioni subiectis, quae possunt ad opposita ferri reperiri, Proinde in natu-
 ra, non autem in arte fatum versatur, quae igitur ex arte ac proposito fiunt,
 ex fato eximenda sunt atq; ea fato fieri dicimus, quae in nostro non sunt
 arbitrio, sed à natura. Igitur vt in pluribus quemadmodum & ea quae
 natura fiunt, non autem necessario fiunt ea quae fato eueniunt, & vt praeter
 naturam sunt quae fiunt raro, ita & quae fiunt fato. Itaq; quae casu
 fiunt à materia extra fatum sunt, quod à nulla causa certa & determinata fiat.
 Fatum ergo quamuis secundum Alexandrum, & Aristotelem primo Meteor-
 um & quinto physica auscultationis; sit natura, tamen cum dico fatum si-
 gnifico determinationem & legem, quae est in pluribus cum verò dico naturam,
 significo causam à qua actiones proficiscuntur quare distinguitur fatum à na-
 tura ratione casus porrò, cum sint extra naturam sunt extra fatum; & à nulla
 causa efficiente determinata proneniunt. Queres fortasse an Deus quae sunt
 praeter fatum & naturam cognoscat. nam si cognoscit sunt determinata & cer-
 ta, quod in diuina noticia nihil sit incerti. Sin minus cognoscit, quaedam Deum
 subterfugere ac latere videntur. Sed huic Alexander satis facit inquiring, Deum
 ea illo modo cognoscere quo fiunt, ac sunt. Si fiunt casu, ea quae fieri possunt
 sunt cognoscit, nouitq; casu fieri vbi facta sunt. Melius enim est ita sentire
 cum eo quod sensus confirmat, quam quod inanis ratio. Quod si obijcies,
 Deum determinatè cognoscere: at si ita nouisset vt asserimus, scientia Dei
 falli posset, essetq; contingens; Respondendum rursus puto, quod Deus eodem
 modo cognoscat res quo sunt ac fiunt. Si sunt possibiles antequam
 fiant cognoscit eas vt possibiles, & vt fieri queunt. Quod si iterum inles,
 si Deus cognoscit res vt possibiles scientia Dei variaretur, neq; esset stabili-
 lis. Dicemus diuinam scientiam quo ad res, variari non posse, cum res pos-
 sibilis sit possibilis: atq; ita vt possibilis à Deo cognoscitur. neq; vn-
 quam Deus aliter rem nouit, quam vt est. Quod si alio modo eueniant, quaedam
 ea Deus non cognouit, nisi quod contrario modo poterant excipere, neq; hac in-

Differentia indicat mutationem quia semper cognoscit rem possibilem. Nec potest preter hoc inferri Dei scientiam non esse determinatam & certam: quia apud Philosophos, res à Deo eo modo cognoscuntur quo fiunt & sunt ut diximus. Quod si quis ad hoc proteruiat, & obijciat Dei scientiam esse causam rerum, ut Arist. duodecimo primæ Philosophiæ testatur. Dicat eam esse causam rerum in vniuersali, nempe motu suo ac medys corporibus. nam si concedemus Deum res cognoscere ac intelligere, necesse est, ut eo modo quo sunt ac fiunt, cognoscat. nam ita à cælestibus corporibus eueniunt. Neq; verè affirmandum arbitror ex Philosophi quidem sententia, res caducas ac sublunares à Deo cognosci sub vniuersali vel particulari ratione. quandoquidem ad vtrunq; sequitur absurdum: sed cognoscit causas à quibus hæc fiunt ac generantur in particulari vero, & in propria natura haud cognoscit, nisi velimus dicere quod eas cognoscit in illis causis, quatenus scilicet in corporibus cælestibus continentur quia quidem cognitio ab alijs dicitur cognitio eminenter. Et quanquam fundimus preces, ut mala auertantur, & aliter res fiant hoc fit, ut inquit Alexander quod Diu seruauerint locum nostris precibus, ut earum auxilio possint excereri: quod ea sit natura fati ut possit præpediri; Verum ita Alexander videtur particularem quandam cognitionem Deo tribuere. Quare fortassis rectius diceretur, quod cum non habeamus aliam causam præter Deum, omnia nostra illi tribuimus ex peruulgata hominum opinione. atq; ita quoq; illi supplicamus ex fide populari quæ credit Deum posse cuncta propulsare atq; auertere. Atque Peripatheticus censet Deum non cognoscere hæc inferiora, ob summam suam perfectionem qua à nobis distat, cognoscit autem nobilitiori quodammodo, quatenus ea in sua essentia cernit. Quare siue euertantur, siue non, id Deus nõ curat: licet vulgus id illi ascribat (ut dixi) cœ cause superiori. Ita quoq; Deum his inferioribus prospicere & providere, neq; per se, neq; per accidens negamus: Verum ipsa certa quadam habitudine à primis corporibus gubernari dicimus, vnde ordinem participant. Atq; hæc (ut alias quoq; diximus) habitudine potius est (ut omnis virtus à cælestibus gubernetur:) quam providentia vel per se vel per accidens propriè quidem loqui volenti. Id quod sentit Auerroes secundo Physicorum, cum ait, Deum habere sollicitudinem circa hæc inferiora, quæ non est re è providentia ut res id iudicat Alexander secundo libro suarum questionum naturalium. Atq; hæc in præsentia Ita leuiter alligissis satis sit: Dabitur enim aliquando ea diligentius excutiendi occasio. Vale.

F I N I S.

2.7.6-D.77

3 1/4

DISSERTATIONVM

PHILOSOPHIÆ, AC MEDICINÆ

CENTVRIÆ DVÆ.

AB ALPHONSO VENTVRIO

ACADEMICO INTRONATO

Publicè exposita.

S E N I S,

Apud Hæredes Matthæi Florimi. M. DC. XIV.

Superiorum Permissu.

DISSERTATION

ON THE

CENTRAL

OF THE

AMERICAN

REPUBLIC

BY

JOHN W. ...

NEW YORK

ILLVSTRISSIMO,
 AC REVERENDISS.^{MO} DOM.
 DOM. METELLO BICHO
 S. R. E. CARDINALI AMPLISS.
Et Senarum Archiepiscopo V I I I.
 ALPHONSVS VENTVRIVS. F. P.

*I*B. I dicatum opus, eandem for-
 san in te, quam tuus egregijs
 operibus dicatus Animus, in
 me parit admirationem. Itaq;
 illius hanc duplicem teneas
 causam: alteram ex tuo pro-
 merito: alteram ex debito meo prodeuntem.
 Et meritum quidem tuum exposcit, ut tibi Se-
 nensis primo, interq; primos Romana Ecclesia
 Sacerdoti, potiori iure, quam olim Hebreorum
 Sacerdoti primitia, quicquid primo, ex prima-
 uo Senensium flore producit, offeratur.
 Porro sicuti nefas erat quibusdam populis, post
 semestrem noctem, primo illucescenti Soli omne
 quod

quod ad manus non dicare; nefas est. Sen-
sensibus post longas Cardina- dignitatis te-
nebras, alys a te qui primus è Vaticano Cælo,
super Hatruscum orientem purpura refulges,
etiam que ad manus non donare. Cum ergo eo-
dem in solo natus sim, eadem in me nascitur
voluntas, ac proinde huius libelli occasionem
nactus, eum (qualecunq; sit munus) ad te mit-
to. Hac tamen spe, ut quemadmodum qui-
dam Flos Indicus, tantum sub purpurante Au-
rora Solis in Leone suavisimum spirat odorem;
ita sub purpura tui Leonis hic liber, lectoris,
ut sic dicam nares adeo capiet, ut etiam calli-
di naso suspendere adunco nequeant. Vel sal-
tem hec folia instar foliarum Hyacinti, tuam
literarum peritiam, rerum gerendarum pru-
dentiam, ac providentiam, & maxime om-
nium pietatem, in se exsculptam referrent. ve-
rum cum sacra silentio potius spectemus, quam
vocibus celebremus. ideo sacram laudum tua-
rum seriem, mente concipere, non stylo expri-
mere, humiliterq; honorare, non adornare in-
tendo. His causis officij mei causas adnectas;
quippe cum ex familia sim, in qua non pauci re-
cum necessitudinis, ne dam amoris vinculo ob-
stringantur, ab ea seiunctus viderer, nisi eo-
dem sensu cum alijs, debitas, ni saltem meri-
tas

tas erga te deuotionis significationes darem .
 Quod eò magis prestare audeo , ut obsequium il-
 lud , quod per meos parentes aduersum te , ac
 tuos in me transfusum est ; non defecisse ; sed
 ut torrens qui eundo magis , ac magis vires
 vberiores acquirit , copiosius ex me fluxisse di-
 gnoscas . Patere igitur Illustrissimum tuum
 nomen , tanquam Palladium in hoc opere pro
 eius tutela asseruari ; atq; ex Metello quasi ex
 aurato metallo simulacrum effingi , à me in ter-
 ris obseruandum , & colendum . Interim qui
 sospitat uniuersa , te sospitet pro uniuersa Ec-
 clesia ; eiusq; hostium qui te principem consti-
 tuit hostem , reddat longauum .

85
DISSERTATIONVM

PHILOSOPHIÆ, AC MEDICINÆ

PROOEMIUM.

ECVM ipse Lactantij Firmiani, egregij philosophantis, de Philosophia sentetiam versando, asserentis, eam Animis religione imbutis prodesse quamplurimum, plurimis semper laudibus celebrandam censui. Aureum sanè dictum, at non satis

Lib 5.
Cap. 1.

Philosophiæ dictum, quæ instar Herculei lapidis, & si Polorum insciji ad Polum dirigentis; ità & si non penitus Dei gnara, cum sit a Deo, ad Deum cognoscendum perducit. Quam veritatem Ecclesiæ Patres profitentes, corde Seruatorem quidem gestant, ex ore verò Platonem, & Aristotelem non expuunt: quin etiam in extruenda diuina Doctrina Stagiritam sternunt, intelligentes licere in fundamentis rudem lapidem iacere, dummodo veritatis ædificium valeat sustinere. Etenim quemadmodum Mare ingressa flumina, ad illius motum extolluntur, ac deprimuntur; Philosophia similiter in Petri Mare transmissa, non veretur eius æstu ad cælum ire, quinimo, & supra illud ad Opificem. Quare non immeritò fassus est Clemens Alexandrinus, Græcanica Philosophia, validiorem non fieri veritatem, sed Sophisticos insultus amoueri; quippe ea iure habenda est, spes, & lorica Dominicæ vincæ. Et in

1. Stro.

A his

his verbis obmutescant ij, qui Sapientia fidem, nostræ
fidei aduersam; nec simul peripateticam virtutem, chris-
tianamq; salutem reperiri posse existimant: namq;
Philosophia ancillatur solùm veritati, non domina-
tur, eiusq; vmbra, lucem illius clariorem, & cariorem
referunt. Quibus intellectis nil mihi fuit antiquius,

*D. Hyer.
Epi. Ad
Magnū.*

In vita. Sed quoniam ex Diogene Cynico nihil perfectum
consequi datum est, absq; perfecta exercitatione, ideo
in ea me exercendi cupidus, duarum cohortium Ari-
stotelicarum præcipue assertionum Centurio effectus,
in publico Scientiarum discrimine Sapientia Studiosis,
de ea, eiq; iuncta Medicina, litterale bellum indicere
decreui; scilicet, vt argumentorum vomeribus Animi
mei solum perfossum præparari valeat ad sementem, ac
ferre veras Philosophia fruges: itemq; variarum opi-
nionum remis, dissertationis altum petitura Intellectus
Carina, velocior controuersiarum aquas præscindat.
Cæterum iam Nautis oram soluere aggreditur, eunti
aspira Diuini spiritus aura, meq; in tranquillo portu si-
ste, syncera Sapientia, presentisq; sermonis.

Seneca Epist. 94.

*Pars virtutis Disciplinã constat: Pars EXERCITATIONE;
Et discas oportet; & quod didicisti, AGENDO confirmes.*

CENTVRIÆ PRIMÆ

PARS PRIMÆ

DE DEO, ET INTELLIGENTIIS.

DEO O. M. quem ob suam in homines iuuandi facilitatem, Iouis nomine apellamus, Musarum, nempè scientiarum omnium principium aucupádum esse, latinus cecinit Homerus. etenim quia hortante Seneca

epist. 74. nulla sine Deo mens bona est, iuvat à Deo lucem menti mutuari, vt inde eius munerum splendoribus illustrata, quacunq; de re tractationem valeat illustrare.

2 De quo quidem rerum omnium Opifice loquuturus, duplici via possum incedere, vel ipsa via Naturæ, vel perfectiori via, quæ est supernæ Reuelationis.

3 Itaq; Natura ducè per vnicam viam motus progredientes, Dei existentiam, immistionem, indiuisibilitatem; impassibilitatem, eiusq; abstrationem cognoscimus.

4 Eum dicimus (ex Peripateticorum tñ placitis) immenstè durationis, non autem virtutis; causam Mundi conseruantem, non creantem; motorem primû; agentem verò cum quadam Naturæ necessitate.

5 Præterea eminenter cuncta intelligere; naturali quadam cunctorum Prouidentia pollere; esse in su-

A 2 premo

4
premo Cælo, eiusq; Cæli in maximo circulo, orientisq; parte dignoscimus.

6 At verò alteram Reuelationis viam ingressi, iure credimus Deum esse præditum virtute infinita; ex nihilo Vniuersum Orbem deduxisse; quotidie noua creare, proindeq; creator, & effector habendus.

7 Effector autem, & agens ex libera voluntate, cuncta distinctissimè cognoscens, cuncta gubernans; fontibus pœnas, in fontibusq; præmia decernens; suaq; essentia continens in se omnia, præsentia implens, operatione mouens.

8 NATVRA, AC REVELATIONE, vt dictum est varia quin etiam *de Intelligentijs* docemur; nam ex Natura dicimus tot esse, quot orbès, nec plures, nec pauciores; cum Reuelatione verò damus plures, & ferè innumeras, Dei, Beatorum, Hominum, Mundi; ministerio dicatas.

9 Ex natura habemus esse tantùm motrices, proq; motu Deum intelligentes, & emulantes; at ex Reuelatione semper Deum meditari, & per ipsum, & in ipso cuncta dignoscere scimus.

10 Est difficultas inter Scotum, & D. Thomam de modo, quo reperiantur in loco, num scilicet in eo sint per operationem, an per essentiam; ipse puto vtraq; ductus via, vtroq; modo inesse, proinde litem inter eiusmodi præclarissimos viros, esse tantùm in verbis, sed par est, vt verba desint, Diuineq; Reuelationi submissa, silentio inuoluantur.

DE MUNDO VNIVERSO.

Part II.

- 11 **A** ipso opifice in eius opus descendentes, primo Vniuersum hoc, ac penè Diuinum artificium contemplari tenemur; de quo quidem vario pacto Stoici, Academici, & Peripatetici philosophati sunt.
- 12 Primo quidem Stoici varijs allegorijs, ac similitudinibus vtentes, dixerunt; Ciuitatem Dijs, & hominibus communem, Deorum templum; Animal sensu, rationeque præditum; eiusque Animam, ac vitam Deum esse.
- 13 A quo voluerunt hominum præcipuè causa productum esse; in vacuo librari; eius figuram orbicularem esse; bis interiturum, per aquam primo, mox per ignem.
- 14 Academici verò ingenitum crediderunt, ac perennem futurum (quamuis nonnulli secus interpretetur Platonem) vnum esse, multiplicari tamen posse.
- 15 Pro eius partibus neçtendis Animam quandam imaginati sunt à Deo distinctam, à Simplicio, alijsque pluribus approbatam, à Peripateticis tamen reiectã.
- 16 Namque Peripatetici arbitrantur Mundum esse compositum quoddam ex materia, & forma; materiam quidem dixerunt vniuersam specierum seriem; formam verò mirum quandam ordinem, qui inter eius partes refulget.
- 17 Ex gemino hoc principio vnicus confurgit Mundus,

6
 dus, & adeo vnus, vt si plures essent, contradictionem includerent; non tamen nego posse à Deo ex Theologis creari plures, & infinitos.

18 Hic Mundus in loco reponitur, positionisq; differentijs præditus est; num verò ab Astronomis, Geographicis, Poetis, & Philosophis eodem modo ei assignentur dubitatione non caret.

19 Mouetur, & quiescit, æternusq; est ex Aristotele à parte ante, & à parte post, verè tamen in principio Deus Cælum, & Terram creauit.

D. E. C. E. L. O.

Pars III.

20 **Q**UOD quidem Cælum cum sit præclarissima rotius orbis pars, iure optimo inter alias eiusdem partes, ab eo exordiemur.

21 Hoc autem non est ex puritatibus elementorum conflatum, vt nonnulli velle videntur, sed quinta quædam essentia ab elementis distincta.

22 Et cum ita sit, nec grauis, nec leuis erit, sed neutre cuiusdam dispositionis; atq; ideo eius materia erit distinctæ rationis à materia mortalium.

23 Quæ & potentia est, & actu: potentia non essentiali, sed accidentali ad motum: actu verò non per formam, sed per negationem aliorum actuum.

24 Qua propter in Cælo non reperitur forma, quæ det esse, quæ uè sit Natura, aut Anima informans corpus; sed tantùm ei competit forma assistens, nimi-

nimirum Intelligentia, quæ varijs respectibus, & Mens, & Intelligentia, & Anima, & Natura nuncupatur.

25 Præcipuè tamen dicitur Natura, cum sit in Cælo principium motus. Nec aliquis instet dicendo ob id motum Cæli non esse naturalem, cum ei à forma extrinseca, hoc est ab assistente competat.

26 Etenim talis motus est naturalis, nedum ab tale principium actium, quod vnitur magis Cælo, quam forma materiata corpori; verum etiam ratione principij passivi, nempe ratione ipsius corporis cœlestis ad eiusmodi motum propensi.

27 Cui motui varia ab Aristotele sunt irrogata privilegia, scilicet vt sit vnus, consimilis, circularis, ac perpetuus, proindeq; & ab æterno motore provenire, & in æternum subiectum, hoc est in ipsum cœlestè corpus recipi.

28 Verùm motum, ac Cælum esse æternum in via Theologorum, quæ vera est, astrui non debet; quippe ipsa die nouissima Cæli magno impetu transigent, & terra calore soluetur; hoc est depurabuntur; vnde verè poterimus dicere, erit Cælum nouum & terra noua.

29 Hoc itaq; circulari motu, totum Cælum circumuoluitur: qui tamen diuersificatur; nam omnes inferiores orbis infra primum, mouentur duplici motu, altero ab occasu in ortum, & altero ab ortu in occasum, qui motus totius, & raptus dicitur.

30 Et cum ita sit, non ideo inferiores orbis rapti, præter Naturam mouentur, sed supra naturam, quo motu

motu etiam ignis, & ea pars aeris, quæ supra montium cacumina posita est, cietur.

- 31 At ex his duæ magni momenti dubitationes enodandæ supersunt: prior est quomodo vni, eidemq; corpori simplici duo competant contrarij motus: altera cur decimo orbi vnicus dumtaxat motus, alijs inferioribus plures tribuantur.
- 32 Prima quidam difficultas plurimum solet Interpretum animos sollicitare, ipse nulla ratione concedere possum esse contrarios; nam omnes mouentur ab oriente in occidentem, & ab occidente in orientem non simpliciter, sed secundum quid, quatenus nimirum ad signa orientalia moueantur.
- 33 Attamen neq; etiam errarem, si dicerem cum aliquibus Astronomis, hoc nil repugnare, cum hi motus fiant sub diuersis Polis.
- 34 Etenim motus primi Mobilis fit super polos Mundi; hoc est Arcticum, & Antarticum, perq; circulum æquinoctialem, & diem naturalem spacio viginti quatuor horarum constituit: Alter verò fit super polos Zodiaci, distantes à Mundi polis iuxta recentiorum obseruationes 23 gradibus, 30 minutis per Zodiaci circulum.
- 35 Alteram difficultatem recentiores nonnulli inanem quoquo pacto reddunt, quippe qui ultra motum totius alium superaddant, qui motus accessus, & recessus, siue trepidationis appellatur; producitur autem super principia Tauri, & Libræ: quem ipse nec affirmare, nec etiam negare audeo, cum varia, ex vtriusq; principijs pendeant incommoda.

Hanc

36 Hanc tamen dubitationem ægregiè resoluit Aristoteles; nam inquit optimè se habenti, vt puta motori primo inesse bonum sine actione, proindeq; id quod est illi proximum, quemadmodum est primum mobile, paucis egere debet actionibus, atq; ideo vnico motu.

37 Ex hoc orbiculari motu nobis figura innotescit, qua Cælum est præditum; corpus enim angulare non moueretur consimili circulo: itemq; si ex isoperimetris cõstaret alia à circulo; vel nõ ita capax esset; vel in motu aliquid extra se vacui relinqueret.

38 Quapropter, quæ dicebat Plato cum Democrito; ignem pyramide; sex basium figura, seu cubo terram; icosedra, seu viginti basium aquam; octedra, seu octibasium aerem; dodecedra verò, hoc est duodecim basium Cælum esse præditum, non sunt absolutè, sed tantùm per quandam similitudinem permittenda.

39 Cum Cælum tali figura constet, non sunt ab eo positionum differentia remouenda, quamuis diuerso modo primo orbi, ac reliquis sub eo positis debeantur.

40 Locus similiter ei tribuendus, ne dum respectu inferiorum orbium, verum etiam respectu primi; cui etsi non propriè, saltem per accidens ratione locati, & contenti ab eo corporis; nec non per metaphoram, nimirum, vt locorum Artifici tribuitur.

41 In cæli orbibus reperiuntur quædam partes densiores alijs, quæ lumen earum proprium, ac mutuum à sole reflectentes, ob earum excedens lumen,

astra dicuntur, ac sydera :

- 42 Quorum alia scintillant, alia non scintillant; quæ non scintillant sunt prope nos; quæ scintillant, longe distant : & ideo visus ea intuens ob distantiam, ac loci intercapedinē debilis redditus, trepidat.
- 43 Hoc loci aliquis posset inquirere cur singulis errantibus syderibus, singuli orbes sint à Natura commissi; fixis verò quasi innumeris, vnicus dumtaxat!
- 44 Solutionem affert Aristoteles, namq; cum primum Mobile, seu ex Aristotele octaua spheræ, sic præstantissimum viuens, debet habere plures partes præstantiores; proindeq; plures stellas, quæ sunt orbis partes eminentissimæ.
- 45 Vel dicamus, cum illud sit proximius primo Motu, eminentiori modo, & præstantiori operari debet; & ideo varijs luminibus illucere : lumine enim, ac motu Cælum virtutem suam in hæc inferiora diffundit.

DE QUATVOR VOCATIS ELEMENTIS.

Pars IIII.

- 46 ER quæ inferiora, elementa præcipuè intelligimus, cum totum hunc sub Cælo ambitum impleant, hæc non propriè sunt elementa, quia non sunt absolutè prima, ex quibus res primò fiant, & in quæ ultimò resoluantur, sed talia esse in genere corporum dicuntur.

- 47 Numerus eorum tam sensu, quàm ratione comprobatur.

pro-

probatur; sunt autem Ignis, Aer, Aqua, & Terra; quare irridendus est Cardanus, qui ignem e mundo tollere conatur, in se forsan vertendum.

48 Qui quidem quaternarius numerus astrui potest: tum ex qualitatibus eorum alterantibus, ut puta frigiditate, caliditate, humiditate, ac siccitate: tum ex qualitatibus motiuis, grauitate nimirum, & leuitate.

49 Quæ sanè qualitates sunt duo instrumentorum genera, quibus pro suis edendis actionibus vtuntur elementa: pro motu quidem motiuis: pro alteratione verò mutua, & mixtione alterantibus.

50 Proinde ex his qualitatibus non constituuntur tanquam ex formis, vt aliqui volunt; namque eorum forma propria est aliquod innominatum, illæ tamen possunt appellari formæ, hanc nomine carentem describentes.

51 Componuntur itaque elementa ex huiusmodi forma, ac materia; quæ Materia adeo est indifferentis conditionis, vt de ea plura opposita problemata absque contradictione verificentur.

52 Ea enim est vna, & multiplex; æterna, & corruptibilis; diuisibilis, & indiuisibilis; bona, & mala; pulchra, & deformis.

53 Similiter ea, & est cognoscibilis, & incognoscibilis; hoc per se, illud per accidens, nimirum per negationem, & per analogiam.

54 Ratio huius rei esse potest, quia est expers omnis actus formæ, ex quo absoluta cognitio dependet, actum tamen entitatis, quem ei ascripsit Scotus non remouemus.

- 55 Præterea ea est dimensa, & indimensa; dimensa quidem dīmentionibus terminatis ei coeuis, & æternis; indimensa verò propriè sumptis terminatis dīmentionibus.
- 56 Sed postquam de eiusmodi varijs problematibus loquimur, non erit ab re quædam de nonnullis elementis explicare.
- 57 Primo quidem ambigunt Pythagorici de mundi medio, ac centro, vt refert Simplicius lib. de placitis Pythagoreorum; alij enim dicunt esse ignem, alij terram: ignem quidem, quòd sit elementum præstantissimum, & ideo in medio pro custodia positum. Verùm ipse cum Peripateticis iure statuo terram, tamen, & ignis, & terra media dici possunt; terra medium molis, ignis virtutis.
- 58 Quæ terra cum sit in medio sita, & centrum, erit immobilis contra Anthiconis opinionem, qui referte loco citato Simplicio, eam moueri, Lunam stare, & ideo Lunam terreã dicebat, terrã verò æthereã.
- 59 Quapropter erit etiam spherica; nam cum omnia grauias ferantur ad eam tanquam ad commune punctum, ducuntur ad æquales angulos, quod non contingeret, nisi esset spherica.
- 60 Addascius sphericitatem dignosci ex eclipsi Lune. omnem quippe lineam, quæ in Luna diuidit lucem à tenebris, circularem; scû curuam videmus, at eclipsis ex terræ vmbra prouenit. quam rationem contra recentiores aliquot Mathematicos, satis efficacem iudico.
- 61 Hanc sphericitatem, & in aqua ponendam esse

existimo, nec efficaciter monstrari puto nauis exē-
plo è portu solutæ, altumq; petentis, cum vt pluri-
mum ob nebulas, & vapores visus impediatur.

- 63 Nec similiter ex partibus aquæ, vt puta ex guttis
rotunditatem appetentibus; quippe cum ament
rotunditatem, fugientes extra se inimicam siccita-
tem. Vnde efficacius id probat secundo de Cælo
Aristoteles ex eo, quoniam aqua appetat loca de-
cliuia, id enim præstat, vt possit centrum totius
vniuersi ambire, & nè vna pars eius sit magis in
superiori loco, quàm alia.
- 64 Ex quo ni fallor etiam patet terram, & aquam
vnum efficere globum, vel idem habere centrum
vniuersi, seu grauitatis. Etenim tam ipsa terra,
quam ipsa aqua ad illud feruntur.
- 65 Quod cum ita sit, & terram, & aquam eandem
habere superficiem cōuexam liqueat, cur aqua ter-
ram vniuersam non ambit? multi id ascribunt ter-
ræ siccitati absumentis; alij diuino miraculo: ipse
puto hoc tribuendum esse terræ cavitatibus, vora-
ginibus; mœandris, & anfractis aquam ipsam in
se absumentibus, & absorbentibus.
- 66 Et hæc potest esse causa modi, quo diuina prou-
identia in initio temporis separauerit aquam, ita vt
apparuerit arida. Namq; in principio fuit terra crea-
ta rotunda, & globosa absq; vllis concauitatibus,
vallibus, montibus, & eminentijs; cum autem dixit
congregentur aquæ in locum vnum, concauita-
tes in terra effectę sunt, & in eas omnis aquarum
vis confluens, apparuit arida.

DE

DE MIXTIS.

Pars V.

- 67 **S**ED ne vberior quam par sit nostra de elementis tractatio, arida verò de mixtis, conuenit, vt de eis loquamur, hoc est de effectis elementorum; namq; vnumquodq; mixtum ex refractis in se elementis conflat, adeo vt, qui fuerunt gradus formę elementorũ, gradus formę mixtorum euadant.
- 68 Quo pacto distinctius saluatur definitio mixtionis ab Aristotele tradita, quàm dicendo seruari elementorum formas potestate, aut integras; namq; dicitur mixtio miscibilium, non corruptorum, nec integrorum, sed alteratorum vnio; quamuis & potestate, & actu existere posse tuebor.
- 69 Itaq; vt dixi, constituuntur mixta ex elementis, hoc tamen discrimine, vt si ex omnibus æqualiter constent, perfecta dicantur, si verò ex vno, duobus, aut tribus, non tamen ex omnibus, imperfecta nuncupentur.
- 70 HÆC MIXTA IMPERFECTA primo meteororum in proœmio, circularia dicuntur ob variam denominationem; primo, quia plurima eorum cœli sequuntur circulationes: secundo, quia multa circuli formam seruant, vt iris, corõna, grando, turbo, & alia; tertio, quia vt plurimum eorum generatio circulariter fit, nam primo vapores sursum eleuãtur, deinde frigore condensati, deorsum repetunt.
- quare

quare non ab re primo Meteorum cap. 9. philoso-
phus, fit aut circulus imitans circulum solis, dicebat;

71 Est difficultas inter ipsos Interpretes de subiecto
librorum Meteororum, quod non iniuria statuo
ipsum meteorum, hoc est omne quod natum di-
citur semper, vel ut plurimum fieri in sublimi, aut
principiorum ratione, aut partium.

72 Proinde non arbitror excludendum esse à meteo-
rologica contemplatione tractatum motuum Ma-
ris, qui ei quatuor competunt, primus est motus
adæquationis, secundus agitationis, tertius fluxus,
quartus fluxus, & refluxus, seu æstus.

73 Primus motus prouenit ex varijs, & ingentibus
fluminibus, quæ in mare vberimè fluunt, & in
vnum magis, quam in alterum, cum aqua in de-
cliuia tendat; ideo pro æquatione vnum mare tran-
sfundit in aliud, ut Septentrionalia in Meridionalia,
tanquam in decliuora.

74 Alter motus agitationis competit mari per vio-
lentiam, ut ex terremotibus, ventis, tempestatibus,
remis, ac similibus alijs.

75 Alter fluxus, Mari tribuitur impropriè, quate-
nus nimirum ob fluuiorum copiam, Mare vnum
fluit in aliud, vel quatenus, alicui parti iuncti sint
fontes.

76 Tandem motus fluxus, & refluxus, qui varium
opinionum æstum produxit, nihil est aliud, quàm
motus aquæ maris secundum naturam ex primo
Motore, ac mobili, proximè verò ex Luna depēdēs.

77 CÆTERVM RATIO SVADET, vt ex mari emer-
ger-

- gentes ad *Fossilium*, & *Metallorum* contemplationē eleuēmur; hoc est, ad mista perfectiora ducamur.
- 78 Sunt autem Metalla corpora mixta cōsimilia ex terra eduēta, apta liquefcere, ac duci, genita ex halitu secundum imperium humido, ope caloris miscētis, & concoquentis, ac frigoris condensantis.
- 79 Ex qua definitione metallorum locus innotescit, quem cum Aristōtele lib. 3. meteorum cap. 6. statuimusterræ gremium. Nec tamen obest reperi multa flumina, in quibus auri ramenta reperiantur, vt in Pactolo, & in Hermo, in quem Pactolus exonerat, in Tago, & in alijs; non enim ij amnes aurum generant, sed effossum, aut rasum è terra, secum vehunt. Inter partes autem terræ, in montosis, & in syluarum opacitate vestitis producentur.
- 80 Metallorum quēdam sunt simplicia, quādam mixta: simplicia Aurum, Argentum, Æs, Ferrum, & Plumbum, album, & nigrum: mixta, vt Electrum ex auro, & argento; Stannum ex argento, ac plumbo nigro: aliqui addunt Oricalcum, quod an simplex, & per naturam genitum inueniatur, non est facilè veritatem adinuenire.
- 81 Metallis Fossilija iunguntur, quę sunt corpora mixta cōsimilia ex terra produēta, genita ex halitu sicco, terreo in eo dominante, auxilio caloris cōtemperantis, & concoquentis. at iam nos admonet ordo, vt his dimissis, ex terræ cavitatibus supra ipsam erigamur, & à Deo animati, de Animatis sermonem tessere aggrediamur.

- 82 **Q**UAE perfectiora, procul dubio ex Aristotele primo de Hist. Animalium sunt Animata ipsa, in quibus contemplandis, primò sese nobis offert difficultas illa dirimenda, qualis nam sit Animæ cognitio; physica ne; an partim physica, partim diuina; an verò media inter physicâ, & diuinâ.
- 83 Ipse credo vario respectu, omnes prædictas opiniones veras esse: est physica, respiciendo Animæ gradus à materia pendentés: est metaphysica contemplando humanam Mentem, vt mens est: tandem est media non eo modo, quo mathematicæ sunt mediæ, sed per quandam compositionem, & per comparisonem, quatenus Anima inter physicas formas, ad diuinam conditionem maximè accedit.
- 84 Qualiscunq; ergo sit Animæ consideratio, præstantissima existit; tum ratione generis, cum speculatrix sit, quæ speculatio actioni præfertur; tum ratione propria, cum sit forma omnium formarum ad Physicum spectantium eminentissima.
- 85 Quoniam verò quæcunq; præclara, etiam sunt ardua, ideo & ipsa Anima difficillimæ erit cognitionis. nam cum definiri debeat, vt innotescat, siue vertamur ad attentionem ad definitionem, siue ad attentionem ad rem definiendam, obscuræ nobis semper occurrunt difficultates.

- 86 Potest autem hoc perfectissimo modo circum-
scribi ; nimirum, ut Anima sit actus primus cor-
poris Physici organici, potentia vitam habentis.
Hinc colligitur Animam non esse accidens inter-
sum, vel extensum, nec similiter substantiam com-
positam, sed illius principium ; cumq; aliud sit in
genere materiæ, aliud in genere formæ, est princi-
pium in genere formæ, quæ forma in actum resolu-
enda fuit tanquam in suum genus ab vno, ut cla-
rius quid ea esset appareret.
- 87 Assignata Animæ vniuersæ sumptæ definitione,
modo non est difficile eius gradus adinuenire, qui
varij, varijs considerationibus esse possunt, præci-
pue tamen respiciens ad constitutionem graduum
viuentium, assero quatuor esse facultates, ab Ani-
mæ essentia haud quaquam distinctas.
- 88 Prima est Nutriens, per quam Plantæ constituuntur : secunda Sentiens, Stirpanimalia constituens : ter-
tia Motrix, Iumenta, ac Feras formans : quarta
Dianoetica facultas, dans esse homini ; ex quo non
immeritò Animam ipsam finiebat Aristoteles : esse
principium vegetandi, sentiendi, loco mouendi,
& intelligendi.
- 89 ITAQ; DE PRIMO ANIMÆ GRADU, hoc est
de *Vegetante*, qua Plantæ efformantur, varia est dis-
sentio apud antiquos philosophantes. Plotinus
enim Enneade quarta arbitratus est, vita esse desti-
tutas, & solùm terræ anima, ut puta Plutonis, aut
Proserpinæ viuere.
- 90 Pythagorici verò existimarunt, ne dum Anima nu-
triente

triente viuere, sed etiam, vt inquit Plato in Timeo, modo quodam sentiente; & Aueroes comm. 15. secundi de Anima vltcrius addit, quosdam excogitasse eas vigilare, ac dormire: verum mea quidem sententia dormiunt qui hæc proferunt: etenim Plantæ tantum nutriente constant, cuius tria sunt opera, nutrire, augere, & generare:

91 Quæ tria munera absoluit vnico alimēto, quod vt substantia nutrit, vt quantum auget, vt verò vtile redundans generat. Sed vt nutriat quatuor exquirat; primò, vt sit contrarium ei quod alitur; secundò, vt sit natū in illud permutari; tertio, vt valeat augere; quartò, vt ad id quod alitur, se habeat veluti materia ad formam. Dicitur autem contrarium alendo non absolutè, sed actu tale, potentia verò simile.

92 Redditur autem simile per Concoctionem, quæ dicitur, perfectio à naturali, & proprio calore ex oppositis passiuis. Cuius concoctionis tres sunt gradus: primus ille statui debet, qui fit in ventriculo; cuius terminus est forma chili; excrementa crassiores feces: secundus ex Medicis fit in hepate, ex Peripateticis in corde; terminus est forma sanguinis; excrementa vtraq; bilis, & vrina: tertius in membris producitur; finis est assimilatio; excrementa sordes, sudores, euaporationes, & pilij.

93 EX NUTRIENTE FACILTATE, in Sentientem ascendit natura; & cum alia sit cum motu locali, alia absq; motu, hac posteriori anima constituitur imperfectum illud Animalium genus, quod *Stripanimal* nuncupatur; constat enim ex externis

sensibus tactu, & gustu, ex internis verò sensu communi, & imperfecta imaginatione.

- 94 AT PER ALIAM SENSIENTEM ANIMAM progressionis principio præditam, *Animalia absolutiora* informantur, cuius facultatis obiectum est vniuersum sensibilem genus, nimirum tam communia, tam propria, quam accidentalia sensibilia.
- 95 Inter quæ disputant Auctores an accidentalia sentiantur à feris. Cui difficultati cum distinctione respondendum est: nam sensibilia vnius sensus dum ad alium referuntur, procul dubio ab illis sentiuntur, sic iumenta vident dulces herbas, audit lupo dulce alimentum: at sensibilia toto suo genere per accidens, vt substantias, & relationes, communis Interpretum sententia est, non sentiri; Ipse tamen secus sentio.
- 96 Igitur prædicta sensibilia agunt in sensus, & ideo sentire dicitur quoddam pati; quæ passio sensorij excitat facultatem, ad ferendum iudicium de sensibilibus; iudicium actio spiritalis appellatur; in qua species sensibilis sita est. Facultas autem ista sentiens iudicans, non est duplex, vt excogitauit Simplicius, nempe formans, & vtens, sed formans tantum; quæ dum iudicat, dicitur assimilari sensibilibus, & recipere speciem rei sensibilis absque materia.
- 97 Et hoc accidit in omnibus externis sensibus, qui numero quinque iudicantur, Visus, Auditus, Gustus, Odoratus, & Tactus: Ex his obiecta deferuntur ad Sensum Communiem, qui sensus sensibiles species à se iudicatas offert Imaginationi, Imaginatio verò

23
eas sub ratione conferentis, vel aduersi iudicando, demandat conseruandas, & custodiendas Memoriz.

98 Sensus itaq; tot sunt numero; externi quinque; interni tres, nec plures, nec pauciores: etenim externi sensus, vel conferunt vt simus, vel vt bene simus: vt simus conducit tactus: at per reliquos sensus, cum dignoscamus, quę prosequi, & cuitare debeamus, bene simus.

99 Interni verò Sensus non sunt plures enumeratis, nempe Sensu cõmuni, Phantasia, & Memoria: quia quotquot addantur superabundant; nam Phantasia, & Imaginatio idem significant: Vis cogitandi propriè non distiguitur ab Intellectu, impropriè à Phantasia; tandem nec Vis existimandi in feris numerum adauget, cum ferę per Imaginationem moueantur. Definitur enim principium motus Animalium: facultas Animę appetens, ab obiecto per imaginationem, vel vt sibi conducente, vel vt aduerso iudicato excitata, instrmentis pro motu sponte facto conducentibus vtens, ad proprij finis adeptionem.

100 Atq; ita ex Anima sentiente cum his omnibus facultatibus tanquam ex forma, vt dixi, perficiuntur Animalia absolutiora, at tanquam ex materia componuntur ex varijs eorum partibus; quę varię sunt in his ob actionum uarietatem, quas edunt; elementis enim, ac mixtis similaribus, quia unico consimili modo mouentur, partes undiq; consimiles tribuit Natura.

Haftenus in his Animatorum gradibus versati sumus,

mus, qui à formis mortalibus constituuntur, nunc
 versari in eo tenemur, qui ab immortali forma,
 nempe à Dianœtica dependet, cum ergo Morta-
 le, & Immortale differant genere, iure optimo in
 aliam Centuriam eius tractationem remittam.

DISSERTATIONVM

PHILOSOPHIÆ, AC MEDICINÆ

V. CENTVRIA SECYNDÆ.

INGRESSIO AD SERMONEM.

NO V. Æ Centuriæ expositionem moliri incipio, seu iam expositæ epitomen Formo: namq; de HOMOINE verba facurus, de compendio totius orbis verba facere videor. Quæcunq; enim Deus in varijs mundi gradibus dispersa collocavit, omnia in vno homine collecta reposuit. Quapropter si in vniuerso, vt superius diximus, Deum, & Intelligentias rerum omnium moderatrices contemplantur; in homine Mentem Dei simulacrum, Intelligentijs consimilem admirabimur: Vidimus Orbem hunc vniuersum; cuius ambitu omnia continentur; & hominem videbimus, dum brachia, ac pedes expandit, lineis ab extremitatibus ad vmbilicum ductis, orbem efformare: Docuimus Cælum viuifico lumine, perenni; motu, cuncta lætitia, ac vita completere; & in homine inueniemus thoracem, qui assidua arteriarum intra se contentarum pulsatione, atq; æthereo spiritu, singulas partes illustrat, & mouet: In Cælo syderibus alijs Solem præferri scimus: & inter corporis partes Cor præeminet; cuius

cuius tanta est similitudo cum sole, ut solem cor mundi, cor vero hominis solem, vocare aliqui non sint veriti. Neque etiam errarem si in homine ceteras errantes stellas reperiri assueverem; etenim Cerebri medulla, humectam Lunam; genitalia, lasciuientem Venerem; os facundum Mercurium; hepar, benignum Iouem; fellis vesicula, furientem Martem; Lien, inertem præsignat Saturnum: Quatuor humores, quatuor elementa; Oculorum suffusiones, ignitas coruscationes; ventos, & tempestates auriū sibili, ac tinnitus; rorem, lacrymę; Maris motus, concussiu, tremuli, palpitan-tesq; corporis motus demonstrant: Metalla, ac lapides (non tamen pro construenda, sed pro destruenda domo) è tenibus, & è veslica quasi è Fodinis eruemus; perfectiora mixta, in corpore perfectissimo meditabimur: tandem etiam Animatorum gradus adinueniemus; cum ipse homo, & Planta inuersa, & Animal admirandum, & venerandum à sapientissimis Ægyptijs appelletur. Quare cum in superiori Centuria, de Mundo, hoc est de magno homine, ut cum Macrobio loquar, pertractauerim; superest, ut in futura de homine, seu de paruo mundo pertractem: dum modo Qui primum hominem è luto effinxit, concedat, ut ex infimis circa hominem contemplationibus, sublimiores eliciam: *rom. pinnatorq. animal salutis meæ*

Seneca 6. de Benef. cap. 23.

Scias non esse HOMINEM tumultuarium, & incogitatum opus. Inter maxima rerum suarum natura nihil habes, quo magis gloriectur, aut cui certe gloriectur.

CENTVRIÆ SECVNDÆ

P A R S P R I M A .

D E H O M I N E .

1 **H**OMINEM supremum Animatorum gradum, à rationali forma pendentem, quem barbarus ille Abdalas, scienter tamen non barbarè, maxime omnium contemplatione dignum putavit, contem-

mur: Itaq; hac rationali forma homo humanus redditur; hac vt aiebat Seneca epist. 77. homo antecedit Animalia, Deum sequitur, ratio ergo perfecta proprium hominis bonum est, reliqua illi cum Animalibus, satis communia.

2 Et sanè in pluribus communicat homo cum animalibus, & in pluribus discrepat: conuenit, primo quo ad corpus in pluribus partibus; nam in ambo- bus adsunt similes, & dissimiles, sanguineæ, & spermaticæ.

3 Similes, vt ossa, cartilagine, ligamenta, nerui, tendones, membranæ, venæ, arteriæ, glandulæ, adeps, & caro simplex: dissimiles verò, vt cerebrum, cor, hepar, testes, ventriculus, pulmo, lien, renes, intestina, vexica, musculus, & aliæ: etsi absolute in Animali corpore nulla pars existat, quæ

D or-

organizationem aliquam non includat:

- 4 Conueniunt in humoribus, qui quatuor sunt specie, Sanguis, Pituita, Bilis, Melancholia, tamen à ratione alienum non erit asserere, omnes esse eiusdem speciei, & solùm per magis, & minus differre, adeo vt Bilis sit pars tenuior massæ sanguineæ, Melancholia pars crassior, Pituita portio crudior, Sanguis pars syncerior.
- 5 Conueniunt etiam in quatuor secundis humiditatibus, quatuor prædictis humoribus succedentibus, quarum, prima Innominata dicitur, secunda Ros, tertia Glutem, seu Cambion, postrema Humiditas substantifica.
- 6 Similiter quo ad aliquas formas, in homine, & cæteris Animalibus est ratio similis .s. vitæ, seu nutritionis, augmenti, & generationis; similiter sensuum omnium non est dissimilis ratio.
- 7 At ex altera parte, quo ad corpus quidem discrepant: soli namq; homini caput orbiculari figura præditum datum est, tum ad vitandos ictus, tum ad motuum facilitatem, tum vt promptius exequatur opera mentis, caput enim rotundum perfecti cerebri est indicium.
- 8 Vnicus homo habet cerebrum amplissimum, & humidissimum, vnde caput paruum semper malum; faciem solus habet; solus erectam, cum enim spectent cuncta Animantia terram, os soli homini sublime natura debet, cælumq; videre iussit.
- 9 In solo homine oculi sunt varij; solus excepto Structio Camelo habet vtrinq; parti palpebras; nasum

sum

- sum altum; aures immobiles; mamas parte priore.
- 10 Solus homo, pilosus est sub alis, & pube; solus canescit, & caluescit; solus crura, & coxas carne abundantes habet; solus cutem lucidam, & temperatam; rectus incedit; solus sedet.
- 11 Præterea discrepat, namq; in sola humana specie indiuiduorū dissimilitudines apparēt; cuius rei causam Astronomi ex Astris puenire credunt, hoc est in diurna genitura ex Sole in centro posito Horoscopi; & in nocturna ex Luna, aut Venere in eodem.
- 12 Sed hæc cum sint metæ nugæ, ipse duplicem causam agnosco, altera est facultas formatrix semini insita, altera Imaginatio. Prior cum in se partium idēam contineat, nisi impediatur, vt accidit in plantis, & brutis effigiem semini insitam semper eodem modo imprimit, at si impediatur, vt euenit in hominibus à superiori facultate, hoc est ab imaginatione non imprimit, quam habet, sed quam ei offert imaginatio, & ideo in humanis indiuiduis plurimæ varietates apparent.
- 13 Tandem, vt superius dicebam, homo à cæteris Animantibus etiam forma seiungitur, & adeo leiuungitur, vt per Animam Intellectiuam formarum eminentissimam supra cæteros emineat.
- 14 Et iurè profectò, ea enim est Anima præclarissimis, & ab alijs formis distinctis conditionibus prædita: quippe aliæ corpus sibi creditum propriè informant, hæc corpori phantasia formato tantum assistit; informat verò superiorem, & proprium hominis gradum, qui consurgit ex connexionē

illa Mentis, & Imaginationis, qui est *Himæneus* mortalium, & æternorum.

- 15 Cæterę ex materię potentia per generationem educuntur; hæc de foris accedit, & ex rei veritate de nouo creatur.
- 16 Cæterę sunt extensę per corpus, totę in toto, & pars in parte; hæc vbi est tota est: alię ad corporis interitum pereunt, hæc seruatür æterna.
- 17 Alię ad indiuiduorum numerum multiplicatur, hæc quamuis ex veritate multiplicetur, tamen ex Aristotelis sententia indiuidua est, & vna dumtaxat in tota humana specie.
- 18 Hęc specierum omnium locus, Idearum promptuarium, graduum omnium media, compos fœlicitatis, capax beatitudinis, Angelicę naturę proxima, tandem ipsi Deo est similis.
- 19 Hęc tamen præstantissima formarum ob nexum, quem habet cum corpore, informis esset quodammodo, nisi quibusdam habitibus (qui cum ad eam præcipue referantur, rationales appellantur) decoraretur: hi autem sunt Sapientia, Scientia, Prudentia, & Ars, de quibus aliqua breuibus pertractabo.

DE INTELLIGENTIA.

Part II.

- 10 Quorum primo exordians, sumitur nunc Intelligentia non pro immortali Animę parte, quę Mens est, sed pro eius prima actione, quę primorum

- morum principiorum apprehensio dicitur, seu potius pro habitu apprehendendi talia principia.
- 21 Hæc autem facultas homini tributa fuit; quoniam cognitio primorum principiorum conducit pro assequendis scientijs, nil enim possumus addiscere ignoratis principijs.
- 22 Hinc dicebat Aristoteles 6. morali cap. 11. mens ad demonstrationem pertinens, immobilium, & primorum terminorum est; per terminos autem intelligit principia, quæ cum sint prima, dicuntur immobilia, & proinde iure optimo scientiarum termini.
- 23 Verùm cum dico prima, non solum intelligo prima complexa, verum etiam incomplexa, unde non immeritò dixit Aristoteles 6. moral. cap. 8. Mens eorum terminorum est, quorum ratio afferri non potest, quapropter eam ritè definiemus dicentes, esse humane mentis habitum, quo veluti oculo prima tum actionum, tum contemplationum principia intuemur.

DE SAPIENTIA.

Pars III.

- 24 **Q**UAMVIS in omnibus Scientijs locum habeat Intelligentia, tamen in sola Metaphysica propriè vera Intelligentia, in alijs verò per analogiam quandam reponitur.
- 25 Proinde cum sola Metaphysica Intelligentiam

in-

includat, iure optimo inter omnes Sapientia nuncupatur, quæ ex Intelligentiæ, & Sapientiæ habitu conflatur.

- 26 Ex quo intelligere possumus, Sapientiam non esse unicum, ac simplicem habitum, sed triplicem, nimirum Scientiam, Intelligentiam, & Sapientiam.
- 27 Et cum ita sit, proinde ei triplex assignatur subiectum; nam ut est Intelligentia à Scientia sciuncta, ei pro subiecto assignantur principia, tam complexa, quam incomplexa; ut est Scientia eius subiectum est ens compositum ad prædicamenta spectans; tandem ut est Sapientia, subiectum erit ens, ut ens est.
- 28 Hæc Sapientia cum sit prima, & omnium Domina, ne dum primam formam, & ultimum finem, ut voluit Aueroes, verum etiam primam Materiam, ac primum efficiens considerat.

DE SCIENTIA.

Pars IIII.

- 29 **H**ÆC rationalis virtus dupliciter usurpari potest, primò pro omni habitu per demonstrationem acquisito, quo pacto includitur in Sapiaentia; secundo, ut infra Sapiaentiam collocatur, & sub hac consideratione à nobis in præsentiarum proponitur.
- 30 Scientia non est reminiscencia quædam, ut Plato voluit, nec per Idæas in mente insitas in nobis gignitur,

gnitur, sed de nouo verè producitur.

- 31 Quapropter definitur, vt sit habitus mentis per demonstrationem acquisitus, partes entis, vt adequatum subiectum contemplans.
- 32 DIVIDITVR IN NATVRALEM, ET MATHEMATICAM: Naturalis ab Aristotele Scientia dicitur de Natura, non quod Natura sit subiectum; sed quia corpus physicum, qua physicum est contemplatur, quod est per naturam constitutum.
- 33 Hoc corpus Physicum cum valeat considerari; vel prout fit, vel pro vt est, vel prout cognoscitur, proinde varia sub his considerationibus de eo disputabimus.
- 34 Prout fit ex tribus principijs dependet, Materia, Forma, & Priuatione; ex quo malè Talesij, Rammeiq; omnes, qui hæc negantes, vel potius ignorantia principia, alia de nouo effinxerunt.
- 35 Et de Materia quidem nonnulla superius docuimus, de forma verò, illa satis celebris quæstio habetur, num ea sit indiuiduationis principium, alij .n. materiæ, alij quantitati, alij accidentibus proprijs, alij materiæ modo tribuerunt, qui cum nomine careat, ideo nouum nomen efformarunt, & eccitatem appellarunt.
- 36 Ipse respiciens principium proprium, & principale iure statuo formam, alij vel inspexerunt causam secundariam, & sine qua non, vt qui dixerunt materiam, & materiæ medum, vel extrinsecum principium, vt qui accidentia.
- 37 Solet distingui forma in formam totius, & formam

mam

mam partis, forma quidem totius respondens materiæ totius, forma partis, materiæ partis, quam distinctionem euertere aliqui conantur, quæ tamen cum ab Aristotele varijs in locis, & præcipuè, secundo Physicorum 31. approbetur, approbandam esse iudico.

- 38 Priuatio tertio loco nobis considerata occurrit, quæ vniuersè sumpta, dicitur absentia formæ in subiecto nato eam recipere. Atq; ita à negatione distinguitur, quia negatio solùm remouet, nil autem ponit, priuatio verò remouet quidem formam, consignificat tamen subiectum, & ideo illa non ens absolutè dicitur, hæc verò per se quidem non ens, sed ex accidenti ens appellari iure potest.
- 39 Verum duæ satis pulchræ dubitationes de ea breuibus enodandæ; prima est, num detur priuatio priuationis; altera, an Plato, & Aristoteles de attinentibus ad Priuationem possint conciliari.
- 40 Quo ad primam Simplicius, qui primo Physicorum hanc mouet difficultatem, absolutè eam negat; tamen absolutè inficiari non debet, nam priuatio consideratur, vel per se vt priuatio est, vel vt est aliquo modo forma, priori modo non datur, at verò posteriori modo absq; difficultate debet permitti.
- 41 Quo ad alteram, etsi Aristoteles inuchi videatur in Platonem materiam à priuatione non secernentem, tam re vera Plato in Phædone, in Lyfide eam, vt à Materia distinctam considerat, atq; ita re vera lis inter hos sectarum principes erit potius in verbis posita, quàm in sententia.

- 42 Si consideretur corpus Physicum prout est, ita constitui dicitur ex elementis, scilicet ex principiis intrinsicis illud componentibus, hoc est ex materia, & forma, quæ proinde naturæ appellantur, nempe principia motus, & quietis in eo, in quibus sunt primo, per se, & non secundum accidens.
- 43 Quæ definitio ne dum mortalibus accommodatur, verum etiam cælestibus; atq; ita etiam in cælo Natura dicitur principium motus, verè tamen cum quadam mutatione ei accomodanda erit.
- 44 Motus est præcipua corporis physici affectio, quæ aliæ omnes affectiones sequi videntur; vt puta continuum, infinitum, locus, vacuum, & tempus.
- 45 Tandem si consideretur corpus physicum quoad cognitionem, tunc exurgunt quatuor causarum genera, scilicet genus causæ materiale, formale, efficiens, & finale; nam per causas ex Aristotele 1. poster. in nobis rerum perfecta cognitio producitur.
- 46 NATURALEM SCIENTIAM TALE CORPUS PHYSICUM considerantem, sequitur Mathematica, quæ cum versetur in quanto, vt quantum est, penes illius diuisionem, eius et diuisionis attendenda,
- 47 Cum ergo duplex sit quantum, continuum, & discretum; & rursus continuum aliud incompletum, vt linea, & superficies; aliud completum, vt corpus, hinc tres exurgunt præcipuæ mathematicæ disciplinæ, Geometria nempe, Stereometria, & Arithmetica. Cæterum ne longiori oratione imprudentis nota inuratur, ad ipsam Prudentiam explicandam accedam.

DE PRUDENTIA.

Pars V.

- 48 **P** RUDENTIA itaq; definitur, habitus rationis, quo rectè, & promptè ad agendum ea dirigimur, quæ homini bona sunt.
- 49 Hæc etsi habitus rationalis sit, maximum tamen habet nexum cum morali virtute, adeo vt Prudentia, & Moralis Philosophia fundamento sint idem, & solum ratione distinguantur, vt vnà cum Platone 6. Moral. cap. 8. exultimauit Aristoteles.
- 50 Quapropter sicuti Prudentia in humanis actionibus libertati subiectis versatur; ita Civilis Philosophia humanas actiones ex libero arbitrio procedentes, quatenus in eis honestum refulgere naturum sit, considerat.
- 51 Quoniam verò Prudentia acquisitu difficilis est, ideo pro ea cumulatè assequenda tria potissimum opem ferre debent.
- 52 Primo enim requiritur naturalis quædam constitutio, qua pueros nonnullos spe quadam prudentes appellare consueuimus. Secundo confert vsus, & exercitatio humanarum actionum, qua de causa plurimum conferte dicitur Historia, cum illustrium actionum promptuarium sit, & exemplar.
- 53 Tertio domestica institutio plurimum conducit. Et tandem conferunt instar omnium aurea Sapientia.

35 112

piantum dicta ; auræque sententiæ eorundem ,
quorum exemplo , & auctoritate dirigi , & im-
pelli solemus .

DE ARTE, ET PRAESERTIM DE MEDICA.
Pars VI.

- 54 **E**S T sanè Ars necessitate prima , at
dignitate postrema , & ideo in hoc
postremo loco de ea differimus .
- 55 Artis nomen vario modo vsurpatur,
primo pro includente vniuersam Artis perfectio-
nem , quam vt in duce consideramus in Deo , vt
in famula in Natura .
- 56 Sumitur secundo , pro vmbra in Iumentis reful-
gente ; ita asserimus homini texturæ Artem Ara-
neum ostendisse .
- 57 Tertio accipitur prout extenditur ad omnem ha-
bitum contradistinctum à Natura ; ita proferimus
Methaphysicam esse artem artium . Tandem su-
mitur pro recta forma artis , quo pacto definimus ;
- 58 Artem esse habitum Mentis cum ratione recta , ad
efficiendum dirigentem , versaturq; circa ea , quæ
aliter se habere possunt , experientia , & ratione ac-
quiritur , vt humanæ imbecillitati suppetias feramus .
- 59 **EX QVA DEFINITIONE ELICIMVS MEDENDI FA-
CVLTATEM** , Artis nomine iure optimo insigniri , cū
ad praxim nos dirigat , verseturq; circa incōstantia ,
nempe circa humanum corpus ; experientia ac-
quiratur ; proq; reparando corpore à morborū no-

- xis, aut in sanitate seruando, veluti in finem tendat.
- 60 Quapropter perinde ac in alijs Artibus, duplex in ea subiectum perscribemus, vnum effectiōnis, alterum considerationis: primum proculdubio est humanum corpus absolutè sumptum: alterum idem humanum corpus quatenus est arte sanabile.
- 61 Similiter cum sit Ars, ei non potest propriè accommodari in theoreticam, & practicam diuisionem; sed perbelle eius partes desumi possunt ab humani corporis dispositionibus, quæ cum tres sint, Sanitas, Morbus, Neutralitas, totidem erunt Medicinæ partes.
- 62 Ad sanitatem pertinet Euectiua, & sanitatis Conseruatrice: ad morbum Curatiua: ad neutralitatem Resumptiua, & Præseruatiua; quare totus Medicorum conatus impendetur, aut in conseruanda, aut in recuperanda sanitate, quam tamen consequimur expellendo morbum.
- 63 Cuius sanitatis, & morbi commune genus, est constitutio; ita Sanitas dicitur constitutio, secundum naturam, ex qua perfectæ producuntur operationes; Morbus verò est constitutio præter naturam, primo, & per se actiones lædens.
- 64 Constitutio secundum naturam ex septem constat, quæ propterea res secundum naturam dicuntur; sunt autem elementum, temperamentum, humor, membrum, spiritus, facultas, & operatio.
- 65 Spirituum species duæ sunt, Animalis, & Vitalis; Naturalis .n. verè à Vitali distinctus non reperitur.
- 66 Facultates similiter fundamento duæ sunt, Animalis,

malis, & Naturalis, vitalem enim ad naturalem redigimus; & hoc ipsum de operationibus asserimus.

67 Rebus secundum naturam opponuntur res præter naturam, quæ sunt Morbus, Morbi causa, & Syntoma.

68 Syntomatatum duplex est genus, primarium, & secundarium; primarium est actio læsa; secundarium est excrementum mutatum, & qualitas mutata.

69 Morbi causa gemina pariter existit; externa, seu procatartica; & interna: hæc in antecedentem, & continentem diuiditur, quam continentem causam ab essentia Morbi distinctam iudicamus.

70 Morborum tandem tria sunt genera, quemmodum enim sanitas per temperiem, compositionem, & vnitatem integratur; morborum etiam alius in intemperie, alius in mala compositione, alius in soluta vnitatem consistit; morbos verò à proprietate lædentes ad intemperiem redigimus.

71 Ex his morbis quidam sunt vniuersales, quidam particulares; cumq; morbi vniuersales, quales sunt febres sint nrá priores alijs, de his primo loquemur.

72 Definitur Febris, vt sit calor extraneus à corde per spiritus, & humores ad totum corpus procedens.

73 Vnde essentia, & natura propria huius morbi, sita erit in solo calore; in siccitate verò, vt in aliquo consequente: ad quod respiciens Hipp. primo Aphorismorum, victum humidum febricitantibus omnibus conuenire, testatum reliquit.

74 Diuiditur Febris in Ephemeram, Putridam, & Ecticá, quæ diuisio est per characterem proprium ipsius

- ipſius caloris, conſequentem varium ſubiectum in quo recipitur.
- 75 Ephemera eſt calor accenſus in corde per ſpiritus: eius indicationes non ſunt præſeruativæ, ſed curativæ, vitales nullæ, cum in ea virtus ſemper conſiſtat.
- 76 Eſt difficultas num conveniat balneum aquæ dulcis, ipſe non ſemper, ſed quandoq; adhibendum iudico.
- 77 Putrida eſt intemperies calida à corde procedens per humores, putredine omnes humores corripuntur, quin etiam ſanguis; hinc datur ſanguinea putrida.
- 78 In his omnibus mittendum eſſe ſanguinem voluit Galenus; ideo excitatur difficultas, an Mulier prægnans putrida cum acutic correpta, ſanguinis educationem patiat, ipſe febre à ſanguine excitata, viribusq; robuſtis tutò venam tumderem.
- 79 Putridæ ſuccedit Ectica; quæ eſt intemperies calida totius à cordis ſolidis partibus effuſus. In hac convenit lac, ſerum lactis, balneum aquæ dulcis, & quandoq; potus frigida.
- 80 Ex Morbis vniuerſalibus, ad particulares deſcendamus, qui appropriati dicuntur; & ij cum triplicem operationum læſionem inducant, vt puta Animalium, Vitalium, & Naturalium, totidem eorundem ſpecies exurgunt.
- 81 Ratione læſionis in Animali operatione, principatum obtinet Phrænēſis, quæ duplex eſt, ſyncera, & nota paraphrænēſis dicta: illa eſt inflammatio membranarum cerebri cum febre acuta: hæc verò eſt

est quidem inflammatio earundem, sed per consensum, aut ab aliqua corporis parte, aut à toto.

- 82 In hac non læduntur semper omnes principes operationes, sed quandoq; læditur imaginatio, quandoq; ratio, quandoq; memoria, quandoq; omnes; quamobrem iuxta prædictas læsiones, quatuor erunt Phrænesis differentię.
- 83 In hac sanguinem mittere conducit, per venas brachij, hæmorrhoidum, frontis, & aurium; è naribus autem cum maxima cautela educerem, licet enim remedium saluberrimum, tamen periculosissimum est.
- 84 Inter morbos Vitalibus operationibus noxam inducentes, præcipuum occupat locum Pleuritis, quænum sit inflammatio solius pleuræ, an etiam pulmonis, cum Hipp. & experientia non levis dubitandi ansa subministratur.
- 85 Galeni, & Auicennę Sectatores digladiantur simul de loco mittendi sanguinis, ipse non sine ratione à latere læso, à latere opposito, ab infernis partibus, quin etiam à loco affecto sanguinem cuacuarem.
- 86 Sed ulterius circa illius curationem perscrutabitur quidam, frictones illæ, quas pleuriticis rudes homines adhibent, quam nam curandi rationē habeat, num scilicet reuulsuam, an deriuatiuam, an nullā.
- 87 Quandoq; suspicavi habere vtramq; reuulsuam quidem, si tales frictones manuum pulsibus ministrarent; deriuatiuam verò dum retro mendo sis adhiberent.

Quod

- 88 Quod ut intelligatur sciendum est, à Fallopio (ut in eius anatomicis obseruationibus patet) adinuentam fuisse venam quãdam Antiquis ignotam, exordientem ab ipsa vena sine pari, & ad prædictas costas pertingentem, per quam portio aliqua humoris ad pectus trãsmissi, frictionumq; vi attracti ad eas partes, ad apertis poris potest forsitan euaporare; tamen quomodocunq; sit, has frictiones permitterem potius, quam committerem.
- 89 Morbi naturalium operationum læsionem inducentes, varij sunt; magis aut præcipui sunt, qui retentionem, vel expulsionem ventriculi labefaciunt. Retentricem impedit Lienteria, quæ etsi ex Galeno 3. Epidemiarum 55. & 3. de Syntom. caus. 2. dicatur potius expultricis vitium, nihilominus existimo ipsum intelligere de ea Lienteria, quæ fit cum acrimonia humoris, non de ea, quæ absq; vlla acrimonia producitur, de qua loquor.
- 90 Vitia expultricis tot sunt, quot viæ, per quas educationem tentat Natura; molitur autem euacuationem, vel per os, vel per intestina, vel simul per os, & per intestina.
- 91 Postremò modo exurgit Colera Morbus, in quo non corroborato prius ventriculo test. Galeno nil salubriter propinatur; secundo modo inducitur Dissenteria, in qua sanguinis missionem quãdoq; celebrant authores: primo modo fit Vomitus, qui an sit retentricis, an expultricis vitium, esto ad vtrumlibet; verùm hïc esto finis Artis, ne absq; arte per multa vagando, multus sim.

92 **Q**uoniam verò vnusquisq; prædictorum Principum habituum difficulter apprehenditur, ideo indiget quibusdam instrumentis, quibus mediantibus facilius eius acquisitio reddatur.

93 Hinc alij orti sunt intellectus habitus, qui cum versentur in dirigendis duobus nostræ mentis instrumentis, ratiocinatione nempe, & oratione, factum est, vt organici nuncupentur.

94 Hi sunt Grammatica, Rethorica, Poetica, & Logica, quos inter cum præcipuè Logica refulgeat, de ea duntaxat verba faciemus.

95 Hanc rectè definiunt aliqui, disciplinam instrumentariam humanæ rationis, quæ versatur in triplici secundarum intensionum genere, vt triplices operationes Intellectus dirigantur, & verum à falso seiungatur.

96 Subiectum ergo huius discipline erit instrumentū sciendi, seu secunda notio, prout rationem obtinet instrumenti cognitionis, & scientiæ.

97 Sunt autem inter secundas notiones, genera, species, & alia vniuersalia, quæ quinque statuuntur nec plura, nec pauciora, adeo vt aberrent ij, qui indiuiduum vagum inter vniuersalia reponunt, quippe indiuiduum est illud, quod de vno solo prædicatur, hoc autem Vniuersali opponitur, quod de multis prædicari dicitur.

- 98 Prædictæ intentiones pro vt sunt instrumenta cognoscendi sub se definitionem , & demonstrationem continent . De quibus logicis instrumentis simul iunctis loquitur in primo poster. lib. Arist. & idcirco non ab re in eo opere subiecti conditiones nanciscuntur .
- 99 Quamobrem definitio in prædictis libris omnimodo quo ad logicum spectat considerabitur, nimirum ; & pro vt iuncta demonstrationi , de qua in primo ; & prout ab ea seiuncta, distinctumq; instrumentum , de qua in secundo lib. tanquam de subiecto pertractatur .
- 100 Iungitur aut definitio demonstrationi tripliciter ; prout est eius conclusio ; prout est eius principium ; & tandem prout est tota demonstratio, solo terminorum situ à demonstratione seiuncta : priori modo essentialis definitio dicitur : secundo causalis : tertio perfecta, & completa definitio .

CONCLUSIO.

Quibus omnibus geminatę Centurię sit completa tractatio ; vtinam tibi Illustrissime Cardinalis arrideat, certę animum illis septuagies centies maiorem non derides . quapropter per hunc illas proba : Teq; centurijs istis Philosophici pulueris, & militię medicę Ducem præsigna ; ita enim spero fore, vt sub tua tutela ab hostili aduersariorum lingua, incolumes æternum præferuentur . Annue Dux rerum æternę .

F I N I S .

DISSERTATIONVM

PHILOSOPHIÆ, AC MEDICINÆ
HELENCVS.

CENTVRIÆ PRIMÆ.

D <i>E Deo, & Intelligentijs.</i>	<i>Pars 1. pag. 3</i>
<i>De Mundo Vniuerso.</i>	<i>Pars 2. p. 5</i>
<i>De Cælo.</i>	<i>Pars 3. p. 6</i>
<i>De Quatuor vocatis Elementis.</i>	<i>Pars 4. p. 10</i>
<i>De Mixtis.</i>	<i>Pars 5. p. 14</i>
<i>De Animatis.</i>	<i>Pars 6. p. 17</i>

CENTVRIÆ SECVNDÆ.

D <i>E Homine.</i>	<i>Pars 1. p. 25</i>
<i>De Intelligentia.</i>	<i>Pars 2. p. 28</i>
<i>De Sapientia.</i>	<i>Pars 3. p. 29</i>
<i>De Scientia.</i>	<i>Pars 4. p. 30</i>
<i>De Prudentia.</i>	<i>Pars 5. p. 34</i>
<i>De Arte, & presertim de Medica.</i>	<i>Pars 6. p. 35</i>
<i>De Habitibus instrumentarijs.</i>	<i>Pars 7. p. 41</i>

Disputabuntur publicè SENIS in Aula Comitio-
rum. Anno D. M. DC. XIII. Mense
septembris Die XII. Hora XX.

S E N I S,

Apud Hæredes Matthæi Florimi. M. DC. XIV.

Superiorum Permissu.